

**Mbështetje Institucionale për Ministrinë e Mjedisit, Pyjeve dhe
Administrimit të Ujërave për Ruajtjen dhe Përdorimin e
Qëndrueshëm të Biodiversitetit në Zonat e Mbrojtura**

**Plani i Menaxhimit për Parkun Kombëtar
Shebenik-Jabllanicë**

2016-2025

Tetor 2015

Përmbajtja

FALËNDERIME	4
SHKURTIMET.....	6
HYRJE	7
PJESA 1: PËRSHKRIMI I ZONËS.....	12
1.1 Vendndodhja dhe Konteksti	12
1.2 Kuatrit Rregullator dhe Institucional	14
1.2.1 Statusi Ligjor	14
1.2.2 Politikat dhe Legjislacioni.....	15
1.2.3 Grupet e Interesit	16
1.2.4 Kuatrit i Qeverisjes dhe Menaxhimit	17
1.3 Sistemi ekologjik dhe socio-ekonomik i Parkut	19
1.3.1 Vështrim i përgjithshëm.....	19
1.3.2 Struktura e Ekosistemit, Shërbimet e Ekosistemit dhe Veprimtaritë Ekonomike.....	23
PJESA 2: VLERËSIMI I ZONËS SË MBROJTUR	29
2.1 Vlerësimi i Vlerave	29
2.2 Vlerësimi i Kërcënimeve	32
2.3 Vlerësimi i Kuadrit Institucional.....	33
PJESA 3: MENAXHIMI I ZONËS SË MBROJTUR	35
3.1 Pozicionimi i këtij Plani në hierarkinë e vendimmarrjes	35
3.2 Vizioni dhe Objektivat	36
3.3 Zonat e Menaxhimit	36
3.4 Masat dhe Veprimet e Menaxhimit	38
3.4.1. Qëllimi i Menaxhimit 1: Ruajtja e Vlerave Ekologjike.....	39
3.4.2. Qëllimi i Menaxhimit 2: Zhvillimi Rural duke u Mbështetur në Përdorimin e Qëndrueshëm të Shërbimeve të Ekosistemit	52
3.5 Programi i Monitorimit	65
PJESA 4: PLANI I BUXHETIT	66
4.1 Programi i Monitorimit	66
4.2 Masat e Menaxhimit: Preventivat/përlllogaritjet e Buxhetit dhe Afateve Kohore	71
PJESA 5: VLERËSIMI I ZBATIMIT	74
PJESA 6: REFERENCAT / BIBLIOGRAFIA.....	81
PJESA 7: SHTOJCAT	89
Shtojca 1. Hartat.....	89
Shtojca 2. Vështrim i Përgjithshëm i SMV-së- Sistemit të Mbështetjes së Vendimeve.....	89
Shtojca 3. Shpallja e PKSHE-së	89
Shtojca 4. Nivelet e mbrojtjes së zonave të mbrojtura në Shqipëri	89
Shtojca 5. Lista e ligjeve dhe politikave kryesore mjedisore	89

Shtojca 6. Llojet e bimësisë së PKSHJ-së	89
Shtojca 7. Fauna e Regjistruar në PKSHJ	89
Shtojca 8. Përshkrimi i komponentëve të PKSHJ-së	89
Shtojca 9. Analiza e Sistemit Shkak-Pasojë dhe Identifikimi i Veprimeve të Menaxhimit.....	89
Shtojca 10. Hollësitë e Programit të Monitorimit	89

FALËNDERIME

Së pari, do të donim të falënderonim punonjësit e Drejtorisë së Shërbimit Pyjor të Rrethit Librazhd, Drejtorin dhe stafin e tij teknik për kontributin dhe asistencën e tyre të vazhdueshme gjatë përgatitjes së planit të menaxhimit si edhe për pjesëmarrjen entuziaste në seminarët dhe fushatat e shumta për mbledhjen e të dhënave në terren.

Do të donim të falënderonim gjithashtu edhe stafin e Drejtorisë së Biodiversitetit, Sektorit të Zonave të Mbrojtura pranë Ministrisë së Mjedisit në Tiranë, të cilët morën pjesë aktive në seminarët dhe trajnimet e ndryshme teknike.

Në veçanti do të donim të falënderonim z. Mirjan Topi, i OJQ-së PPNEA, i cili me pasion i kushtoi një pjesë të madhe të kohës së tij punës për hartimin e këtij plani menaxhimi, duke kontribuar në sigurimin e një komunikimi sa më të mirë mes stafit dhe ekspertëve të projektit dhe banorëve vendas, duke zgjidhur shumë probleme logjistike dhe duke dhënë kontribute të rëndësishme teknike.

Falënderojmë gjithashtu edhe z. Bledi Hoxha, po nga OJQ-ja PPNEA, i cili mundësoi përfundimin me sukses të veprimtarisë së filmimit me kamera (camera trapping) për realizimin e monitorimit të faunës së egër.

Do të donim të falënderonim të gjithë pjesëmarrësit në seminarët dhe veprimtaritë e trajnimit në vendin e punës të mbledhjes së të dhënave në terren, që dhanë një kontribut të vlefshëm për hartimin e Planit të Menaxhimit dhe që renditen në mënyrë individuale në kreun e Hyrjes.

Gjithashtu do të donim të falënderonim edhe kryetarin e bashkisë së Librazhdit dhe kryetarët dhe punonjësit e njësive bashkiake Stëblevë, Lunik, Qendër, Qarrishtë, Hotolisht, Qukës dhe Rrajcë, të cilët morën pjesë aktive në takimet e organizuara dhe u ofruan mbështetjen dhe kontributet e tyre ekipeve të ndryshme të ekspertëve.

Do të donim të falënderonim edhe Shoqatën e Grave të Librazhdit, nëpërmjet zonjës Liri Leka si edhe Zyrën Rajonale të Bujqësisë Elbasan dhe Inspektoratin e Peshkimit të Elbasanit për kontributin e tyre në ofrimin e të dhënave dhe mbështetjen për mbledhjen e të dhënave nëpërmjet përkatësisht z. Selami Gjika dhe z. Vasjar Shermadhi.

Do të donim të falënderonim të gjithë stafin e Laboratorit të Shërbimit Gjeologjik Shqiptar, veçanërisht Dr. Xhume Kumanovën, ndihma e së cilës ishte thelbësore në vlerësimin e statusit të burimeve ujore në PKSHT.

Falënderojmë edhe Prof. Nevton Kodhelaj, i cili na siguroi informacione dhe të dhëna të vlefshme për hidro-gjeologjinë e Parkut Kombëtar Shebenik-Jabllanicë dhe znj. Marianthi Guri për ofrimin e të dhënave dytësore për faunën e egër dhe për asistencën në realizimin e ortofotove të Parkut Kombëtar Shebenik-Jabllanicë.

Një falënderim i veçantë shkon për Dr. Alfredo Guillet-in, për kontributin e vazhdueshëm teknik që dha gjatë përgatitjes së Planit.

Së fundmi, do të donim të falënderonim të gjithë banorët vendas që jetojnë në Shebenik të cilët na ndihmuan në një mënyrë apo tjetër dhe të cilëve u kushtohet ky plan, me shpresën që do të kontribuojë në gjetjen e një ekuilibri mes veprimtarive dhe mjedisit të tyre, të vetëdijshëm që e ardhmja e qëndrueshme e njerëzimit do të kalojë në mënyrë të pashmangshme nëpërmjet kompromisit mes shfrytëzimit dhe respektit për burimet natyrore.

SHKURTIMET

BREN/RRERB	Rrjeti Ekologjik i Rajonit të Ballkanit
BUND/MTGJ	Miqtë e Tokës, Gjermani
CBD/KBD	Konventa për Diversitetin Biologjik
CBO/OBK	Organizatë Me Bazë në Komunitet
CEPF/FKPE	Fondi Kritik i Partneritetit për Ekosistemet
CITES/KTNLLRR	Konventa për Tregtinë Ndërkombëtare të Llojeve të Rrezikuara
DBPA/DBZM	Drejtoria e Biodiversitetit dhe Zonave të Mbrojtura
DCM/VKM	Vendim i Këshillit të Ministrave
DFP/DPK	Drejtoria e Pyjeve dhe Kullotave
DGCS/DPBZH	Drejtoria e Përgjithshme e Bashkëpunimit për Zhvillim
SMV/SMV	Sistemi për Mbështetjen e Vendimeve
ECNC/QERN	Qendra Evropiane për Ruajtjen e Natyrës
EURONATUR/FEN	Fondi Evropian i Natyrës
EU/BE	Bashkimi Evropian
GIS/SIGJ	Sistemi i Informacionit Gjeografik
IBA/ZRSH	Zonë e Rëndësishme Shpendësh
IPA/ZRB	Zonë e Rëndësishme Bimore
IUCN/UNRN	Unioni Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës
KBA/ZKB	Zonë Kryesore Biodiversiteti
MoE/MM	Ministria e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujërave
NACFP/SHKPKK	Shoqata Kombëtare e Pyjeve dhe Kullotave Komunale
NAPA/AKZM	Agjencia Kombëtare e Zonave të Mbrojtura
NEN/RREK	Rrjeti Ekologjik Kombëtar
NGO/OJQ	Organizatë Jo-Qeveritare
NTFP/PPJD	Produkt Pyjor Jo-Drusor
PA/ZM	Zonë e Mbrojtur
PEEN/RREPE	Rrjeti Ekologjik Pan-Evropian
PPNEA/MRMNSH	Mbrojtja dhe Ruajtja e Mjedisit Natyror në Shqipëri
PROGES	Proges Consulting, Romë
RAPA/ARZM	Agjencitë Rajonale të Zonave të Mbrojtura
RFSD/DRSHP	Drejtoria Rajonale e Shërbimit Pyjor
SAC/ZVR	Zonë Veçanërisht e Ruajtur
SJNP/PKSHJ	Parku Kombëtar Shebenik-Jabllanicë
SPA/ZVM	Zonë Veçanërisht e Mbrojtur
TFP/PPD	Produkt Pyjor Drusor
UNEP/PKBM	Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin
WWF/FMBN	Fondi Mbarë Botëror për Natyrën

HYRJE

Parku Kombëtar Shebenik-Jabllanicë (PKSHJ ose Parku) përfshin disa nga zonat më të bukura malore në lindje të Shqipërisë. E ndodhur në Rrethin e Librazhdit në Qarkun e Elbasanit, zona u shpall park kombëtar në vitin 2008, me një sipërfaqe të përgjithshme prej 33.928 ha (Shtojca 1, Harta 1). I shtrirë rreth burimeve të Lumit Shkumbin, Parku mbizotërohet nga male dhe lugina. Lartësia e tij mbi nivelin e detit varion nga 300 në 2.200 m dhe ai karakterizohet nga një shumëllojshmëri kushtesh klimatike, formacionesh gjeologjike, peizazhesh, habitatesh dhe llojesh bimore dhe shtazore. Nga pikëpamja njerëzore, PKSHJ-ja përfshin pjesë të gjashtë komunave, me sipërfaqe të përgjithshme prej 77.450 ha dhe popullsi 44.677 banorë.

Ky plan është plani i parë i menaxhimit që hartohet për PKSHJ-në. Ai është përgatitur në kuadrin e një projekti në vazhdim që i ofron mbështetje institucionale Ministrisë së Mjedisit të Shqipërisë, i financuar nga Bashkëpunimi Italian për Zhvillim (DGCS) dhe që zbatohet nga Zyra e Programeve të IUCN-së për Evropën Juglindore. Në kuadrin e këtij projekti, janë hartuar planet e menaxhimit për dy zona të mbrojtura, PKSHJ-në dhe Peizazhin e Mbrojtur të Lumit Buna. Në bazë të këtyre përvojave, po hartohet një udhëzues i përgjithshëm për përgatitjen e planeve të menaxhimit të zonave të tjera të mbrojtura në Shqipëri.

Ekipi i Planifikimit

Plani i menaxhimit të PKSHJ-së është përgatitur nga një ekip bazë i ekspertëve teknikë nga IUCN-ja, Proges Consulting dhe Universiteti Sapienza i Romës, në bashkëpunim me MM-në, Drejtorinë e Shërbimit Pyjor Librazhd (DSHP) dhe organizatën vendase jo-qeveritare PPNEA (Mbrojtja dhe Ruajtja e Mjedisit Natyror në Shqipëri). Ekspertë të tjerë teknikë nga PROGES kontribuan në procesin e planifikimit nëpërmjet studimeve këshilluese specifike dhe pjesëmarrjes në seminarët e planifikimit. Këto seminare përfshinë pjesëmarrjen e grupeve lokale të interesit në formën e përfaqësuesve të Komunave Hotolisht, Librazhd Qendër, Lunik, Qukës, Rrajcë dhe Stëblevë; DSHP Librazhd dhe Drejtorisë së Bujqësisë; Bashkisë Librazhd; Qarkut Elbasan dhe Agjencisë së Basenit Ujor të Lumit Shkumbin; si edhe ekspertë nga Universiteti "Aleksandër Xhuvani" i Elbasanit, OJQ-të lokale dhe OBK-të.

Plani u përgatit dhe hartua nga konsulentët e mëposhtëm (sipas rendit alfabetik):

- Fabio Attore, Universiteti Sapienza i Romës
- Robert Cunliffe IUCN
- Michele De Sanctis IUCN
- Marco Falcetta PROGES Consulting
- Andrea Ghiurghi IUCN
- Tiziana Giuliani IUCN
- Francesca Pella IUCN
- Matteo Rossi IUCN
- Edoardo Scepi IUCN
- Mirjan Topi OJQ për Mbrojtjen dhe Ruajtjen e Mjedisit Natyror në Shqipëri (PPNEA)

por u mbështet gjithashtu në kontributin e drejtpërdrejtë të shumë grupeve të interesit dhe bashkëpunëtorëve të projektit që morën pjesë aktive në 4 seminarët e organizuara në Librazhd për përgatitjen e këtij plani dhe mbledhjen e të dhënave gjatë fushatave në terren të viteve 2012 dhe 2013 në PKSHJ (sipas rendit alfabetik):

- Valbona Balla Specialiste në Zyrën Rajonale në Librazhd
- Maurizio Barbieri PROGES Consulting / Universiteti Sapienza i Romës
- Mitat Bicaku Drejtoria e Shërbimit Pyjor, Librazhd
- Veri Bicaku Komuna Qendë, Librazhd
- Fatmir Brazhda OJQ "Dorez"

- Ariana Dashi OJQ "Shoqata e Grave", Librazhd
- Ahmet Duka Komuna Hotolisht, Librazhd
- Mauro Fasola PROGES Consulting / Universiteti i Pavis
- Ermelinda Gjeta Drejtoria e Shëndetit Publik, Librazhd
- Selami Gjoka Drejtoria Rajonale e Bujqësisë, Elbasan
- Belinda Hoxha Universiteti "Aleksandër Xhuvani" i Elbasanit
- Bledi Hoxha OJQ "PPNEA"
- Spartak Hoxha Komuna Rrajcë, Librazhd
- Eriola Katiaj Universiteti "Aleksandër Xhuvani" i Elbasanit
- Enver Koçi Drejtoria e Shërbimit Pyjor, Librazhd
- Luljeta Koçi Universiteti "Aleksandër Xhuvani" i Elbasanit
- Andon Kodraliu Komuna Lunik, Librazhd
- Bajram Kullolli Drejtoria e Shërbimit Pyjor, Librazhd
- Xhelal Kurti Komuna Stëblevë, Librazhd
- Liri Leka OJQ "Shoqata e Grave", Librazhd
- Sonila Marku Instituti i Gjeologjisë, Tiranë
- Alsida Myrtaj OJQ "Për një Shqipëri të Shëndetshme", Elbasan
- Mirjam Ndini Instituti i Gjeologjisë, Tiranë
- Xhek Nezha Komuna Qukës, Librazhd
- Arben Pambuku Shërbimi Gjeologjik Shqiptar, Tiranë
- Bledar Pepa Universiteti "Aleksandër Xhuvani" i Elbasanit
- Ornela Poçi Drejtoria e Shërbimit Pyjor, Librazhd
- Lavdim Qoshi Drejtoria e Shërbimit Pyjor, Librazhd
- Bujar Rira Komuna Rrajcë, Librazhd
- Vasjar Shermadhi Ministria e Mjedisit (Inspektor i Peshkimit-Elbasan)
- Surja Shkurti Komuna Stëblevë, Librazhd
- Spase Shumka OJQ "PPNEA"
- Rasim Teoshku Komuna Lunik, Librazhd

Procesi i planifikimit

Duke qenë plani i parë i menaxhimit i përgatitur për këtë zonë, ishte e nevojshme që të bëheshin përpjekje të mëdha për të mbledhur informacionin bazë ekzistues. U realizuan gjithashtu edhe studime kërkimore nga specialistët për marrjen e të dhënave të reja. Këto përfshinë identifikimin dhe analizën e grupeve të interesit, burimeve ujore, komuniteteve bimore dhe habitateve, faunës (veçanërisht gjitarët dhe shpendët) dhe karakteristikave socio-ekonomike.

U organizua një seri prej katër seminaresh planifikimi me grupet lokale të interesit. Qëllimi i këtyre takimeve ishte zhvillimi i një Sistemi për Mbështetjen e Vendimeve (SMV, shih Shtojcën 2) për PKSHJ-në, si edhe shfrytëzimi i këtij instrumenti për kryerjen e një analize sistematike të sistemeve ekologjike dhe socio-ekonomike të Parkut, dhe mbi këtë bazë, identifikimi i veprimeve të menaxhimit.

U përgatit një kuptim dhe përshkrim paraprak i PKSHJ-së në bazë të njohurive lokale dhe i mbështetur nga të dhënat ekzistuese. Kjo u realizua fillimisht në formën e matricave të sistemit (seminari 1) dhe pastaj diagrameve të sistemit (seminari 2). Më pas, u bë identifikimi i treguesve për të gjithë komponentët e sistemit, dhe modeli u pajis me të dhënat ekzistuese, të gjitha me gjeo-referenca, për të siguruar një SMV operativ. Grupet e interesit të përzgjedhura u trajnuan për përdorimin e SMV-së. Qëllimi i seminarit të tretë ishte identifikimi dhe vlerësimi i vlerave potenciale dhe i kërcënimeve; formulimi i vizionit dhe objektivave të Parkut dhe përdorimi i SMV-së për identifikimin e veprimeve të mundshme të menaxhimit. Pas hartimit të një projekt-plani financiar, ishte e mundur të ofrohej drafti i parë i plotë i planit të menaxhimit. Projekt-plani u rishikua dhe u përpunua gjatë seminarit të katërt dhe të fundit, dhe më pas u përditësua duke siguruar një version të draftit përfundimtar. Hollësitë e këtij procesi paraqiten në Tabelën 1.

Pritet që instrumentet dhe metodologjia e SMV-së të përgatitura për planifikimin dhe menaxhimin e PKSHJ-së (dhe gjatë së njëjtës periudhe edhe për Peizazhin e Mbrojtur të Lumit Buna në kuadrin e të njëjtit projekt) të përdoren nga Agjencia e re e Zonave të Mbrojtura të Shqipërisë për menaxhimin e të gjithë rrjetit kombëtar të zonave të mbrojtura (Shih Shtojcën 2 për një vështrim të përgjithshëm të plotë në lidhje me teknologjinë dhe metodologjinë e SMV-së).

Tabela 1. Procesi i ndjekur për hartimin e planit të menaxhimit.

Hapi/Veprimtaria	Koha	Produkti
1. PËRGATITJA		
Planifikimi fillestar	Shtator-Tetor 2011	Plani i përgjithshëm i punës i projektit
2. MBLEDHJA E TË DHËNAVE		
Analiza e grupeve të interesit	Tetor-nëntor 2011	Raporti për grupet e interesit dhe kapacitetin institucional
Shqyrtimi i të dhënave ekzistuese, mbledhja e të dhënave në terren dhe analiza e të dhënave	Nëntor 2011 – Nëntor 2013	Raportet teknike
3. ZHVILLIMI I SISTEMIT PËR MBËSHTETJEN E VENDIMEVE (SMV)		
Seminari i parë me grupet e interesit	Janar 2012	Përshkrimi i sistemit në formën e matricave të sistemit
Seminari i dytë me grupet e interesit	Shkurt 2012	Modeli i sistemit në formën e diagrameve të sistemit
Trajnimi për zhvillimin dhe përdorimin e SMV-së	Prill 2012	8 grupe interesi u trajnuan për të përdorur SMV-në
Identifikimi i treguesve nga ekspertët teknikë dhe përfshirja e të dhënave të GIS-it	Qershor 2012	SMV e plotë dhe operacionale për PKSHJ-në
4. VLERËSIMI DHE IDENTIFIKIMI I VEPRIMEVE TË MENAXHIMIT		
Seminari i tretë me grupet e interesit	Nëntor 2012	Analiza shkak-pasojë duke përdorur SMV-në që rezulton në identifikimin e veprimeve të menaxhimit
Sinteza e rezultateve të arritura deri në këtë pikë	Maj 2013	Projekt-plani i menaxhimit
5. HARTIMI I PLANIT FINANCIAR		
Përlllogaritja fillestare e afateve kohore dhe buxheteve për veprimet e menaxhimit	Nëntor 2013	Projekt-plani financiar
Drafti i dytë i planit të menaxhimit	Dhjetor 2013	Drafti i përditësuar i planit të menaxhimit
6. FINALIZIMI		
Seminari i katërt me grupet e interesit- rishikimi i projekt-planit të menaxhimit	Shkurt 2015	Drafti përfundimtar i planit të menaxhimit duke përfshirë rezultatet e seminarit. Duhet theksuar që, për shkak të kufizimeve administrative, projekti mbeti pezull nga Janar 2014-Shkurt 2015 dhe si pasojë u desh të pezullohej edhe procesi për përgatitjen e planit të menaxhimit.
Paraqitja zyrtare e Planit të Menaxhimit të MM/AKZM-ja.	Nëntor 2015	Teksti përfundimtar i paraqitur të MM/AKZM për ndjekjen institucionale.

Qëllimi dhe përdorimi i planit

Struktura aktuale operacionale e PKSHJ-së në thelb merret me detyra administrative dhe mbikëqyrëse të zakonshme, duke u fokusuar pak te monitorimi dhe menaxhimi i burimeve natyrore dhe kulturore të parkut. Me qëllim plotësimin e kësaj mangësie, Plani trajton monitorimin dhe menaxhimin e vlerave ekologjike të Parkut dhe, kështu, ai nuk mbulon shërbimet administrative që tashmë ofrohen, veprimtaritë e mbikëqyrjes dhe mirëmbajtjen e infrastrukturave.

Më konkretisht, duke u mbështetur në vlerësimet dhe analizat socio-ekonomike të paraqitura në pjesët 1 dhe 2:

- Në pjesën 3 përshkruhen programet e monitorimit për vlerat natyrore dhe kulturore të zonës së mbrojtur, si edhe identifikohen një sërë masash monitorimi për përmirësimin e efektshmërisë së zonës së mbrojtur në ruajtjen e burimeve natyrore përbërëse dhe duke kontribuar në zhvillimin e qëndrueshëm rural lokal;
- Në pjesën 4 jepen përlllogaritjet/preventivat për burimet njerëzore, infrastrukturore dhe financiare për funksionimin e programit të monitorimit dhe zbatimin e masave të përmendura më sipër;
- Në pjesën 5 paraqiten mënyrat dhe metodat për vlerësimin e ecurisë së zbatimit të planit;
- Në pjesën 6 renditen referencat bibliografike të konsultuara gjatë procesit të planifikimit;
- Në pjesën 7 përfshihen 10 shtojca që ofrojnë:
 1. dokumentacion të hollësishëm në lidhje me metodat, instrumentet dhe fazat e procesit të planifikimit,
 2. të dhëna dhe informacion që materializojnë analizën e paraqitur në pjesët 2 dhe 3 (të cilat janë përfshirë dhe mund të konsultohen gjithashtu nëpërmjet SMV-së),
 3. programin e hollësishëm të monitorimit dhe protokollet operacionale përkatëse.

Së pari, plani ka për synim të shërbejë si:

- një dokument reference dhe instrument për të drejtuar, siguruar vijimësinë dhe vlerësuar performancën e menaxhimit të parkut nga Zyra Rajonale (DSHP Elbasan);
- një dokument i paraqitur në mënyrë profesionale që mund të përdoret për të gjetur burime financimi për zbatimin, dhe për të siguruar që këto fonde të alokohen me efikasitet dhe efektshmëri;
- një mjet komunikimi dhe edukimi në lidhje me Parkun.

Plani gjithashtu do të kontribuojë në integrimin e PKSHJ në rrjetin ekologjik kombëtar (RREK) dhe Rrjetit më të gjerë Ekologjik të Rajonit të Ballkanit (BREN) që po krijohet aktualisht.

Audienca e synuar

Plani së pari i drejtohet personelit të administratës drejtpërdrejt përgjegjës për menaxhimin e përditshëm të PKSHJ-së, së bashku me Komitetin e Menaxhimit të PKSHJ-së dhe MM-në. Audiencia të tjera të synuara përfshijnë partnerët lokalë si banorët dhe përdoruesit e burimeve në park; personelin administrativ të komunave përkatëse; anëtarët e administratave rajonale dhe agjencive teknike; Agjencinë Rajonale Mjedisore Elbasan; ministri, institute dhe OJQ të tjera të përfshira në planifikimin hapësinor dhe menaxhimin e burimeve natyrore të këtij rajoni; si edhe partnerët potencialë teknikë dhe financues.

Kohëzgjatja dhe programi i rishikimit

Plani synon të mbulojë një periudhë 10 vjeçare nga viti 2016 deri në vitin 2025. Efektshmëria e veprimeve të menaxhimit do të monitorohet dhe vlerësohet zyrtarisht çdo vit, si pjesë e procesit të përgatitjes së çdo plani vjetor pune pasues. Kjo do të ofrojë mundësi të rregullta për përditësimin dhe ndryshimin e planit fillestar të menaxhimit, dhe për të siguruar që ai të vazhdojë të jetë në koherencë me vizionin, objektivat dhe kontekstin lokal të PKSHJ-së.

PKSHJ-ja është një park i krijuar relativisht kohët e fundit dhe hartimi i këtij plani është përpjekja e parë konkrete drejt krijimit të menaxhimit operacional të plotë të kësaj zone të mbrojtur të mbështetur nga një

sasi e konsiderueshme e të dhënave sasiore. Kësisoj ky plan përfshin një numër të madh veprimesh menaxhimi të cilat synojnë rritjen e mëtejshme të njohurive për dinamikën përkatëse mjedisore dhe socio-ekonomike. Rezultatet e studimeve mund të çojnë në identifikimin e veprimeve të reja të menaxhimit që do të përfshihen në plan kur të bëhen përditësimet dhe ndryshimet e sipërpërmendura të planit.

Zbatimi i planit: programimi vjetor dhe ai shumëvjeçar

Ekipi i menaxhimit të Parkut duhet të hartojë programet vjetore dhe shumëvjeçare të veprimtarive duke përcaktuar detyrat, ngjarjet dhe synimet specifike që kërkohen për realizimin e veprimeve të planit të menaxhimit. Programet e punës duhet të përcaktojnë një program apo axhendë koherente dhe të organizuar të angazhimeve (duke përfshirë angazhimet e aktorëve të tjerë përveç administratës së Parkut), instrumentet dhe/ose veprimtaritë që shtjellojnë më tej dhe zbatojnë çdo veprim të menaxhimit.

Struktura e Planit

Plani është strukturuar sipas formatit standard të planeve të menaxhimit që u miratua së fundmi nga MM-ja për të gjitha zonat e mbrojtura në Shqipëri. Plani përfshin krerët e mëposhtëm kryesorë:

- Hyrje
- Përmbledhje
- Pjesa 1: Përshkrimi i zonës
- Pjesa 2: Vlerësimi i zonës së mbrojtur dhe i kuadrit institucional
- Pjesa 3: Menaxhimi i zonës së mbrojtur
- Pjesa 4: Plani financiar
- Pjesa 5: Monitorimi dhe vlerësimi i menaxhimit
- Pjesa 6: Referencat / Bibliografia
- Pjesa 7: Shtojcat.

PJESA 1: PËRSHKRIMI I ZONËS

Ky seksion ofron një informacion përmbledhës në lidhje me vendndodhjen dhe kontekstin e PKSJJ-së, kuadrin ekzistues rregullator dhe institucional si edhe një vështrim të përgjithshëm të sistemit që do të menaxhohet. Hartat shoqëruese paraqiten në Shtojcën 1, dhe informacioni i mëtejshëm i hollësishëm në lidhje me SMV-në dhe aspektet specifike të sistemeve natyrore dhe socio-ekonomike jepet në Shtojcat 2-10.

1.1 Vendndodhja dhe Konteksti

Vendndodhja dhe Kufijtë. Vendndodhja dhe kufijtë e PKSJJ-së përshkruhen në VKM-në Nr. 640, datë 21.05.2008 (Shtojca 3). Parku përfshin një shirit të çrregullt toke afërsisht 30 km të gjatë në drejtimin veri-jug dhe 3-12 km të gjerë në drejtimin lindje-perëndim, me një sipërfaqe të përgjithshme prej 33.928 ha. Parku ndodhet mes kufirit me Maqedoninë (në lindje), në veri, rruga që të çon nga Stëbleva në Librazhd; pastaj nga Librazhdi në juglindje për në Përrenjas; dhe nga Përrenjasi përsëri në kufirin me Maqedoninë (Harta 1). Koordinatat e pikës qendrore të parkut janë: 24,4° gjatësi gjeografike dhe 41,2° gjerësi gjeografike.

Administrata Vendore. Pjesa më e madhe e PKSJJ-së gjendet në Bashkinë Librazhd të Qarkut Elbasan, ndërsa pjesa veriore përfshihet në bashkinë Bulqizë të Qarkut Dibër (Harta 2). Parku përfshin pjesë nga shtatë njësi bashkiake: Trebisht dhe Stëblevë in Bashkinë Bulqizë dhe Lunik, Librazhd Qendër, Hotolisht, Qukës dhe Rrajcë në Bashkinë Librazhd.

Të dhëna të hollësishme u siguruan për gjashtë nga shtatë njësitë bashkiake, me përjashtim të Trebishtit në skajin verior. Së bashku këto gjashtë njësi bashkiake kanë një popullsi të përgjithshme të regjistruar 46.258 banorë, duke përfshirë 11.626 familje të vendosura në 51 fshatra; dhe mbulojnë një sipërfaqe të përgjithshme prej 76.989 ha, duke përfshirë 6.996 ha tokë të kultivuar, 11.641 ha tokë bujqësore dhe 16.746 ha tokë pyjore komunale (Tabelat 3 dhe 4). Nuk u arrit të përftoheshin të dhëna të veçanta për fshatrat, popullsinë dhe llojet e ndryshme të tokës brenda PKSJJ-së.

Tabela 3. Hollësitë e përmbledhura për gjashtë nga shtatë njësitë bashkiake që kontribuojnë te PKSJJ-ja.

Njësia bashkiake	Numri i fshatrave	Numri i familjeve	Popullsia	Toka e kultivuar (ha)	Toka bujqësore (ha)	Toka pyjore komunale (ha)	Sipërfaqja e përgjithshme e tokës (ha)
Stëblevë	7	534	2102	406	1276	1800	11884
Lunik	7	869	4180	718	1249	2470	10841
L. Qendër	12	2833	11354	1904	3028	4637	17531
Hotolisht	8	1932	7104	909	1465	3688	17610
Qukës	11	2829	10879	1832	2881	N/A	12388
Rrajcë	7	2629	10639	1227	1742	4151	6735
TOTALI	51	11626	46258	6996	11641	16746	76989

Tabela 4. Lista e fshatrave të gjashtë nga shtatë njësitë bashkiake që kontribuojnë te PKSJJ-ja.

Njësia bashkiake	Fshatrat
Stëblevë	Borova, Llanga, Moglica, Prodani, Sebishti, Stëbleva dhe Zabzuni
Lunik	Dranovicë, Kosharisht, Kostenjë, Letem, Lunik, Prevallë dhe Zgosht
Librazhd Qendër	Arrëz, Babje, Dorez, Dragostunje, Gizavesh, Kuturman, Librazhd-Katund, Librazhd-Qendër, Marinaj, Qarrishtë, Spathar dhe Togëz

Hotolisht	Buzgarë, Dardhë, Hotolisht, Kokrevë, Vehcan, Vulcan, dhe Xhyra
Qukës	Bërzheshtë, Dritaj, Fanjë, Gurrë, Karkavec, Mënik, Pishkash, Pishkash-Veri, Qukës-Shkumbin, Qukës Skënderbej dhe Skroskë
Rrajcë	Bardhaj, Katjec, Kotodesh, Rrajcë, Skënderbej, Sutaj dhe Urakë

Zonat Fqinjje. Zonat fqinjje përfshijnë pjesët e mbetura të shtatë komunave përbërëse dhe, në lindje, pjesën ngjitur të Maqedonisë.

Konteksti Rajonal. Librazhdi, qendra e rrethit, është një qytet i vogël që shtrihet 80 km në lindje të Tiranës dhe 21 km në lindje të Elbasanit (qendra e Qarkut) përgjatë rrugës kryesore kombëtare dhe ndërkombëtare që lidh Tiranën me Shkupin. Nga Librazhdi, rreth 43 km më tej ndodhet Përrenjasi, qyteti i dytë më i madh i rrethit (Shtojca 1, Harta 6). Historikisht, nxjerrja e mineraleve si xeherori i kromit dhe hekur-nikelit ka qenë veprimtaria kryesore ekonomike e rrethit. Sidoqoftë, që nga vitet 1990 shumë nga minierat janë mbyllur, për shkak të paaftësisë për të përmbushur standardet moderne evropiane mjedisore, shëndetësore dhe të sigurisë, duke pasur një ndikim shumë negativ në jetën e banorëve të Librazhdit dhe Qarkut të Elbasanit. Industria më e madhe, për shembull, ishte fabrika e çelikut në Elbasan. Kjo u ndërtua dhe u vu në funksionim nga shteti gjatë periudhës komuniste, por tani funksionon me një kapacitet shumë të kufizuar duke përpunuar metalet e ricikluara. Ka edhe një fabrikë çimentoje në Elbasan. Është ndërtuar një rrugë e re që lidh Tiranën me Elbasanin nëpërmjet një tuneli të gjatë e cila po përfundon aktualisht. Kjo do të zvogëlojë ndjeshëm largësinë dhe kohën për të vajtur në Elbasan dhe, së bashku me përmirësimin aktual të rrugës Librazhd-Stëblevë, do të përmirësojë ndjeshëm aksesin nga Tirana në Park, dhe kështu edhe mundësitë për zhvillimin e turizmit dhe veprimtarive të tjera ekonomike në Park.

Lidhja me Rrjetin Kombëtar Ekologjik. PKSHJ-ja është një nga 798 zonat e mbrojtura ekzistuese në Shqipëri. Shumica e tyre përfshijnë monumente natyrore me shtrirje të kufizuara (n = 750). Ekzistojnë 55 zona të mbrojtura më të gjera që mbulojnë një sipërfaqe të përgjithshme prej 435.795 ha (Harta 4). PKSHJ-ja është një nga 14 Parqet Kombëtare, por përbën 18% të sipërfaqes së përgjithshme të parqeve kombëtare, dhe 8% të sipërfaqes së përgjithshme të zonave të mbrojtura në Shqipëri. Brenda Qarkut të Elbasanit ndodhen edhe gjashtë zona të tjera të mbrojtura (Dardhë-Xhyrë, Kuturman, Polis, Qafë-Bushi, Sopot dhe Stravaj), dhe që të gjitha janë rezerva natyrore të menaxhuara, me sipërfaqe të përgjithshme prej 5.245 ha. Me përjashtim të Qafë-Bushit (500 ha) pjesa tjetër shtrihen të gjitha në Rrethin e Librazhdit.

PKSHJ-ja ka një pozicion strategjik dhe ofron lidhje potencialisht të rëndësishme me Peizazhin e Mbrojtur të Pogradecit në jug; me rrjetin e zonave të mbrojtura të Maqedonisë në lindje; me Rezervën Natyrore të sapa shpallur Korab-Koritnik në veri; dhe në përfundim me një kompleks të afërt të zonave të mbrojtura në Shqipërinë Qendrore që përfshijnë Parkun Kombëtar të Malit të Dajtit, Parkun Kombëtar të Qafështamës dhe Peizazhin e Mbrojtur të Malit me Gropa- Bizë-Martanesh.

Pjesa veriore e Parkut derdhet në Lumin Drin, ndërsa pjesa më e madhe e mbetur derdhet në lindje në Lumin Shkumbin (Harta 5). Shkumbini kalon në Librazhd dhe Elbasan para se të futet në Detin Adriatik në Gjirin e Karavastasë. Laguna e Karavastasë është një ligatinë dhe zonë e rëndësishme shpendësh dhe është shpallur Park Kombëtar dhe Zonë Ramsar.

Kontributi të Rrjetit Ekologjik Ndërkombëtar. PKSHJ-ja është identifikuar si një nga 45 Zonat e Rëndësishme Bimore (ZRB) dhe si një nga 25 Zonat Emerald Potenciale në Shqipëri (Tabela 5). Pjesa ngjitur e Jabllanicës në Maqedoni është identifikuar gjithashtu si një ZRB, si një zonë qendrore e Rrjetit Kombëtar Ekologjik të Maqedonisë, dhe si një zonë prioritare për zgjerimin e rrjetit ekzistues të zonave të mbrojtura në Maqedoni. Ka të ngjarë që në të ardhmen PKSHJ-ja të jetë pjesë e një zone të mbrojtur ndërkufitare shumë më të madhe. PKSHJ-ja do të kontribuojë gjithashtu edhe në zhvillimin e Rrjetit Ekologjik të Rajonit të Ballkanit (BREN), në Brezin e Gjellbër Evropian dhe në Rrjetin Ekologjik Pan-Evropian (PEEN). Ai gjithashtu kontribuon në zonat e ruajtjes me prioritet global të njohura nga WWF-ja (Ekorajonet Globale 200) dhe FKPE-ja (Pikat e Nxehta dhe Zonat Kryesore të Biodiversitetit).

Tabela 5. Kontributi i PKSHJ-së në rrjetet ekologjike ndërkombëtare.

Rrjeti Ndërkombëtar	Shënime
Zonë e Rëndësishme Bimore (ZRB)	Rrjeti ndërkombëtar i zhvilluar Plantlife International. PKSHJ-ja është një nga 45 ZRB-të e identifikuar në Shqipëri (AL08 - Rrajcë - Shebenik - Jabllanicë)
Rrjeti Emerald/ Rrjeti Natura 2000	Rrjete evropiane; Natura2000 përfshin vende anëtare të BE-së dhe vende të Rrjetit Emerald që nuk janë pjesë e BE-së. PKSHJ-ja është pjesë e një nga 25 zonave potenciale Emerald të identifikuar në Shqipëri (AL0000022 – Parku Kombëtar Rrajcë-Shebenik / Parku Kombëtar Shebenik-Jabllanicë; 25.000 ha)
Zonë Ndërkufitare e Ruajtjes	Pjesa ngjitur e Jabllanicës në Maqedoni është identifikuar si një ZRB, si një zonë qendrore e Rrjetit Kombëtar Ekologjik të Maqedonisë, dhe si një zonë prioritare për zgjerimin e rrjetit ekzistues të zonave të mbrojtura në Maqedoni
Rrjeti Ekologjik i Rajonit të Ballkanit (BREN)	PKSHJ-ja është pjesë e Rrjetit Ekologjik të Rajonit të Ballkanit që po zhvillohet
Brezi i Gjelbër Evropian	Rrjeti Evropian përgjatë rrugës së ish-perdes së hekurit, i bashkërenduar nga Shoqata e Brezit të Gjelbër Evropian. PKSHJ-ja është pjesë e Brezit të Gjelbër Ballkanik dhe Evropian
Ekorajonet Globale 200 të WWF-së	Rrjet global. PKSHJ-ja kontribuon në dy Ekorajone Prioritare Globale 200 të identifikuar nga WWF-ja, respektivisht: Ekorajoni 123 (Pyjet, Zonat Pyjore dhe Shkurret Mesdhetare) dhe Ekorajoni 180 (Lumenjtë dhe Përrenjtë me Ujë të Ëmbël Ballkanikë)
Pikat e nxehta globale të FKEP/CEPF dhe Zonat Kryesore të Biodiversitetit (ZKB)	Rrjet global. Shqipëria është pjesë e Korridorit Jugperëndimor të Ballkanit që u identifikua si një nga gjashtë korridoret prioritare brenda Pikës së Nxehtë prioritare të Pellgut të Mesdheut.

1.2 Kuadri Rregullator dhe Institucional

1.2.1 Statusi Ligjor

Krijimi, menaxhimi dhe shfrytëzimi i zonave të mbrojtura në Shqipëri rregullohen nga Ligji Nr. 8906, datë 6.6.2002 për Zonat e Mbrojtura, i ndryshuar më pas nga Ligji Nr. 9868 datë 4.02.2008. PKSHJ-ja u krijua në bazë të këtij Ligji me VKM-në Nr. 640, datë 21.05.2008 (Shtojca 2). Ky VKM përcakton statusin, vendndodhjen, sipërfaqen dhe kufijtë e Parkut; përshkruan një model të thjeshtë zonimi të Parkut dhe nivelet përkatëse të mbrojtjes për çdo zonë; cakton përgjegjësitë e MM-së për menaxhimin e Parkut; dhe kërkon që MM-ja në bashkëpunim me grupet e tjera të interesit të hartojë një projekt-pan menaxhimi brenda një viti nga krijimi i Parkut. Nuk jepen motivacione për krijimin e PMLB-së.

Në Tabelën 6 jepen hollësi për katër zonat e përshkruara të menaxhimit, duke përfshirë zonën qendrore, zonën e përdorimit të qëndrueshëm, zonën e rekreacionit dhe atë të përdorimit tradicional. Shtrirja e këtyre zonave paraqitet në Hartën 6 dhe përshkrimet e niveleve përkatëse të mbrojtjes për çdo zonë jepen me hollësi në Shtojcën 4.

Parqet Kombëtare në Shqipëri në përgjithësi ofrojnë Nivelin 2 të mbrojtjes dhe në këtë bazë janë njësuar me Kategorinë II të zonave të mbrojtura të IUCN-në. Sidoqoftë, sipas IUCN-së të paktën 75% e sipërfaqes së zonës së mbrojtur duhet të menaxhohet si "Park Kombëtar". Sa i takon PKSHJ-së vetëm 56% e sipërfaqes së tij është shpallur si Niveli 1 dhe 2 i mbrojtjes, me një gamë më të gjerë përdorimesh që lejohen në pjesën tjetër të tij.

Tabela 6. Zonat e shpallura të menaxhimit për PKSJJ-në.

Zona	Niveli i mbrojtjes	Sipërfaqja (ha)	% e sipërfaqjes së përgjithshme	% kumulative
Qendrore	Niveli 1	14.046	41	41
E përdorimit të qëndrueshëm	Niveli 2	5.253	15	56
E rekreacionit	Niveli 3	2.209	7	63
E përdorimit të qëndrueshëm	Niveli 4	12.420	37	100
Gjithsej		33.298	100	

1.2.2 Politikat dhe Legjislacioni

Listat e strategjive dhe planeve kombëtare që lidhen drejtpërdrejt me menaxhimin dhe zhvillimin e burimeve natyrore, së bashku me legjislacionin mjedisor dhe pjesëmarrjen e Shqipërisë në marrëveshje mjedisore shumëpalëshe jepen në Shtojcën 5. Ato me rëndësi më të madhe për zhvillimin dhe menaxhimin e PKSJJ-së renditen në Tabelën 7.

Tabela 5. Marrëveshjet ndërkombëtare rajonale dhe ndër-rajonale, strategjitë kombëtare, ligjet dhe aktet nënligjore dhe planet vendore që kanë të bëjnë me PKSJJ-në.

Marrëveshjet, Politikat, Strategjitë, Legjislacioni, Planet
MARRËVESHJET NDËRKOMBËTARE
Mbrojtja e trashëgimisë botërore kulturore dhe natyrore (UNESCO)
Tregtia ndërkombëtare e llojeve të rrezikuara të faunës së egër (Konventa CITES)
Ruajtja e llojeve shtegtare të kafshëve të egra (Konventa e Bonit), duke përfshirë lakuriqët e natës dhe shpendët e ujit shtegtarë të Afrikës dhe Euroazisë (AEWA)
Konventa për Diversitetin Biologjik (CBD)
Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (UNFCCC)
Konventa e Kombeve të Bashkuara për Luftën kundër Shkretëtirëzimit (UNCCD)
MARRËVESHJE RAJONALE DHE NDËR-RAJONALE
Konventa Evropiane për Mbrojtjen e Trashëgimisë Arkeologjike
Ruajtja e Faunës së egër dhe Mjedisit Natyror Evropian (Konventa e Bernës)
Vlerësimi i Ndikimit në Mjedis në Kontekstin Ndërkufitar
Konventa për Mbrojtjen dhe Përdorimin e Ujërave Ndërkufitare dhe Liqeneve Ndërkombëtare
Konventa Evropiane për Peizazhin
STRATEGJITË KOMBËTARE TË SHQIPËRISË
Strategjia Kombëtare për Biodiversitetin 2015-2020 (që nga muaji Janar 2015 ende në KM për miratim)
Energjia (2002)
Pyjet dhe kullotat (2004)
Strategjia e dytë kombëtare e mjedisit (2006)
Ligatinat (2006)
Strategjia ndërsektoriale e mjedisit (2007)
Bujqësia dhe ushqimi (2007)
Zhvillimi ndërsektorial rural (2007)
Transporti (2008)
Turizmi (2008)
Zhvillimi dhe integrimi (2008)
Menaxhimi i mbetjeve (2011), dhe
Shërbimet e Ujësjellës –kanalizimeve (2011)
LEGJISACION I RËNDËSISHËM I REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË

Marrëveshjet, Politikat, Strategjitë, Legjislacioni, Planet
Burimet ujore, Nr. 8093 (1996)
Privatizimi i hidrocentraleve lokale, Nr. 8527 (i ndryshuar) (1999)
Zonat e mbrojtura, Nr. 8906 (2002), i ndryshuar
Mbrojtja e mjedisit, Nr. 10431, qershor 2011
Sektori i energjisë elektrike, Nr. 9072 (2003)
Mbrojtja e liqeneve ndërkufitare, Nr. 9103 (2003)
Pyjet dhe shërbimi pyjor, Nr. 9385 (2005) [Sipas Ligjit për Pyjet dhe Shërbimin Pyjor (Nr. 9385) 2005, organet e qeverisjes vendore janë përgjegjëse për hartimin e planeve të menaxhimit të pyjeve; krijimin e organeve administrative dhe teknike për kryerjen e inventarëve pyjorë; dhe përgatitjen e planeve për financimin e investimeve në pyje].
Mbrojtja e biodiversitetit, Nr. 9587 (2006), i ndryshuar
Mbrojtja e mjedisit nga ndikimet ndërkufitare, Nr. 9700 (2007)
Ujitja dhe kullimi, Nr. 9860 (2008)
Tregtia ndërkombëtare e llojeve të rrezikuara të florës dhe faunës së egër, Nr. 9867 (2008), i ndryshuar
Mbrojtja e faunës së egër, Nr. 10006 (2008)
Planifikimi i territorit, Nr. 10119 (2009)
Shëndeti publik, Nr. 10138 (2009)
Gjuetia, Nr. 10253 (2010)
Minierat, Nr. 10304 (2010)
Vlerësimi i ndikimit në mjedis, Nr. 10440 (2011)
Lejet mjedisore, Nr. 10448 (2011)
Menaxhimi i integruar i mbetjeve, Nr. 10463 (2011)
AKTET NËNLIGJORE TË REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË
Transferimi i pyjeve dhe kullotave komunale nën përdorimin dhe administrimin e bashkive dhe komunave (1996)
Lista e Veprimtarive me Ndikim në Mjedis për të cilat nevojitet një Leje Mjedisore Nr. 805 (2003)
Funksionimi i Inspektoratit të Mjedisit, Nr. 24 (2004)
Pjesëmarrja e Publikut në Vendimmarrjen Mjedisore, Nr. 994 (2008)
Rregullat dhe Procedurat për Hartimin dhe Zbatimin e Programit Kombëtar të Monitorimit Nr. 1189 (2009)
Organizimi dhe Funksionimi i Agjencisë Rajonale Mjedisore, Nr. 2 (2010)
Shpërndarja e Funksioneve të Inspektimit dhe Funksioneve Teknike të Vlerësimit të Ndikimit në Mjedis, Lejeve dhe Monitorimit Mjedisor në Agjencitë Rajonale Mjedisore, Nr. 139 (2011)
PLANET LOKALE
Plani i Veprimit për Turizmin në Elbasan (2009)
Plani Strategjik 2012-2016 për qarkun Elbasan (Draft, 2012)
Plani i menaxhimit të pyjeve për Rrajcën (1982)
Plani i menaxhimit të pyjeve për Qarrishtën(2001)
Plani i menaxhimit të pyjeve për Stëblevë-Letem (2003)

1.2.3 Grupet e Interesit

Grupet kryesore të interesit për PKSHJ–në përfshijnë qeverinë qendrore, veçanërisht Drejtorinë e Biodiversitetit dhe Zonave të Mbrojtura në MM, AKZM–në, Autoritetet Rajonale të Elbasanit, Universitetin "Aleksandër Xhuvani" të Elbasanit, Agjencinë e Basenit Ujor të Lumit Shkumbin, autoritetet e Bashkisë Librazhd, Autoritetet e Njërive Bashkiake, OBK-të dhe OJQ-të dhe sektorin privat, sikurse tregohen në Tabelën 8.

Tabela 8. Grupet e interesit që kanë lidhje me menaxhimin e PKSHJ-së.

Niveli	Vendndodhja	Grupet e interesit
Qeveria qendrore	Tiranë	MM-ja (Drejtoria e Biodiversitetit dhe Zonave të Mbrojtura)
Niveli qendror dhe Qarqet	Tiranë	AKZM-ja, zyra qendrore ARZM-ja, zyrat rajonale
Autoritetet Rajonale Elbasan	Elbasan	Këshilli i Qarkut Zyra e Zhvillimit Rajonal Agjencia Mjedisore Rajonale Drejtoria Bujqësore Rajonale
Institucionet mbështetëse rajonale	Elbasan	Agjencia e basenit ujqor të Lumit Shkumbin Universiteti "Aleksandër Xhuvani"
Autoritetet e Bashkisë Librazhd	Librazhd	ARZM-ja Drejtoria e Bujqësisë Drejtoria Arsimore Drejtoria e Shërbimit Publik
Administrata Vendore		Bashkia Librazhd Administratat e secilës prej komunave pjesëmarrëse
OBK-të- Rrethi Librazhd	Librazhd	Shoqata e Gjuetarëve Librazhd Shoqata e Grave Shoqata e Pyjeve Komunale Shoqata "Lilium Albanicum"
OBK-të- Njësitë Bashkiake/ Fshati	Qarishtë	Shoqata "Qarishta"
	Fushe Studë	Shoqata "Aurora"
OJQ-të kombëtare	Tiranë	PPNEA World Vision – Dega Librazhd OJQ "Për një Shqipëri më të Shëndetshme"
OJQ-të lokale	Librazhd	Dorez
Sektori privat	Librazhd	Operatorët e hidrocentraleve Operatorët e minierave Operatorët turistikë Fermierët/barinjët Mbledhësit e produkteve pyjore jo-drusore

1.2.4 Kuadri i Qeverisjes dhe Menaxhimit

Institucionet kryesore që kanë rol të drejtpërdrejtë në menaxhimin e PKSHE-së përfshijnë MM-në, nëpërmjet Drejtorisë së saj të Biodiversitetit dhe Zonave të Mbrojtura (DBZM), AKZM-në, Komitetin e sapo krijuar të Menaxhimit të PKSHE-së dhe Bashkitë.

MM-ja. Në vitin 2005, kompetencat për zonat e mbrojtura i kaluan MM-së, meqë kishte më shumë lidhje me çështjet e mbrojtjes së natyrës. Zonat e mbrojtura aktualisht janë përgjegjësi e Drejtorisë së Përgjithshme të Politikave Mjedisore të MM-së, më konkretisht e dy drejtorive teknike të saj, Drejtoria e Biodiversitetit dhe Zonave të Mbrojtura (DBZM) dhe Drejtoria e Pyjeve dhe Kullotave (DPK).

AKZM-ja. E krijuar në shkurt 2015, Agjencia Kombëtare e Zonave të Mbrojtura nuk ekzistonte gjatë kohës së përgatitjes së këtij plani. Që nga krijimi i saj, AKZM-ja është përgjegjëse për administrimin dhe menaxhimin e zonave të mbrojtura, që realizohet nëpërmjet agjencive të saj të zbatimit, 12 Administratat Rajonale të Zonave të Mbrojtura (ARZM). Çdo administratë rajonale ka një drejtor dhe është e strukturuar në dy sektorë: menaxhimi dhe monitorimi. Sektori i menaxhimit përbëhet nga një numër specialistësh (2-4) përgjegjës për të gjitha çështjet e menaxhimit që kanë të bëjnë me të gjitha zonat e mbrojtura brenda

rajonit. Sektori i monitorimit përbëhet nga një numër rojesh mjedisore të caktuara në ZM të ndryshme brenda rajonit. AKZM-ja ka një staf prej 20 punonjësish në Tiranë dhe 204 punonjës në nivel rajonal.

Drejtoria e Biodiversitetit dhe Zonave të Mbrojtura. DBZM-ja është përgjegjëse për mbrojtjen e habitateve dhe ekosistemit natyror, zonave të mbrojtura dhe monumentet natyrore, si edhe për ruajtjen e llojeve të florës dhe faunës së egër. DBZM-ja përbëhet nga dy sektorë tematikë, Sektori i Zonave të Mbrojtura dhe Sektori i Biodiversitetit. DBZM-ja ka një numër total prej 7 punonjësish duke përfshirë edhe Drejtorin, 2 përgjegjës njësisht dhe dy specialistë në çdo njësi. Roli i DBZM-së kufizohet në hartimin e legjislacionit për zonat e mbrojtura dhe politikave për zhvillimin dhe forcimin e rrjetit kombëtar ekologjik; zhvillimin e zonave të rrjetit Emerald dhe Ramsar; dhe identifikimin e ZRB-ve dhe ZRSH-ve si edhe Zonat e Veçanta të Ruajtjes (ZVR-të) dhe Zonat e Veçanta të Mbrojtjes (ZVM-të).

Komiteti i Menaxhimit i PKSHJ-së. Sipas Vendimit të Qeverisë të vitit 2005 për Komitetet e Zonave të Mbrojtura, të gjitha zonat e mbrojtura të kategorisë II dhe IV duhet të kenë një komitet menaxhimi vendor, si mekanizëm për të lehtësuar pjesëmarrjen e grupeve të interesit, si përfaqësuesit e qeverisjes vendore, komunitetet, pronarët e tokave, OJQ-të dhe sipërmarrësit, në planifikimin e terrenit dhe menaxhim. Kjo është realizuar kohët e fundit në PKSHJ me ngritjen e një bordi menaxhimi në mars 2013.

Bashkitë dhe njësitë bashkiake. Rregullorja Nr. 308, për Transferimin e Pyjeve dhe Kullotave në Përdorim të Komunave (1996), nisi procesin e reformës së kalimit të pronësisë së pyjeve nga shteti te komunat dhe decentralizimin te një menaxhim të pyjeve me bazë në komunitet. Më vonë, Ligji për Pyjet dhe Shërbimin Pyjor i vitit 2005 e zgjeroi këtë proces, duke trajtuar më konkretisht posedimin e tokës pyjore dhe të drejtat e përdorimit të pyjeve, duke përfshirë menaxhimin e pyjeve me bazë në komunitet dhe krijimin e organeve të qeverisjes së pyjeve. Mbrojtja dhe zhvillimi i pyjeve, kullotave lokale dhe i burimeve natyrore me natyrë lokale përmendet edhe në Ligjin Nr. T8652 të vitit 2000 për Decentralizimin si funksion ekskluziv i Komunës/Bashkisë. Duke u mbështetur në këtë kuadër, ka tri lloje posedimi të pyjeve: nga shteti, qeverisja vendore dhe nga privati.

Të drejtat lokale të përdorimit jepen për një periudhë 10 vjeçare (të rinovueshme) dhe kërkojnë një plan menaxhimi që duhet të hartohet bashkërisht nga DRSHP-ja dhe Bashkia. Bashkia është përgjegjëse për menaxhimin e përdorimit të pyllit nga komuniteti lokal në përputhje me planin e menaxhimit. Në disa zona, funksionojnë Shoqatat e Përdoruesve të Pyjeve në bazë fshati të cilat kanë të drejta varësie përdorimi për veprimtari të tilla si kullotja dhe mbledhja e druve të zjarrit dhe bimëve, sikurse është rënë dakord. Këto shoqata grupohen në një federatë rajonale dhe përfaqësohen në nivel kombëtar nga Shoqata Kombëtare e Pyjeve dhe Kullotave Komunale (SHKPKK). Këto nisma nga poshtë-lart institucionalizojnë shërbimet pyjore komunitare, përfaqësojnë interesat e grupeve lokale të interesit dhe luajnë një rol kundërveprues në marrëveshjet me strukturat qeveritare.

Procesi i transferimit të pyjeve te bashkitë është sidoqoftë ende i pjesshëm, në praktikë hasen shumë mangësi. Jo të gjitha bashkitë i kanë regjistruar të gjitha zonat e tyre pyjore; Shoqatat e Përdoruesve të Pyjeve funksionojnë në disa zona por jo kudo; komunat ankohen për mungesën e një përgjegjësie të qartë në lidhje me menaxhimin e pyjeve, veçanërisht nëse do të jetë komuna apo DSHP-ja autoriteti kryesor i vendimmarrjes në lidhje me përdorimin e burimeve pyjore; dhe të ardhurat nga përdorimi i burimeve pyjore janë të kufizuara, pjesërisht për shkak të shtrirjes së veprimtarive informale dhe të paligjshme, të tilla që komunat nuk kanë fondet e nevojshme për të zbatuar kompetencat e tyre në menaxhimin e zonave pyjore, dhe si rezultat kjo përgjegjësi është vetëm një barrë për to.

1.3 Sistemi ekologjik dhe socio-ekonomik i Parkut

Në këtë seksion jepet një vështrim i përgjithshëm përshkruar i sistemit ekologjik dhe socio-ekonomik që karakterizon Parkun Kombëtar të Shebenik-Jabllanicës (PKSHJ). Ky paraqitet në formë teksti dhe diagramash përmbledhëse që tregojnë komponentët kryesorë të ekosistemit të përgjithshëm dhe shërbimet e tij, si dhe ndërlidhjet bazë. Hollësi të mëtejshme jepen në Shtojcat 6-9.

1.3.1 Vështrim i përgjithshëm

Zona e Shebenik-Jabllanicës shtrihet në një lartësi nga 300 deri 2200 metra mbi nivelin e detit (Harta 7). E pozicionuar në pjesën e brendshme të vendit, zona ka një klimë kontinentale dhe jo mesdhetare. Temperatura mesatare vjetore është 13.4° C, ndërsa reshjet arrijnë në rreth 1.360 mm në vit.

Në këtë zonë u identifikuan tre lloje tokash: kullotat natyrore (zona natyrore), mjediset ujore dhe habitatet artificiale. Kullotat natyrore ndahen në gjashtë komponentë: tre lloje pyjesh, me shkurrishte dhe shkurre të ulëta, livadhe, si dhe toka të karakterizuara me rrëshqitje toke dhe toka jo pjellore. Tre llojet kryesore të pyjeve janë pyje termofile gjetherënëse (pyjet e dushkut, kryesisht nga *Quercus frainetto* dhe *Quercus cerris* ose nga *Quercus petraea* dhe pyjet e dominuara nga *Carpinus orientalis* ose *Platanus orientalis*), pyjet halore (kryesisht të dominuar nga *Pinus nigra*, *Pinus peuce* dhe *Abies alba*) dhe pyjet mesofile gjetherënëse (pyjet e ahut të dominuara nga *Fagus sylvatica*). Pyjet e dushkut janë vendosur në zonat më të ulëta, ndërsa pyjet e ahut dhe ato halore zënë zonat më të larta (Harta 8). Livadhet gjenden kryesisht në lartësi të larta mbi vijën e pemëve.

Mjediset kryesore ujore përbëhen nga ujërat nëntokësore (burimet) dhe ujërat sipërfaqësore në formën e liqeneve, përrenjve dhe moçaleve të shpërndara (Harta 9). Gjithashtu, ka disa liqene natyrore alpine, si dhe liqene dhe pellgje artificiale të ndërtuar për qëllime ujitjeje (liqenet) dhe të prodhimit të peshkut (pellgjet). Përrenj të shumtë e kanë origjinën në PKSHJ, të cilët thahen kryesisht në lindje të lumit Shkumbin. Pjesa e skajit verior është pjesë e ujërave kryesore të Drinit të Zi.

Tokat kryesore të përpunuara përfshijnë vendbanimet/ fshatrat (ndërtesat), tokat e kulturave bujqësore (tokat bujqësore), rrugët dhe infrastrukturën e hidrocentraleve. Ka gjithashtu disa "pika të nxehta" kulturore.

Bashkësitë bimore dhe habitatet. Diversiteti i nënshtresave gjeologjike (kryesisht sedimente aluvionale, shkëmbinj gëlqerorë dhe ultrabazikë vullkanikë) dhe i karakteristikave gjeo-morfologjike, i kombinuar me pjerrësinë e madhe të lartësive dhe veprimtarinë tradicionale të vazhdueshme të njeriut janë faktorët kryesorë që ndikojnë në praninë dhe shpërndarjen e bashkësive të bimëve dhe llojeve brenda PKSHJ-së. Gjithsej, janë identifikuar dhe pasqyruar në hartë 65 lloje të bimësisë (Harta 10, Shtojca 6). Gjithashtu, 24 prej tyre janë konsideruar me rëndësi të veçantë ruajtjeje, në bazë të dy kriterëve: lidhja e tyre me habitatet e renditura në Direktivën e Habiteteve 92/43/KEE (më poshtë e referuar si D.H.) ose si një pasuri tepër e madhe e llojeve.

Në brezin kryesor të PKSHJ-së (300-1000m) gjenden tri grupe kryesore të bimësisë: bimësia bregore përgjatë luginave të ngushta në sedimentet aluvionale, pyjet termofile gjetherënëse, me livadhet dhe shkurrishtet pasardhëse, në konglomeratët dhe gurët ranorë dhe ato në shkëmbinj të vullkanikë.

Bimësia bregore mbulon një zonë të vogël dhe është e shpërndarë brenda PKSHJ-së, përgjithësisht e vendosur në gryka të thella të pandërprera. Zbuluam vetëm disa pjesëza të pyjeve të vogla të *Platanus orientalis* (Lloji 19) përgjatë disa degëve të lumit Shkumbin, ndërsa përgjatë rrjedhës së këtij lumi, pikërisht jashtë kufirit të Parkut, ato janë më të përhapura dhe më të mëdha. Këto pyllishte janë të përhapura mbi depozitimet aluvionale të pastabilizuara të lumenjve të mëdhenj, depozitimet me zhavorr apo dhera dhe gurë të përrenjve të përherëshëm apo të përkohshëm, pellgjet pranverorë, dhe në veçanti, mbi grykat e rrëpirave të thepisura me hije. Ato janë përfshirë në habitatin D.H. "92C0- pyjet *Platanus orientalis* dhe *Liquidambar orientalis*" që janë identifikuar në Greqi, Ballkanin Jugor, Siçili dhe disa ishuj të Egjeut.

Bimësia tjetër lumore që gjendet në PKSHJ është një lloj korije në rritje në zhavorret e përrenjve me regjime të larta të prurjeve në një verë alpine të dominuar nga *Salix elaeagnos* dhe/ ose *S. purpurea* (D.H: 3240 - Lumenjtë alpinë dhe bimësia e tyre drusore me *Salix elaeagnos*) që është e përhapur në luginat alpine dhe të Ballkanit.

Pyjet termofile gjetherënëse që rriten në brezin kryesor mbi shkëmbinjtë konglomeratë dhe ranorë janë pyje dhe pyllishte nën-kontinentale të tipit *termo-xerophilous Quercus frainetto-Q cerris* (Llojet 20 dhe 21), si dhe pyje dhe pyllishte të tipit *Carpinus orientalis* (Llojet 8 dhe 9). Lloji i parë klasifikohet si habitat i D.H "91M0 Pyll dushku panonian-ballkanik me qarr dhe bunge", i përshkruar për kodrat dhe fushat panonike të Rumanisë perëndimore dhe jugore, Ballkanit verior dhe Greqisë dhe Anadollit mbi-mesdhetar. Ky habitat vendoset në përgjithësi midis lartësive 300-700 m në PKSHJ. Pyjet *Carpinus orientalis* vendosen në faqet e rrëpira të kodrave konglomerate ose gëlqerore, ku shpatet e pjerrëta apo ndërprerje antropike shkaktojnë degradim të tokës dhe kushte thatësire. Të dy llojet e pyjeve janë vendosur në zonën me popullsi më të dendur dhe shpesh këto pyje degradohen për shkak të mbishfrytëzimit të tyre. Ky është dhe shkak kryesor i erozionit të tokës së kësaj zone, nga zvogëlimi i pjesës së mbuluar me pemë dhe përhapja e vazhdueshme e rrëshqitjeve të tokës. (Lloji 13).

Kontaktet e shumta të livadheve me këto pyje përbëjnë përgjithësisht një mozaik kompleks të livadheve *Molinio-Arrhenatheretea*, në tokën më të thellë dhe më të lagësht (Lloji 14) dhe kullotat e thata të stepës *Festuco-Brometea* (Lloji 15), të dyja të shfrytëzuara intensivisht për kullotë. Përgjatime të rralla përbëjnë bashkësitë bimore që kositen për mbledhjen e barit të thatë, i cili, si për shembull në fushën Fusha e Studës, mund të ketë një pasuri të konsiderueshme floristike.

Në nënshtresat vullkanike, në kontakt me brezat e lartë malorë dhe nën-alpinë, vërejmë një lloj të ndryshëm të pyjeve dhe pyllishteve termofile gjetherënëse dhe pyje të karakterizuara nga *Quercus petraea* (Llojet 22 dhe 23) që janë në një gjendje më të mirë ruajtjeje. Ato janë përhapur në Ballkanin lindor dhe jugor në vende me tokë të thellë dhe pak acidike. Këto pyje janë prerë intensivisht dhe kryesisht në PKSHJ dhe janë zëvendësuar me *Buxus sempervirens* dhe/ose bashkësi të *Juniperus oxycedrus* (Lloji 6).

Në këtë zonë, mund të gjendet edhe gurë të dalë në sipërfaqe të shkëmbinjve serpentinorë. Tokat që rrjedhin nga shkëmbinjtë serpentinorë janë toksike për shumë bimë, për shkak të niveleve të larta të nikelit, kromit dhe kobaltit që kanë. Gjithashtu, rritja e shumë bimëve frenohet edhe nga nivelet e ulëta të kaliumit dhe fosforit dhe të një treguesi të ulët të kalciumit/magnezit. Rivendosja e bimësisë pyjore në këtë tokë të varfër dhe toksike është shumë e vështirë, si rrjedhojë edhe përpjekjet e mëparshme kanë dështuar. Për më tepër, bimësia dytësore është bartëse e një flore shumë të veçantë, më të specializuar, me lloje specimesh që rriten ngadalë dhe me shpeshtësi të kufizuar si *Alyssum bertolonii*, *Festucopsis terpetine*, *Euphorbia spinosa* dhe *Sedum serpentine*.

Brezi i malit (1000-1800 metra) mbizotërohet nga pyjet me *Fagus sylvatica* dhe bashkësitë përkatëse të kullotave dhe shkurrishteve. Pyjet e ahut janë tejet të përhapur në Evropë. Këto pyje ahut të pranishëm në Shebenik (Llojet 10, 11 dhe 12) korrespondojnë me habitatin "91K0- pyjet ilire *Fagus sylvatica* (Aremonio-Fagion)" të përshkruar për Dinaridet, me veçantinë dhe shkëlqimin e tyre në Alpet juglindore, karpitet jugperëndimore dhe kodrat e Panonikut të mesëm, ku ato konsiderohen si një qendër e rëndësishme e diversitetit të llojeve. I rëndësishëm është pylli i pacenuar *Fagus sylvatica* që rritet përgjatë Luginës së Bushtricës, në pjesën jugore të PKSHJ-së. Ai ka pemë monumentale të madhësive mbresëlënëse dhe pasuri të madhe floristike, si dhe është propozuar si një vend i trashëgimisë botërore të UNESCO-s.

Në periferi të pyjeve të ahut, në toka të thella dhe të pasura, mund të zhvillohen bashkësi interesante bimësh të cilat mbizotërohen nga *Geranium sylvaticum* dhe/ose *Geum rivale* (6430-bashkësi barishtesh hidrofile të larta të fushës dhe malit të niveleve alpine). Brenda pyjeve të ahut mund të gjenden sipërfaqe të vogla dhe të shpërndara me lloje të rralla dhe endemike të *Pinus peuce* ("95A0 – pyje të larta me pisha oro-mesdhetare"). Ndryshe nga ahut që mund të rritet në nënshtresa të ndryshme gjeologjike, pyllishtet *Pinus peuce* (Type 17) mund të gjenden vetëm në shkëmbinjtë gjarpërues ose shkëmbinj të tjerë ultrabazikë vullkanikë.

Në brezin e lartësive më të mëdha (1800-2250m), mbi vijën e pemëve, mund të gjenden dy lloje të ndryshme të tokës, njëra me përbërje gëlqerore dhe tjetra me shkëmbinj vullkanikë. Në shkëmbinj vullkanik, në qendrën e PKSH-së, rreth majave më të larta të Shebenikut peizazhi mbizotërohet nga një mozaik i kullotave të *Sesleria coerulans* ("livadhet acidofile 62D0-oro-mesiane") me shqopishte shkurresh të shkurtra të *Erica carnea* ("4060 Shqopishte Alpine dhe Boreale") përgjatë shpateve më të rrëpirëta shkëmbore, dhe bashkësitë e *Nardus stricta* në zonat më të sheshta me një tokë të thellë dhe më të lagësht (Lloji 2). Në këtë matricë mbizotëruese ndodhen edhe habitate të tjera të rëndësishme të lokalizuara si habitatet *Mesophilous serpentine* përgjatë shpateve me *Festucopsis serpentine*, *Bornmuellera baldacii*,

Genista hassertiana, dhe habitetet ligatinore të rralla dhe të shpërndara ("7230-Moçaleet Alkaline") pranë moçaleve apo kënetave të vogla, me *Carex sp.pl.*, *Pinguicula balcanica* dhe *Nartheciumscardicum*. Bimësia gëlqerore e livadheve mbizotërohet nga bashkësitë *Festuca paniculata* ose *Bromus Erektus* ("6210-livadhet gjysmë-natyrore të thata dhe facie shkurre në nënshtresa gëlqerore (*Festuco-Brometalia*")), me praninë e bashkësive interesante të vogla me *Astragalus sirinicus* (4090-shqopishte me gjineshtër endemike oro-mesdhetare) dhe *Stipa spp.* (Tipi 3) që shpesh zhvillohen së bashku me shkurrishtet e "5130-formacioneve të *Juniperus communis* në shqopishte ose livadhe gëlqerore". Mbi majat dhe kreshtat gëlqerore zhvillohen bashkësi të rëndësishme kasmofitike (8210-shpate shkëmbore gëlqerore me bimësi kasmofitike (chasmophytic) të mbizotëruara nga lloje të rralla si *Saxifraga spp.*, *Ramonda serbica*, *Potentilla apennina* dhe *Moltkia petraea*. Habitete të tjera të rëndësishme janë bashkësitë bimore të shpërndara në rripira gurore të rralla të zonës ("8140-gurina mesdhetare lindore").

Lloje bimore me interes ruajtjeje (lloje të bimëve të përzgjedhura). Diversiteti i nënshtresave gjeologjike, me formacion shkëmbor shumë të lashtë që nga epoka paleozoike, vendndodhja në kufirin midis rajonit të ndryshëm biogeografik (malet e Ballkanit, rajoni i Mesdheut dhe kufiri jugor i Evropës kontinentale), pjerrësia e madhe në lartësi dhe vazhdimësia e relikteve të rralla të mjediseve strehuese të Ballkanit gjatë periudhave akullnajore kanë përcaktuar gjithashtu një florë të pasur dhe interesante. Kemi identifikuar 26 lloje bimore të përzgjedhura me interes të veçantë ruajtjeje (Harta 11, Shtojca 6 - lloje me shpërndarje të kufizuar ose të kërcënuara sipas kriterëve të Listës së Kuqe të IUCN-së, ose të përfshira në konventat e tjera ndërkombëtare). Nga këto, 23 janë përfshirë në listën e kuqe të të dhënave për Shqipërinë, duke përfshirë një lloj që është *Rrezikuar në Nivel Kritik*, pesë të tjera që janë të *Rrezikuara* dhe shtatë që konsiderohen të *Cenuara*. Dy lloje janë renditur në listën e kuqe të të dhënave për Evropën dhe pesë në listën e kuqe të të dhënave botërore. Tetë nga llojet e renditura janë endemike apo sub-endemike për Shqipërinë dhe shtatë lloje të tjera janë endemike për Ballkanin.

Fauna. PKSHJ-ja ofron një habitat të rëndësishëm për lloje të shumta të rëndësishme të kafshëve. Midis llojeve të shumta të gjitarëve, gjashtë renditen në Shtojcën II të Konventës së Bernës që kërkojnë mbrojtje të rreptë; katërmbëdhjetë lloje të tjera janë renditur në Librin e Kuq të faunës shqiptare (Shtojca 7). Llojet me interes të veçantë ruajtjeje janë: Ariu i Murrmë (*Ursus arctos*), Ujku (*Canis lupus*), Rrëqebulli (*Lynx lynx*), Vidra (*Lutra lutra*), Macja e Egër (*Felis silvestris*), Dhia e Egër (*Rupicapra rupicapra*), Miu i Drurit (*Apodemus sylvaticus*) dhe Hundëgjati i Vogël Dhëmbëbardhë (*Crocidura suaveolens*).

PKSHJ-ja favorizon një bashkësi të larmishme të shpendëve për shkak të shtrirjes së saj të madhe në lartësi dhe shumëllojshmërisë mbresëlënëse të tipave të habitateve. Studimi ornitologjik në terren i kryer për herë të parë në Park (mbi një javë gjatë muajit qershor të vitit 2013) u shtri në rreth 11% të sipërfaqes dhe në 16 tipe të habitateve. U regjistrua një numër i përgjithshëm prej 84 lloje të shpendëve, nga të cilat 67% janë renditur në Shtojcën II të Konventës së Bernës ("lloje rreptësisht të mbrojtura kafshësh") (Shtojca 7). Në veçanti, diversitete të larta të shpendëve janë gjetur në tokë të përzier bujqësore tradicionale, në livadhe të thata gëlqerore me shkurrishte *Juniperus communis* dhe në kullota alpine, të cilat gjithashtu strehonin numrin më të madh të llojeve të specialiteteve të tyre. Gjithashtu, mund të përfshihen në këtë kategori edhe pyjet parësore, por këto mund të studiohen vetëm në nivel të kufizuar për shkak të shpeshtësisë së ulët të tyre. Një pasuri më e vogël e llojeve u gjet në një nga habitetet më të dendura të Parkut, pyjet dytësore *Fagus sylvatica*, ku mbizotërojnë llojet e zakonshme si Zboraku, Bilbilthi Kokëzi dhe Fishkëllyesi i Vogël. Llojet më të rëndësishme të specializuara të regjistruara gjatë studimit njëjavor ishin Shqiponja e Maleve, Skifteri i Drurëve, Thëllëza e Shkëmbit, Dallëndyshja e Natës, Mëllenja e Shkëmbit, Qukapiku Kurrizbardhë dhe Qukapiku i Zi, Qafëdredhësi, Pupëza, Trishtili i Madh i Murrmë, Cerla Gushëgjelbër, Cerla Kokëzezë dhe Cerla e Zakonshme. Është thelbësore që të theksohet rëndësia e metodave tradicionale bujqësore ende të praktikuara gjerësisht, jo vetëm për diversitetin e tyre shumë të lartë të shpendëve (në kontekstin evropian), por edhe për një numër tepër të madh të llojeve të tilla si larasi kurrizkuq, lauresha, cerla e zakonshme, qyqja dhe cerla gushëgjelbër. Brenda dhe rreth fshatrave tufa të mëdha të trumcakëve të shtëpisë dhe trumcakëve të pemëve janë me interes të veçantë, pasi numri i të dy këtyre llojeve është duke rënë ndjeshëm në të gjithë Evropën. Ka pritshmëri të mëdha që studimet e mëtejshme të raportojnë shumë më tepër lloje të shpendëve, veçanërisht të atyre që janë më të kërcënuara dhe në numër më të paktë, të cilët janë edhe më të vështirë për tu konfirmuar.

Haixhiu (1998) regjistroi 10 lloje të zvarranikëve në Parkun e PKSHJ-së. Ne kemi mbledhur vëzhgimet oportune për 14 lloje (studimet në terren, 2013) dhe 15 lloje referuese të IUCN-së. Tetë lloje amfibësh janë

raportuar në faqen e internetit "Balcanica.info - amfibët dhe reptilët e Ballkanit" (<http://en.balcanica.info/35-0>), pesë lloje janë regjistruar në veprimtaritë tona në terren dhe dhjetë amfibë janë renditur në Listën e Kuqe të IUCN-së. Nevojitet të kryhet një studim i plotë dhe i standardizuar i Parkut për të përfunduar listat e kontrollit dhe shpërndarjen e llojeve. Disa prej llojeve të rralla të herpetofaunës janë: *Testudo hermanni*, *Algyroides nigropunctatus*, *Coronella austriaca*, *Coluber jugularis*, *Coluber najadum* dhe *Natrix tessellata*. Katër lloje amfibësh dhe 11 lloje zvarranikësh i përkasin listës së llojeve të Shtojcës II të Konventës së Bernës (Shtojca 7).

Regjistrohen katërmbëdhjetë lloje peshqish nga ujërat e lumenjve Shkumbin, Rrapun, Qarrishtë dhe Bushtricë. Këto përfshijnë pesë lloje që janë në Listën e Kuqe të IUCN-së: *Anguilla Anguilla* (e Rrezikuar në Nivel Kritik), *Oxynoemacheilus Pindus* (E Cënuar), *Barbus meridionalis* dhe *Rutilus rubilio* (të dy Pothuaj të Kërcënuar), (NT) dhe *Salmo trutta macrostigma* (DD). Në literaturën e botuar raportohet prezantimi i vetëm një lloji (*Pseudorasbora Parva*).

Infrastrukturat. Qytetet e vogla të Librazhdit (popullsia rreth 11,500 banorë) dhe Prrenjasit (popullsia rreth 8500 banorë) janë zonat kryesore urbane në afërsi të Parkut. Infrastruktura kryesore rrugore përshkon kufijtë jugorë, lindorë dhe veriorë të Parkut nga Prrenjasi në Librazhd për në Steblevë (Harta 13). Pjesa nga Librazhdi për në Prrenjas është një rrugë e mirë e shtruar, ndërsa traseja ekzistuese e pashtuar midis Librazhdit dhe Steblevës është aktualisht në proces punimi çakëlli me bitum. Kjo do të përmirësojë fuqimisht qasjen në sektorin verior të Parkut dhe në fund të kufirit me Maqedoninë. Në vende të tjera brenda Parkut ka disa rrugë të pashtuara dhe në një gjendje shumë të keqe. Ka një linjë hekurudhore që ndjek rrugën kryesore përgjatë kufijve jugorë dhe lindorë të parkut që lidh Pogradecin me anë të Prrenjasit dhe Librazhdin me Elbasanin dhe më gjerë.

Jeta socio-ekonomike. Rajoni i Elbasanit është i njohur për burimet e kromit dhe hekur-nikelit. Natyra e depozitave të kromit është e përshtatshme për operacionet në shkallë të vogël, duke përfshirë disa miniera që kanë funksionuar më parë brenda Parkut. Burimet e mineralit të nikelit kanë potencial për të tërhequr nivele më të mëdha të investimeve. Përveç minierave, ka edhe veprimtari të nxjerrjes së gurëve nga guroret, si dhe të nxjerrjes së zhavorrit nga lumi Shkumbin, veçanërisht në afërsi të Librazhdit.

Shoqëritë private kanë kërkuar tashmë leje nga komuna dhe ministritë për ndërtimin e nëntë hidrocentraleve, nga të cilat katër janë në ndërtim e sipër dhe dy janë tashmë në funksionim (Harta 14).

Popullsia e njerëzve në Park është relativisht e qëndrueshme në numër. Për shkak të opsioneve të kufizuara të mjeteve të jetesës, ka një nivel relativisht të lartë të emigrimit jashtë vendit, veçanërisht nga të rinjtë që kërkojnë punë në vende të tjera, kryesisht jashtë vendit. Shumica e familjeve janë përfshirë në aktivitete tradicionale bujqësore, të tilla si kulturat bujqësore dhe prodhimi blegtoral. Aktivitete të tjera të jetesës përfshijnë aktivitete me bazë pyjore (të drurit dhe druve të zjarri), mbledhjen e bimëve mjekësore, turizmin dhe prodhimin e peshkut.

Aktivitetet bujqësore dhe produktet bujqësore dhe blegtorale janë më të rëndësishme në ekonominë dhe jetën sociale të komuniteteve. Toka bujqësore është nën pronësi të familjeve. Rrethi ka pasur një industri duhani të njohur në nivel vendi, por kjo tani ka rënë. Numri i bagëtive dhe shpendëve është në rritje, nëpërmjet përdorimit të teknologjisë dhe mjeteve moderne të ndërthurura me ato tradicionale. Blegtoria dominohet nga dhitë dhe delet, ndërsa gjedhët luajnë rol të rëndësishëm në zonat më të ulëta. Është vlerësuar se kullotat e disponueshme në PKSHJ nuk do të mund të ruajnë në mënyrë të qëndrueshme numrin aktual të bagëtive në zonë.

Pyjet dhe burime të tjera biologjike japin kontribut të rëndësishëm për mirëqenien e komunitetit. PKSHJ është e pasur me bimë mjekësore, aromatike dhe ushqyese. Këto mbledhen kryesisht në gjendje të lirë në natyrë, por për disa lloje të veçanta prodhimi i tyre po shtohet nëpërmjet kultivimit. Në disa zona, aktiviteti kryesor ekonomik është punësimi në sektorin e pylltarisë dhe në mbledhjen dhe trajtimin e bimëve mjekësore dhe aromatike. Druri dhe lënda drusore nga pyjet natyrore janë burimi parësor i energjisë për gatim dhe ngrohje dhe material për ndërtimin rural. Zona pyjore përdoret gjithashtu për kultivimin e foragjerëve dhe kullotjen e bagëtive.

Aktualisht ka pak aktivitete turistike, megjithëse kjo po fillon të ndryshojë, për shembull, përmes ndërtimit të godinave të reja turistike në Steblevë. Ky proces pritet të rritet më tej pas përfundimit të një tuneli midis Tiranës dhe Elbasanit dhe rinovimit të rrugës kryesore hyrëse Librazhd-Steblevë.

Karakteristikat kulturore. Zona ka një histori të gjërë vendbanimesh të hershme që datojnë nga epoka e bronzit dhe hekurit. Gjatë pushtimit romak u ndërtua Rruga Egnatia për të lidhur Romën me

Kostandinopojën. Kjo rrugë ishte e një rëndësie të madhe për tregti dhe përshkon rrethin, duke qenë aktualisht rruga për autostradën moderne që lidh Tiranën me Shkupin nëpërmjet Liqenit të Ohrit. Pas rënies së Romës në vitin 476 pas Erës Sonë, rajoni ra nën pushtetin e Perandorisë Romake Lindore me qendër në Kostandinopojë deri në ardhjen e turqve nga viti 1415 e në vazhdim. Princi lokal Gjergj Arianit Komneni luftoi përkrah Skënderbeut dhe u dallua nga kronikanët osmanë për rezistencën e tij të ashpër ndaj përparimeve të turqve. Gjatë viteve të mëvonshme të Perandorisë Osmane, për shkak të ashpërsisë të terrenit dhe talentit për diplomaci dhe nepotizmit të ushtruar nga udhëheqësit lokalë, rajoni arriti një shkallë të konsiderueshme autonomie.

Burimet kulturore përfshijnë shpella, disa me piktura murale, vendet historike të tilla si Shkallët dhe Sofra e Skënderbeut, Muzeu Etnografik në Librazhd dhe aftësitë tradicionale në lidhje me gdhendjen e produkteve të drurit, mokrën dhe skulpturat e gurit, ndërtimin e shtëpive të gurit dhe prodhimin e batanijeve të leshit dhe veshjeve tradicionale (të karakterizuara në këtë zonë nga ngjyra të ndritshme).

1.3.2 Struktura e Ekosistemit, Shërbimet e Ekosistemit dhe Veprimtaritë Ekonomike

Komponentët kryesorë strukturorë dhe ndër-lidhjet e sistemeve ekologjike dhe socio-ekonomike të Parkut Kombëtar të Shebenik-Jabllanicës paraqiten në Figurat 1.1 (ekosistemet kryesore), 1.2 (fauna), 1.3 (cikli i klimës, tokës dhe ujit) dhe 1.4 (sistemi ekonomik). Këto katër diagrama përfaqësojnë një model të përbërë të ekosistemit pasi janë të ndërlidhura nëpërmjet komponentëve të përbashkët (d.m.th. kanë të njëjtin emër) që përfaqësohen në dy ose më shumë diagrama. Në pjesën tjetër të këtij dokumenti, kur i bëhet një referencë e veçantë ndonjë prej komponentëve të ekosistemit të identifikuar në diagramat e mësipërme, teksti i lidhur me të është theksuar si i nënvizuar me ngjyrë blu (p.sh. [pyjet](#)).

Komponentët kryesorë të diagramës së përgjithshme të ekosistemit (Figura 1.1) janë:

- [klima](#),
- [toka](#) që përbëhet nga:
 - [kullotat natyrore](#) ([pyjet](#), [shkurrishtet](#), [shkurret e ulëta](#), [rreshqitjet e tokës dhe tokat jo pjellore](#))
 - [mjedise ujore](#) ([përrenj](#), [liqene](#))
 - [toka artificiale](#) ([rrugët](#), [toka bujqësore](#), [godinat](#), [hidronergjia](#))
- [fauna](#), e përbërë nga (Figura 1.2):
 - [fauna e egër](#)
 - [bagëtitë](#)
- [zjarri](#) së bashku me [shërbimet e ekosistemit](#) në formën e:
- [sistemimit të shërbimeve](#)
 - [rregullimit të klimës](#) ([rregullimi i cilësisë së ajrit](#), [rreziku gjeologjik](#))
- [furnizimit me produkte](#) ([përdorimi i ujit](#), [kulturat bujqësore](#), [produktet blegtorale](#), [produktet pyjore drusore](#), [produktet pyjore jo-drusore](#), [peshkimi](#))
- [shërbimet kulturore](#) ([atraksionet turistike](#)).

Komponentët kryesorë të ciklit të klimës dhe ujit (Figura 1.3) përfshijnë:

- [klimën](#) ([temperatura](#) dhe [reshjet](#));
- [burimet ujore](#) në formën e [ujërave nëntokësore](#) ([burimet](#)) dhe [ujërave sipërfaqësore](#) ([liqenet](#) dhe [përrenjtë](#)); dhe
- [përdorimin e ujit](#) në formën e [ujit të pijshëm](#), [sistemeve të ujitjes](#), [hidrocentraleve](#) dhe [akuakulturës](#).

Komponentët kryesorë të diagramës së sistemit ekonomik (Figura 1.4) janë:

- [bujqësia](#), [blegtoaria](#) dhe [agro-industria](#),
- [veprimtaritë ekonomike të lidhura me pyjet](#) ([produktet pyjore drusore](#), [produktet pyjore jo-drusore](#)),
- [turizmi](#),
- [peshkimi](#) dhe [akuakultura](#),
- [godinat dhe ndërtimet](#), dhe
- [minierat dhe guroret](#).

Përshkrimet e mëtejshme sasiore të zhvillimit, statusit dhe ndërveprimit të komponentëve të ekosistemit me njëri-tjetrin, të lidhura me sistemin natyror, infrastrukturën dhe zhvillimin, sistemin socio-ekonomik dhe karakteristikat kulturore, jepen në Shtojcën 8.

Figura 1.1 – Ekosistemi kryesor

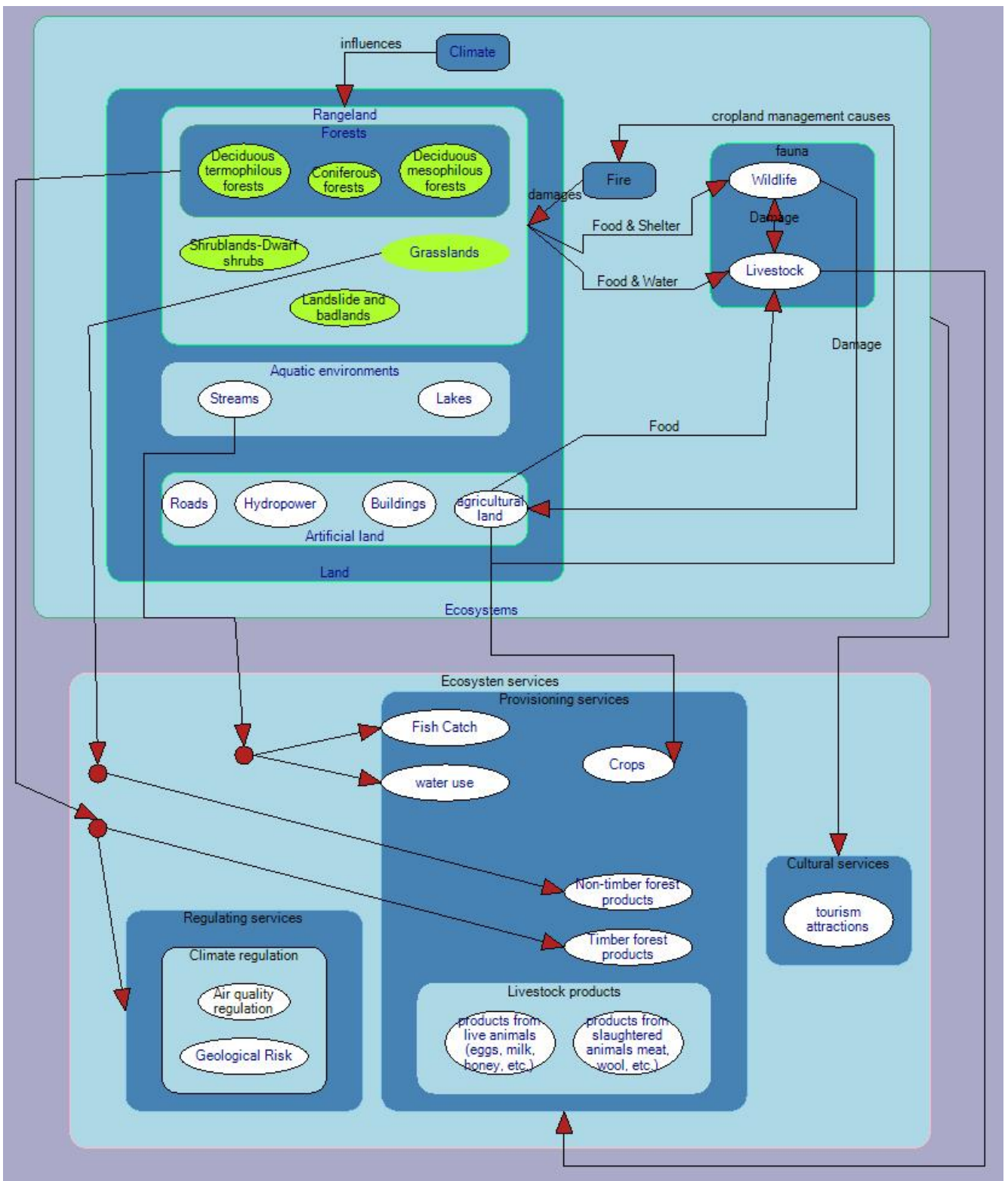

Figura 1.2 - Fauna

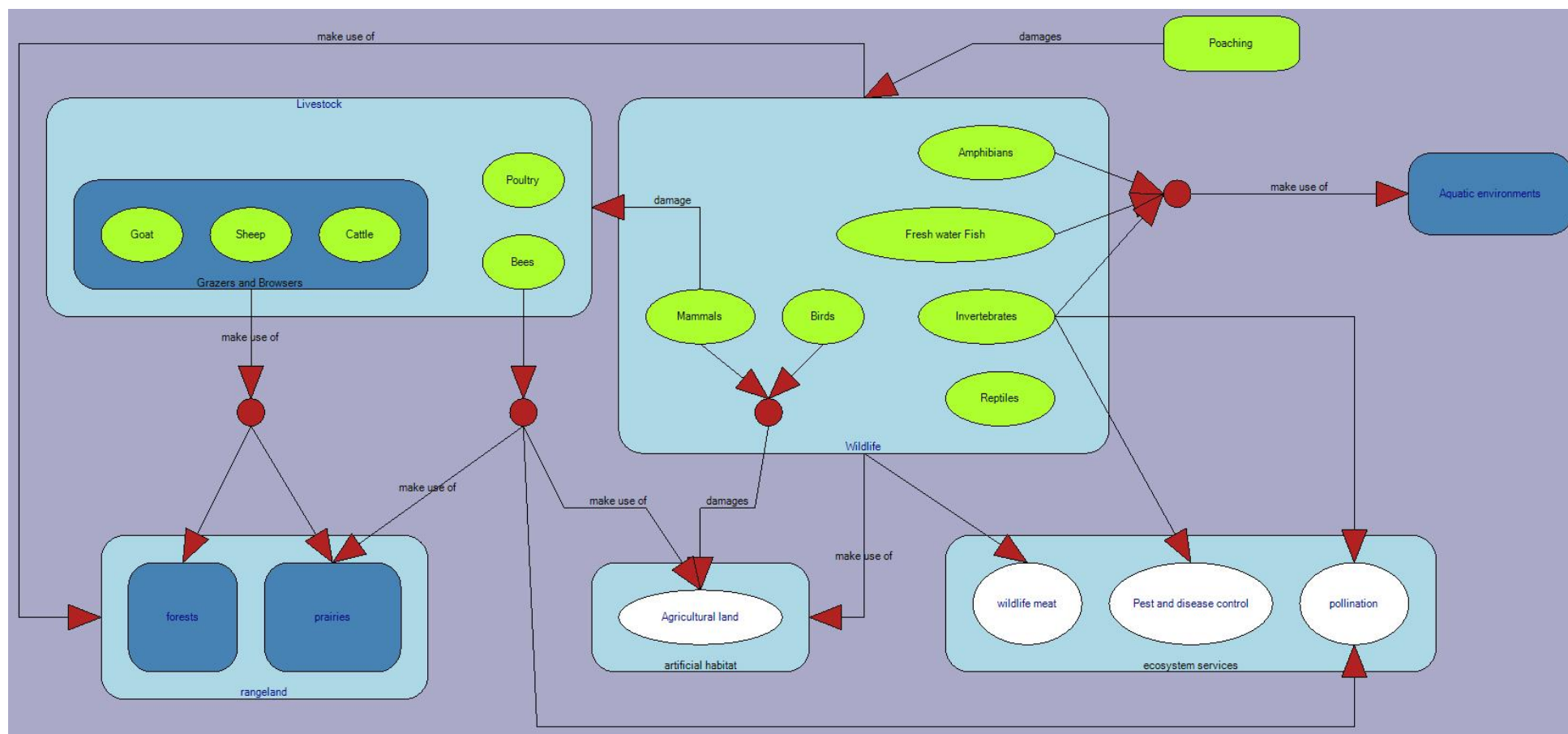

Figura 1.3 – Cikli i klimës, tokës dhe ujit

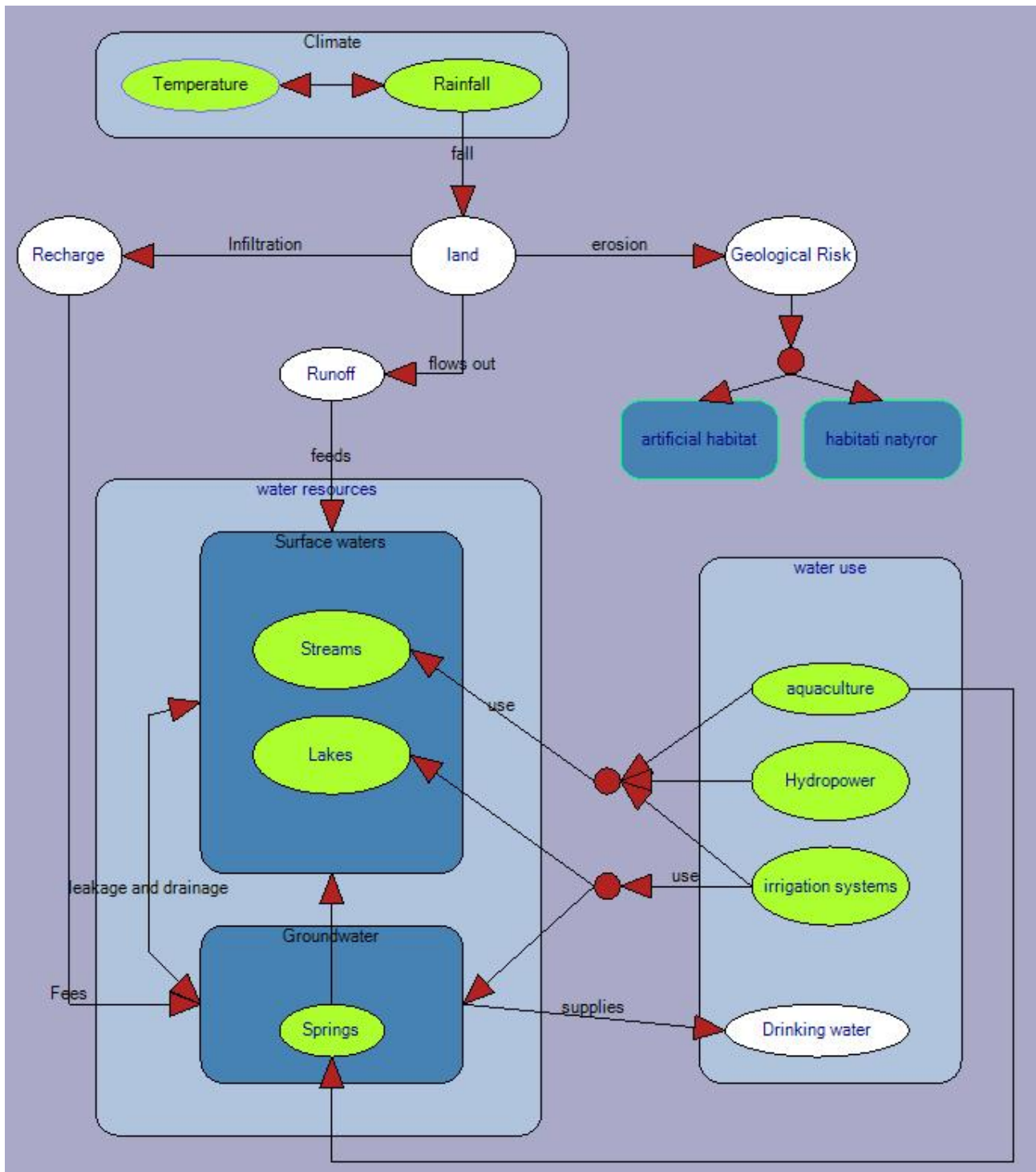
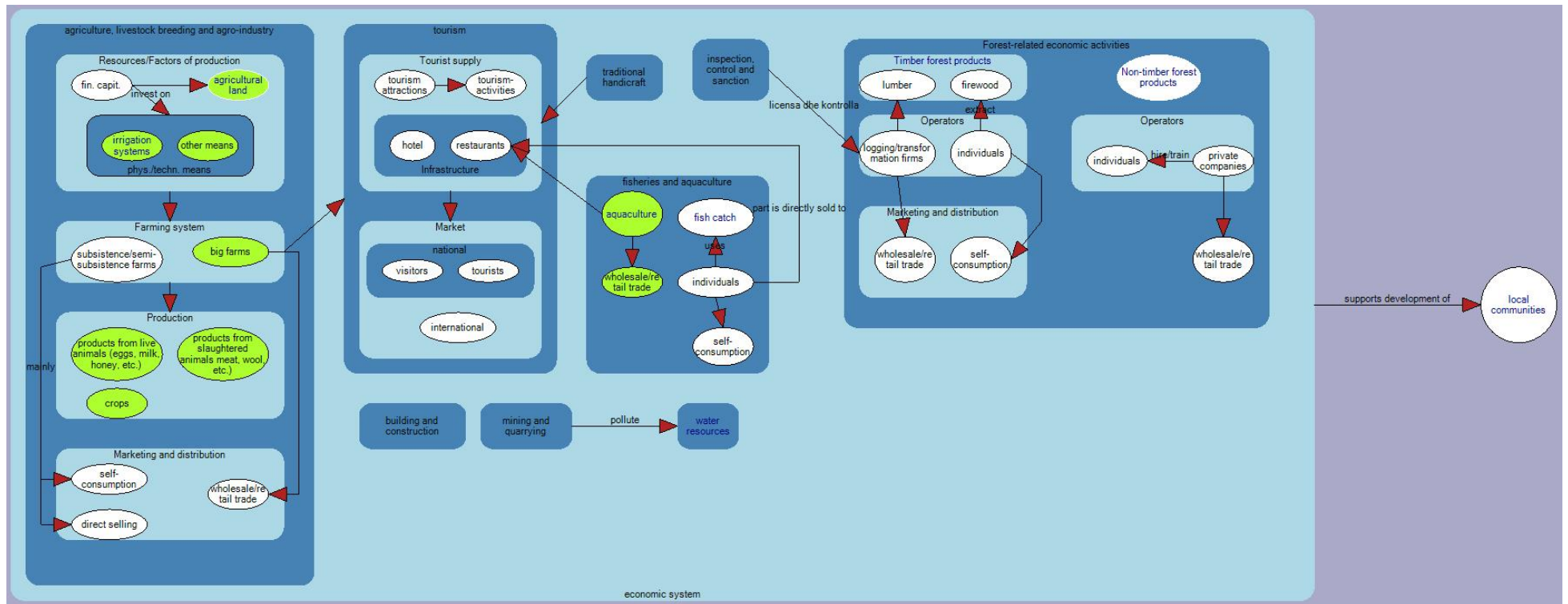

Figura 1.4 – Sistemi socio-ekonomik i Parkut Kombëtar të Shebenik-Jabllanicës

PJESA 2: VLERËSIMI I ZONËS SË MBROJTUR

Ky seksion identifikon karakteristikat kryesore që duhet të mbrohen për të ruajtur rëndësinë e zonës së mbrojtur (vlerat); faktorët që kërcënojnë këto vlera, pasuri dhe mundësi kryesore (kërcënimet), si dhe pikat e forta dhe kufizimet e kuadrit institucional aktual. Vlerat dhe kërcënimet janë përshkruar në lidhje me sistemet natyrore, socio-ekonomike dhe kulturore, siç përshkruhen në tabelat e raportuara në Shtojcën 9 (i referohen numrave të rreshtave specifike në këto tabela).

2.1 Vlerësimi i Vlerave

Sistemi Natyror

Vlerat, pasuritë dhe mundësitë kryesore të sistemit natyror ([mjediset ujore](#), [livadhet](#), [shkurrishtet-shkurret e ulëta dhe pyjet](#) - Rreshtat 2 deri 18) përfshijnë habitate të rëndësishme; diversitet të lartë bimësh dhe kafshësh dhe zhvillimin e një numri të madh të llojeve të bimëve dhe kafshëve endemike dhe të kërcënuara. Konsiderojmë habitate të rëndësishme ato që renditen në Direktivën e Habitaveve 92/43/KEE (me rëndësi për ruajtjen e biodiversitetit në Evropë), ato të kufizuara në Shqipëri ose me lloje me shpërndarje të kufizuara, të rralla ose mbartëse të rëndësishme.

[Mjediset ujore](#). PKSJH-ja përfshin një zonë ujëmbledhëse të rëndësishme për Lumin Shkumbin, të karakterizuar nga prania e [ligeneve](#) të shumta alpine (natyrore dhe artificiale, Rreshti 18), [burimet](#) (Rreshti 33), [përrenjtë](#) dhe lumenjtë (Rreshti 16). Këto [mjedise ujore](#) ofrojnë një habitat të rëndësishëm për një shumëllojshmëri të llojeve ujore ([fauna e egër](#)), duke përfshirë lundërzat ([gjitaret](#), Rreshti 23) dhe troftën endemike ngjyrë kafe ([peshk i ujërave të ëmbla](#), Rreshti 30). Të shpërndara në të gjithë parkun, kryesisht në zonën më të lartë vullkanike qendrore, pranë moçaleve dhe kënetave të vogla ose në buzë të përrenjeve alpinë, mund të gjenden bashkësi të rëndësishme ligatinore (të renditura në Direktivën e Habitaveve si "7230-moçale alkaline"), në të cilat rriten lloje të rralla bimësh në Ballkan me shpërndarje të lokalizuar. Bashkësia e llojit të *Ranunculus tricophyllus* (3260-vija uji në nivele fushore-kodrinore me bimësi *Ranunculion fluitantis* dhe *Callitricho-Batrachion*) janë gjetur vetëm në liqenin e vogël Dragan.

Burimet e ujit janë gjithashtu të rëndësishme për jetën e popullsisë lokale: për qëllime kryesore (veçanërisht burimet, [uji i pijshëm](#), Rreshti 34), për ujitje ([sistemet e ujitjes](#), Rreshti 34), për [akuakulturë](#) (rreshti 47), për ndërtimin e [hidrocentraleve](#) (Rreshti 35), por edhe si pjesë e atraksionit të peizazhit dhe në këtë mënyrë për atraksionet e [turizmit](#) (Rreshti 1 dhe 46).

[Livadhet](#). Në brezin kryesor të lartësive (400-1000 m) kemi në përgjithësi një cenim të livadheve nga kullotja intensive, me vlera jo të rëndësishme të biodiversitetit përveç fushës së Studës, ku gjenden livadhe me një pasuri të madhe floristike.

Në brezin malor dhe nën-alpin (1000-1800 m) bashkësitë më të rëndësishme të livadheve janë ato që rriten mbi nënshtresat toksike serpentinore. Ato formojnë një mozaik kompleks me shkurre të mbizotërohen nga *Buxus sempervirens* dhe *Juniperus oxycedrus*, të cilat janë krijuar nga prerjet e drurëve, zjarret dhe kullotjet. Kjo nënshtresë selektive tërheq komunitetet me një florë tejet të dallueshme të Ballkanit të karakterizuar nga lloje të specializuara, me rritje të ngadaltë, dhe shpesh me shpërndarje të kufizuara. Habitata të tjera të rëndësishme janë livadhet e thatë gëlqerorë të tipit të stepave të *Festuco-Brometea* që zakonisht rriten në kontakt me shkurre të *Juniperus communis* apo pyjet me *Fagus sylvatica*: ato renditen në Direktivën e Habitaveve si "6210-Kullota të thata gjysmë-natyrore dhe shkurre facie në nënshtresat gëlqerore (*Festuco-Brometalia*)". Ndër këto livadhe, me nënshtresa guri apo shkëmbore, mbi një tokë shumë të hollë dhe të thatë, mund të gjenden bashkësi të shpërndara të *Astragalus sirinicus* (4090-shqopishte gjineshtre endemike oro-mesdhetare). Në tokë më të thella dhe më të pasur, në periferi të pyjeve me *Fagus sylvatica*, mund të gjenden bashkësi të tjera interesante që mbizotërohen nga lloji i rallë i *Geranium sylvaticum* dhe *Geum rivale* (6430-bashkësi të hidrophileve të gjata barishtore në periferi të fushës dhe malit në nivelet alpine).

Mbi vijën e pemëve (1800-2250 m) mund të gjenden disa bashkësi të rëndësishme livadhesh. Në pjesën vullkanike, në pjesën qendrore të Parkut, shpatet e pjerrëta dhe shkëmborë të majave më të larta mbizotërohen nga një mozaik me livadhe të *Sesleria coerulans* të Ballkanit Panonian dhe shqopishte me

shkurre të ulëta të *Erica carnea* ("4060-Shqipishte Alpine dhe Boreale"), të dyja të pasura me lloje të rëndësishme. Pllaja mbizotërohet nga kullotat me *Nardus stricta*, të cilat mund dhe duhet të përfshihen në Habitatin "6230- livadhe të pasura me lloje *Nardus*, me nënshtresa silici të zonave malore (dhe zonat nën-malore të Evropës Kontinentale)".

Këto livadhe gjithashtu ofrojnë një habitat të rëndësishëm për një shumëllojshmëri të kafshëve ([faune e egër](#)) që përfshijnë dhinë e egër ([Gjitarët](#), Rreshti 23) dhe Grabitqarët si Shqiponja e Maleve ([Shpendët](#), Rreshti 25). Nga një perspektivë socio-ekonomike, livadhet sigurojnë burime të rëndësishme të kullotave për [bagëtinë](#) (Rreshti 21) si dhe janë fusha të rëndësishme për mbledhjen e bimëve mjekësore ([produkte pyjore jo-drusore](#), Rreshti 49), si *Thymus sp.*, *Gentiana lutea*, *Sideritis syriaca*, *Hypericum perforatum*, *Satureja montana* dhe *Origanum vulgare*.

Shkurrishtet dhe Shkurret e Ulëta. Shkurrishtet me *Juniperus communis* në brezat kryesorë dhe malorë, në formacione gëlqerore, renditen në D.H. si "5130- formacione të *Juniperus communis* në livadhe shqipishtesh ose gëlqerore". Në sektorin më të lartë të parkut, në përgjithësi mbi vijën e pemëve, gjenden shkurre të ulëta që karakterizohen nga *Erica carnea* dhe *Genista hassertiana* ("4060-Shqipishte Alpine dhe Boreale") të cilat janë të pasura me lloje endemike ose sub-endemike.

Pyjet. Pothuajse të gjitha tipologjitë e pyjeve mund të klasifikohen si habitate të Direktivës së Habitaveve. Fragmentet e bimësisë bregore që mbizotërohen nga *Platanus orientalis* që rritet në zonën kryesore (400-1000m) klasifikohen si "92C0-Pyjet *Platanus orientalis* dhe *Liquidambar orientalis*". [Pyjet gjetherënëse termofile](#) (Rreshti 12) me *Quercus frainetto-Q. cerris*, mbi përbërje konglomerate dhe gur ranor, dhe pyjet me *Q. petraea* mbi shkëmb vullkanik, përshkruhen si "91M0 Pyll dushku Panonian-Ballkanik me qarr dhe bunge". Këto janë habitate të rëndësishme që shpesh janë degraduar nga mbishfrytëzimi që përcakton një hapje të mëtejshme ndaj erozionit të tokës dhe humbjes së llojeve pyjore.

Në krahinën malore dhe në brezin nën-alpin (1000-1800m) bimësia mbizotërohet nga pyjet *Fagus sylvatica* të renditura si "91K0-Pyjet Ilire *Fagus sylvatica* (*Aremonio-Fagion*)". Këtu, kryesisht në lartësi më të mëdha dhe në nënshtresat vullkanike, mund të gjenden edhe pyjet e rralla *Pinus peuce* të Ballkanit (95A0- Pyjet me pisha të larta oro-mesdhetare).

Pyjet ofrojnë një habitat të rëndësishëm për një numër të [gjitarëve](#) nga ato të mesëm në ato më të mëdhenj, që përfshijnë rrëqebullin e Ballkanit, ujkun dhe ariun e murrmë (Rreshti 16). Pyjet janë gjithashtu burime të rëndësishme të drurit ([lëndë drusore](#)), [dru zjarri](#) (Rreshti 50) dhe të një shumëllojshmërie të produkteve pyjore jo-drusore, që përfshijnë bimët me fruta pylli dhe dëllinjat (rreshti 49); [pyjet termofile gjetherënëse](#) (pyjet e dushkut) të cilat janë në veçanti të rëndësishme si burim ushqim dimëror për [bagëtinë](#) (Rreshti 21) dhe pyjet që luajnë rol të rëndësishëm në rregullimin e cilësisë së ujit (p.sh. përmes zvogëlimit të pranisë së metaleve të rënda në të) dhe të regjimit të rrjedhës së tyre; duke zvogëluar rrezikun e rrëshqitjeve të dheut përmes rritjes së depërtimit të ujit dhe stabilizimit të tokës ([rreziku gjeologjik](#), Rreshti 11); që zvogëlojnë shkallën e erozionit të tokës; dhe shërbejnë si një filtër karbonik, duke reduktuar kështu rrezikun e ndryshimit të klimës; dhe që shërbejnë si një atraksion kryesor për [turizmin](#) duke kontribuar në bukurinë piktoreske të peizazhit.

Diversiteti i Lartë i Llojeve

Biodiversiteti i PKSHJ-së është një rezultat kompleks dhe dinamik i disa faktorëve: e një shtrirjeje të madhe në lartësi (afërsisht nga 300 deri në 2200 m), si dhe e përdorimit të tokës që e kombinuar me shkallët e mëdha të diversitetit gjeologjik, topografik dhe klimatik, kanë konstatuar praninë e 25 habitateve, të cilat janë të afta të mbështesin jetesën e grupeve të ndryshme të bimëve dhe kafshëve. Mbledhja e të dhënave në terren në vitin 2013 u përqendrua tek zogjtë dhe prania e gjitarëve të mëdhenj dhe të mesëm. Nëpërmjet përdorimit të 20 kamerave të vendosura si kamera-kurth (camera traps), ne ishim në gjendje të mblidhnim të dhëna për praninë e 11 gjitarëve nga 20 gjitarë gjithsej të regjistruar më parë. Lloje të veçanta, si ato të Ariut të Murrmë, Ujkut dhe Maces së Egër u fotografuan nga një numër i paparashikueshëm i kamerave, duke shtruar pyetjen nëse edhe sasia e tyre është ndoshta po aq e rëndësishme sa edhe prania e tyre. Gjatë vrojtimit të zogjve, 84 lloje zogjsh u regjistruan brenda parkut, gjë që tregon që si sasia ashtu dhe diversiteti i tyre ndikohet pozitivisht nga menaxhimi i bujqësisë tradicionale dhe negativisht nga menaxhimi i pyjeve. Numri i madh i llojeve të shpendëve dhe gjitarëve dhe shumëllojshmëria e madhe e habitateve tregon se larmia e llojeve të tjera të kafshëve të egra, si larmia e

jovertebrorëve, ka gjithashtu gjasa të jetë e spikatur, dhe për këtë arsye, biodiversiteti i faunës së egër të parkut nuk është vetëm i një rëndësie kombëtare, por edhe ndërkombëtare.

Lloje të rëndësishme bimore. Habitatet e renditura më sipër ofrojnë një florë të pasur me disa lloje të rëndësishme bimore bazuar në kritere të ndryshme: lloje endemike apo lloje me shpërndarje të kufizuar, lloje të Kërcënuara (të renditura sipas Listës së Kuqe të IUCN-së për Shqipërinë, Evropën apo Botën), ose me lloje me vlerë ekonomike. Gjithsej, janë identifikuar një numër total prej 26 lloje me interes ruajtjeje (Shtojca 6). Bazuar në praninë e llojeve të bimëve të Rrezikuara dhe Endemike/ të Kufizuara, në pasurinë e përgjithshme të llojeve dhe praninë e habitateve të rëndësishme në nivel kombëtar apo rajonal, kjo PKSHTJ identifikohet si një nga 45 Zonat e Rëndësishme të Bimëve të vendit.

Në ligatinat e vogla dhe të shpërndara, duke përfshirë burimet, moçalishtet dhe përrrenjtë alpinë, mund të gjenden lloje të rëndësishme me përhapje të kufizuar në Ballkan, si *Pinguicula balcanica*, *Nartheciumscardicum* (Endemike e Ballkanit, A1b e Cënuar,) si dhe *Soldanella pindicola*.

Bashkësitë serpentine që rriten në brezin malor dhe alpin, mbi gurët e dala në sipërfaqe të këtij shkëmbi toksik dhe selektiv vullkanik, ofrojnë një florë të rrallë me lloje të llojeve të rëndësishme të Ballkanit dhe ato të Kërcënuara si *Alyssum bertolonii* (Endemike të Ballkanit, me shkallë të Ulët Rreziku), *Sedum serpentini* (Rrezik të Ulët), si dhe më rrallë, *Festucopsis serpentini* (Endemike, jo e Vlerësuar). Në të njëjtën lartësi, por në shkëmbinj gëlqerorë, mund të gjejmë kullota të thata të stepës të *Festuco-Brometea*, të cilat ofrojnë disa lloje bimësh që mblidhen si bimë mjekësore nga banorët vendas, si *Thymus spp.*, *Gentiana lutea*, *Sideritis syriaca*, *Hypericum perforatum*, *Satureja montana* dhe *Origanum vulgare*.

Në livadhet dhe shkurret e ulta mbi vijën e pemëve, mbi shkëmbinjtë vullkanikë, mund të gjenden lloje të tjera të rralla dhe të kërcënuara të bimëve me shpërndarje të kufizuar, si: *Alkanna scardica* (sub-endemike, me shkallë të ulët rreziku), *Anthyllis vulneraria subsp. balgarica* (sub-endemike), *Bornmuellera Baldacci* (e Kërcënuar A1b), *Genista hassertiana* (sub-endemike, Pothuaj e Rrezikuar), *Gentiana lutea* (e Rrezikuar A1b), *Lilium albanicum* (sub-endemike, E Rrezikuar në Nivel Kritik 1b) filizat e *Pinus peuce* (Endemike e Ballkanit, e Rrezikuar A1b) dhe *Viola magellensis*. Në majat dhe kreshtat e maleve gëlqerorë rriten bashkësitë kasmofitike (chasmophytic), të mbizotëruara nga lloje të rralla dhe të kërcënuara si *Moltkia petraea*, *Potentilla apennina* dhe *Ramonda serbica* (Endemike e Ballkanit, e Cënuar A1b).

Lloje të rëndësishme të kafshëve. Llojet e rëndësishme të kafshëve përfshijnë disa gjitarë dhe kërcënuar në nivel mesatar dhe të lartë, si Ariu i Murrmë (*Ursus arctos*), Rrëqebulli i rrezikuar i Ballkanit (*Lynx lynx martinoi*), Vidra pothuaj e Kërcënuar (*Lutra lutra*), si dhe Ujku (*Canis lupus*), Macja e Egër (*Felis silvestris*), Kaprolli (*Capreolus capreolus*) dhe Dhia e Egër (*Rupicapra rupicapra*) (Rreshti 16). Niveli i lartë i regjistrimit të disa llojeve të shpendëve, disa prej të cilave janë të mbrojtur bazuar në programe të fokusuar në vende të tjera evropiane për shkak të uljes së numrit të popullatës së tyre, evidentoi një sasi shumë të madhe të habitatit të përshtatshëm, për shembull, *Lanius collurio*, *Luscinia megarhyncho* dhe *Serinus Serinus* (të gjitha të Konventës së Bernës, Kategoria II). Lloje të tjera të rëndësishme përfshijnë kafshët grabitqare, si Shqiponja e Maleve (*Aquila chrysaetos*) (Rreshti 17); Breshka *Testudo hermanni* (Rreshti 18) dhe Bolla me Katër Vija *Elaphe quatuorelineata* (të gjithë Pothuaj të Kërcënuar), si dhe disa lloje peshqish si *Anguilla Anguilla* (E Rrezikuar në Nivel Kritik), *Oxinoemacheilus Pindit* (E Rrezikuar) dhe *Barbus meridionalis* dhe *Rutilus rubilio* (të dyja Pothuaj të Kërcënuara) (Rreshti 20).

Sistemi socio-ekonomik

Vlerat socio-ekonomike të Parkut Kombëtar Shebenik-Jabllanicë (PKSHJ) lidhen me përdorimin e qëndrueshëm të shërbimeve që mund të ofrohen nga ekosistemi i saj. Këto përfshijnë sigurimin e [burimeve ujore](#) (Rreshti 43), praninë e një shumëllojshmërie të [atraksioneve turistike](#) të mundshme (Rreshtat 1 dhe 46) që lidhen si me vlerat natyrore edhe ato kulturore të Parkut, një [sistem bujqësor](#) tradicional (Rreshti 44) me mundësi të mira për produkte ekologjike specifike dhe të cilësisë së lartë; prodhimi i drurit dhe i një shumëllojshmërie të produkteve jo-drusore të pyjeve ([produkte pyjore drusore](#) dhe [produkte pyjore jo-drusore](#)), si dhe mundësi për prodhimin e peshkut me anë të [akuakulturës](#).

Sistemi Kulturor

Parku përfshin disa vende historike, si shkalla dhe tryeza e Skënderbeut, dhe veçori kulturore, si shpella natyrore (si për shembull shpellat "e Akullit", "të Krishtit" dhe "të Eremitit"), disa prej të cilave kanë piktura murale. Vlera të tjera kulturore përfshijnë fshatin e lashtë të Qutësit dhe ekzistencën e vazhdueshme të

zanateve tradicionale që lidhen me aspekte të tilla si gdhendja e produkteve të drurit, prodhimi i sendeve prej guri si guri i mullirit, ndërtimi i shtëpive të gurit, prodhimi i kostumeve tradicionale dhe performanca e valleve tradicionale. Muzeu Etnografik në Librazhd, edhe pse i dëmtuar ndjeshëm, paraqet një depozitim të rëndësishëm lokal të historisë dhe dijeve kulturore. Një panair kulturor zhvillohet çdo vit në Steblevë. Karakteristikat kulturore konsiderohen së bashku si pjesë e [atraksioneve turistike](#).

2.2 Vlerësimi i Kërcënimeve

Sistemi natyror

Kërcënimet kryesore të drejtpërdrejta ndaj sistemit natyror janë modifikimet dhe humbjet e habitatit, përdorimi i tepruar i burimeve dhe ndotja. Nuk identifikohen kërcënime specifike që vijnë nga prania apo invazioni i llojeve të huaja, si dhe ende nuk ka efekte që lidhen me ndryshimin e klimës.

Kërcënimet ndaj [burimeve ujore](#) (Rreshti 43) përfshijnë ato që vijnë nga devijimi i [përrenjve](#) dhe [burimeve](#) për zhvillimin [hidroenergjetik](#) (Rreshtat 16, 36 dhe 35), të cilat do të ndikojnë drejtpërdrejt në jetën e organizmave ujorë ([amfibët](#), Rreshti 29, [peshqit e ujërave të ëmbla](#), Rreshti 30; dhe [jovvertebrorët](#) Rreshti 31), nga ndotja e lokalizuar si rezultat i shkarkimit të ujërave të ndotura drejtpërdrejt në [përrenj](#), si dhe nga aktivitetet minerare ([miniera dhe gurore](#) që shkaktojnë ndotjen me metale të rënda).

Çështje të tjera të mundshme si mbushja me lym e vijave të ujit dhe ndotja nga hedhja e mbetjeve të ngurta nuk identifikohen si një kërcënim në këtë fushë.

Po ashtu, mbishfrytëzimi dhe/ ose grumbullimi pa kriter i bimëve mjekësore identifikohet si një kërcënim për lloje të caktuara bimësh që kanë lidhje me bashkësitë e kullotave, veçanërisht bima endemike e Shqipërisë *Gentiana lutea* ([produkte pyjore jo-drusore](#), Rreshti 15).

Kërcënimi kryesor ndaj [pyjeve](#) (Rreshti 9) janë shpyllëzimet që lidhen me prerjet e tyre për foragjere, përdorimin si lëndë drusore, si dhe për dru zjarri ([veprimtari ekonomike që lidhen me pyjet](#)), veçanërisht në [pyjet gjetherënëse termofile](#) (Rreshtat 9 dhe 14). Mendohet se më parë zjarret kanë kontribuar në shpyllëzimet e pjesës së thyer nën-malore ([pyje gjetherënëse termofile](#)), por kjo aktualisht nuk konsiderohet problem serioz (Rreshti 2 dhe Rreshti 14).

Bimët dhe kafshët kërcënohen kryesisht nga format e papërshtatshme të përdorimit dhe/ose përdorimi i tepruar i burimeve, për shembull për shkak të devijimit të [burimeve ujore](#) për [hidrocentrale](#), mbipërdorimit dhe metodave shkatërruese të mbledhjes së bimëve mjekësore ([produkte pyjore jo-drusore](#)), shfrytëzimit të burimeve pyjore ([dru zjarri](#) dhe [lëndë drusore](#)) (Rreshtat 9, 12, 13 dhe 14) dhe [zjarreve](#), praktikave të paligjshme të peshkimit ([peshkimi](#), Rreshtat 16 dhe 48), gjuetisë pa leje të kafshëve të egra ([mish i kafshëve të egra](#), Rreshti 27); dhe nxjerrjes së torfës (për përdorim si lëndë djegëse) nga moçalishtet e vogla të shpërndara në Park. Nuk identifikohen kërcënime që lidhen me kullotjen nga blegtoaria apo aktivitete të tjera të zhvillimit, si ato që vijnë nga ndërtimi i [rrugëve](#), [godinave](#) (Rreshtat 6 dhe 8) (duke përfshirë edhe [infrastrukturën](#) për turizmin, Rreshti 46). Megjithatë, duhet theksuar se nuk disponohet informacion në lidhje me [rrugët](#) apo [godinat](#) apo për infrastrukturën turistike.

Sipas informacioneve paraprake lokale dhe të dhënave cilësore, minierat dhe guroret shkaktojnë ndotje të lokalizuar të rrjedhjeve të ujërave me metale të rënda (Rreshti 16).

Sistemi socio-ekonomik

Kufizimet më të gjera me të cilat përballen komunitetet lokale përfshijnë kushtet e vështira socio-ekonomike, mungesën e mundësive të punësimit lokal dhe rajonal, opsionet e kufizuara të mundësive të jetesës, zhvillimin e dobët të infrastrukturës dhe shërbimeve (mungesa e furnizimit me ujë të pastër, akses i kufizuar në energjinë elektrike, akses i pamjaftueshëm për përdorimin e rrugëve, akses i ulët në institucione arsimore dhe shëndetësore) dhe vështirësitë në shfrytëzimin e institucioneve financiare dhe të tregjeve. Në këtë mënyrë, njerëzit janë të detyruar të mbështeten në përdorimin e burimeve natyrore, duke ushtruar përdorim të dëmshëm dhe të paqëndrueshëm të burimeve.

Përveç kërcënimeve që lidhen me përdorimin e paqëndrueshëm të burimeve, si mbipërdorimi i kullotave nga bagëtia; mbishfrytëzimi i burimeve të foragjereve, druve të zjarrit dhe lëndës drusore; metodat e dëmshme dhe nivelet e paqëndrueshme të shfrytëzimit të bimëve, gjuetisë pa leje të kafshëve të egra, përdorimit të teknikave të dëmshme dhe niveleve të paqëndrueshme të kapjes të peshkut, kërcënimet

kryesore të jetesës lidhen me aksesin e kufizuar në burimet financiare dhe tregje, të cilat rezultojnë në një shkallë të kufizuar të aktiviteteve ekonomike. Në veçanti, turizmi paraqet një mundësi jetike ekonomike, por mund të dobësohet lehtë nga zhvillimi i pakontrolluar dhe agresiv, i cili mund të ulë shpejt atraktivitetin e zonës për vizitorët. Kërcënimet specifike të këtij sektori përfshijnë:

Ujin ([përdorimi i ujit](#)) - Zhvillimi i kufizuar i furnizimit me ujë të pastër ([uji i pijshëm](#), Rreshti 38); devijimi i ujit nga [përrenjtë](#) për projekte të [hidrocentraleve](#) (Rreshti 35); dhe ndotja e [përrenjve](#) nga shkarkimi i ujërave të ndotura të pa-trajtuara, si dhe [minierat dhe guroret](#) (Rreshti 16).

Bujqësinë ([bujqësia, blegtoaria dhe agro-industria](#)) - përveç kufizimeve të mëdha të burimeve natyrore për prodhimin e kulturave bujqësore (shpate të pjerrëta, toka të cekëta dhe jopjellore, tregues të lartë të erozionit), ka probleme të rëndësishme që lidhen me aksesin në kredi ([kapital financiar](#), Rreshti 44); me [sistemet bujqësore](#), si fragmentimi i tokës, shkallë të kufizuara të prodhimit dhe të mekanizimit të kufizuar (Rreshti 44), si dhe vështirësi të aksesit në tregjet ([marketingu dhe shpërndarja](#), Rreshti 45). Raportohen dëmtime të [kulturave bujqësore](#) nga arinjtë e egër dhe identifikohet si një kërcënim i mundshëm grabitja e [bagëtive](#) nga [gitarët e mëdhenj](#) si ujçërit, por nuk ekzistojnë të dhëna sasiore në lidhje me këto aspekte (Rreshti 24).

[Veprimtaritë ekonomike të lidhura me pyjet](#) - Ndikimet e mëparshme që kanë ardhur për shkak të [zjarreve](#) dhe shpyllëzimit, me qëllim mbipërdorimin e burimeve të lokalizuara (si bimët mjekësore ([produkte pyjore jo-drusore](#)), dhe burimet për përdorim foragjeresh, dru zjarri dhe përdorim drusor (Rreshtat 2, 9, 12 dhe 14).

[Turizmin](#) – Aktualisht, numri i vogël i vizitorëve paraqet kufizimin kryesor në sektorin e turizmit, edhe pse ky sektor perceptohet se ka mundësi të mira ([tregu](#), Rreshti 46). Në veçanti, përmirësimi i rrugëve Tiranë-Elbasan dhe Librazhd-Steblevë pritet të përmirësojë ndjeshëm aksesin në Park dhe të shoqërohet me një rritje të dukshme të vizitorëve në Park. Kërcënime të tjera të mundshme përfshijnë humbjen e vlerave natyrore ([atraksionet turistike](#), Rreshtat 1 dhe 46), përmes aktiviteteve të tilla si shpyllëzimi, gjuetia e tepërt dhe gjuetia pa leje e kafshëve të egra, përdorimi i metodave të dëmshme dhe i niveleve të paqëndrueshme të kapjes të peshkut, si dhe zhvillimi i pakontrolluar i infrastrukturës ([rrugët, godinat, minierat dhe guroret, hidrocentralet](#) dhe [infrastruktura](#) e turizmit).

[Peshkimin dhe akuakulturën](#) - kufizimet kryesore të [akuakulturës](#) janë kostot e larta të prodhimit, veçanërisht kostoja e lartë e ushqimit dhe aksesit i pamjaftueshëm në tregje ([tregti me shumicë/ pakicë](#)), së bashku me përdorimin e gjerë të metodave të peshkimit të paligjshëm nga [individë](#) të caktuar (Rreshtat 47 dhe 48).

Sistemi kulturor

Nuk vërehen kërcënime specifike për sa i përket vlerave kulturore, edhe pse restaurimi i muzeut etnografik në Librazhd pranohet si një mundësi e rëndësishme për ruajtjen e vlerave kulturore lokale.

2.3 Vlerësimi i Kuadrit Institucional

Deri në shkurt 2015, Parkut i mungonte një strukturë e dedikuar për administrimin dhe menaxhimin. Pas krijimit të Parkut në vitin 2008, përgjegjësia për menaxhimin e tij iu shtua aktiviteteve ekzistuese të Drejtorisë Rajonale të Shërbimeve Pyjore (DRSHP) të Librazhdit. Nuk ka aktualisht asnjë sistem menaxhimi në Park: deri tani Parku nuk ka pasur asnjë plan menaxhimi, personeli i Parkut nuk ka përshtime pune, nuk ka pasur procedura të qarta operacionale dhe as procedura të përcaktuara për monitorim dhe raportim. Personeli i Parkut (gjithsej 23 vetë që në përgjithësi kanë edhe detyra të tjera që nuk lidhen me menaxhimin e Parkut) kishte vetëm përvojë pylltarie, por ata nuk kishin kryer ndonjë trajnim shtesë për të përmirësuar njohuritë e tyre dhe për të zhvilluar aftësi të reja të rëndësishme mbi menaxhimin e parkut. I gjithë personeli përbëhej nga meshkuj. Buxheti operacional ishte tërësisht i pamjaftueshëm dhe nuk kishte asnjë infrastrukturë menaxhimi apo prani të përhershme të menaxhimit në kuadër të Parkut. Aktivitetet e menaxhimit fokusoheshin në problemet ditore, kryesisht në lidhje me inspektimin dhe patrullimin, dhe për shfrytëzimin e paligjshëm të pyllit (për lëndë drusore).

Çdo inspektor është përgjegjës për një sipërfaqe prej rreth 5,000-6,000 ha. Nëse dikush autorizohet për një veprimtari të paligjshme brenda Parkut, çështja i dërgohet për kompetencë Policisë. Në shumë raste

rezulton që edhe gjobat mbeten të papaguara, por edhe nëse paguhen, të ardhurat i dërgohen drejtpërdrejt qeverisë qendrore në vend që të mbahen në nivel vendor.

Parku kishte edhe probleme të ndarjeve të paqarta të përgjegjësive dhe integritit midis sektorëve të ministrive dhe autoriteteve vendore/ kombëtare, për shembull, midis bashkive dhe Agjencive Rajonale për Zonat e Mbrojtura (ARZM), si dhe të atyre që lidhen me planifikimin territorial dhe ndërtimin e infrastrukturës së re, si shtëpitë, minierat, hidroenergja dhe zhvillimet e turizmit.

Që nga muaji shkurt 2015, Agjencia Kombëtare e krijuar për Zonat e Mbrojtura, AKZM, ofron një mundësi të re institucionale të rëndësishme për përmirësimin e menaxhimit të zonave të mbrojtura në vend dhe po përmirëson në një kohë të shpejtë mjedisin operacional për menaxhimin e Parkut Kombëtar Shebenik-Jabllanicë (PKSHJ). AKZM-ja është përgjegjëse për administrimin dhe menaxhimin e zonave të mbrojtura, e cila zbatohet nëpërmjet agjencive të saj ekzekutuese, 12 Administratave Rajonale për Zonat e Mbrojtura (ARZM).

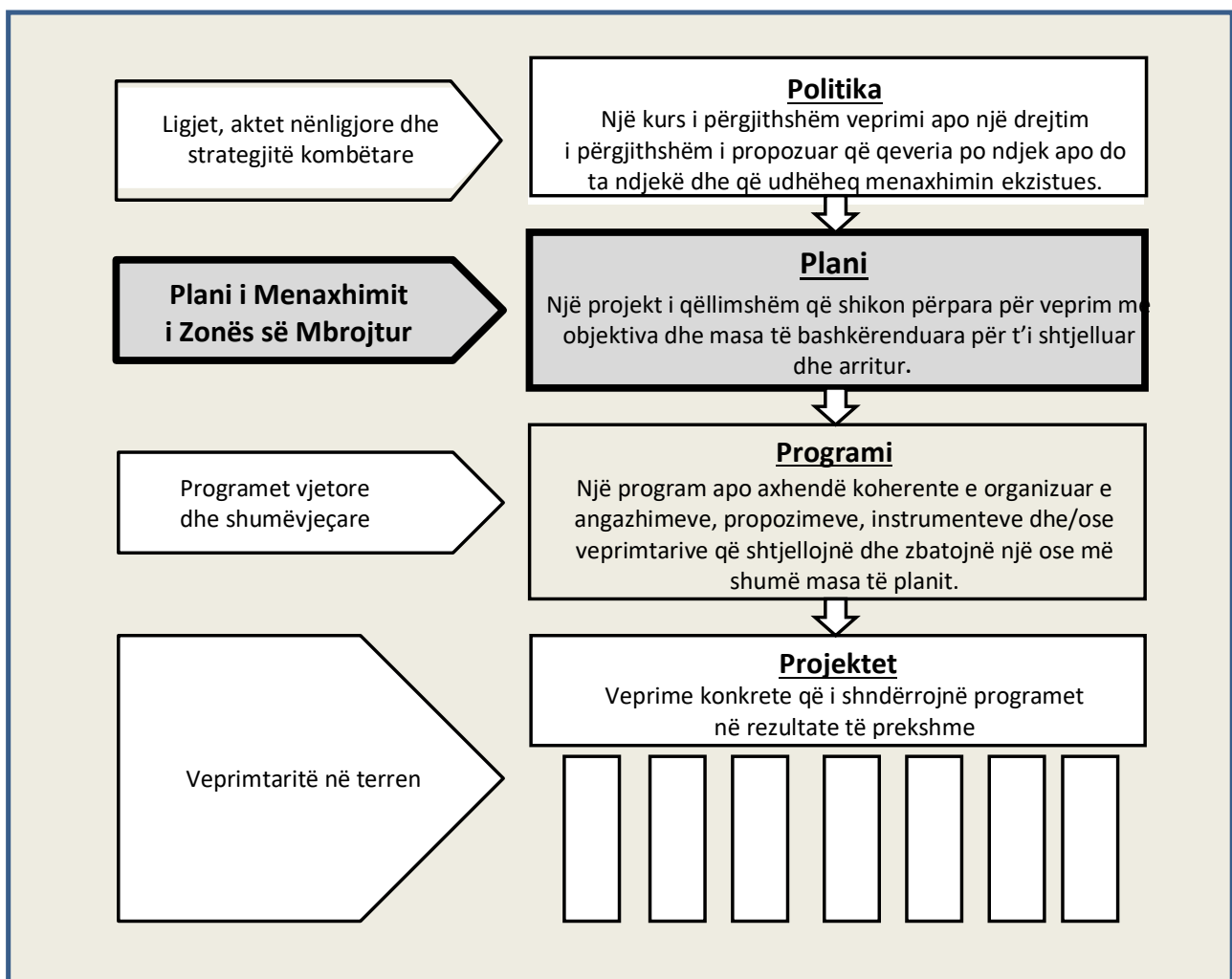
Hartimi aktual i një plani menaxhimi ofron një mundësi të rëndësishme drejt përmirësimit të kapacitetit të menaxhimit të parkut. Plani i menaxhimit do të përmirësojë njohuritë për Parkun; do të japë udhëzime të qarta për përpjekjet e menaxhimit dhe mund të shërbejë si mjet komunikimi për Parkun dhe rritjen e të ardhurave.

PJESA 3: MENAXHIMI I ZONËS SË MBROJTUR

3.1 Pozicionimi i këtij Plani në hierarkinë e vendimmarrjes

Ekziston një hierarki nivelesh në vendimmarrje që përkon me faza të ndryshme të procesit të menaxhimit të zonave të mbrojtura, duke përfshirë projektet, programet, planet dhe politikat (shih Figurën 3.1).

Figura 3.1. Plani në hierarkinë e vendimmarrjes (përshtatur nga: OECD 2006)

Në mënyrë logjike, politikat formësojnë planet, programet dhe projektet vijuese që i vënë ato në praktikë. Politikat qëndrojnë në majë të hierarkisë së vendimmarrjes. Teksa zbresim poshtë në hierarki nga politikat te projektet, natyra e vendimmarrjes ndryshon, sikurse edhe natyra e menaxhimit të detyrave që nevojiten. Analiza e niveleve të politikave priret të merret me një gamë më të gjerë skenarësh dhe opsionesh planifikimi. Veprimtaritë në nivel projekti zakonisht kanë specifikime të hartuara dhe të përshkruara mirë.

Në përputhje me këtë logjikë, në këtë plan: i) shtjellohen politikat e përshkruara në Ligjin Nr. 8906 për Zonat e Mbrojtura dhe VKM Nr. 682/2005 për shpalljen e PMLB-së për hartimin e Vizionit dhe Objektivave specifike për zonën e mbrojtur, ii) parashikohen një sërë Masash të bashkërenduara Menaxhimi për arritjen e këtyre objektivave dhe iii) identifikohet një numër Veprimesh Menaxhimi që vë në zbatim secilën nga masat e përmendura më sipër.

Sikurse u përshkrua në Hyrje, ky Plan duhet të përdoret si burim financimi për zbatimin, dhe për të siguruar që këto fonde të alokohen dhe shpenzohen e efikasitet dhe efektshmëri. Teksa këto fonde bëhen të disponueshme në mënyrë progresive, ekipi i menaxhimit të Zonës së Mbrojtur duhet të përcaktojë një Program vjetor apo shumëvjeçar për zbatimin e Veprimit të çdo plani. Këto programe duhet të përshkruajnë një program apo axhendë të organizuar angazhimesh (duke përfshirë angazhimet e aktorëve përveç atyre të administratës së Zonës së Mbrojtur), instrumentesh dhe/ose veprimtarish që shtellojnë dhe zbatojnë çdo veprim menaxhimi.

3.2 Vizioni dhe Objektivat

Vizioni: Menaxhimi i PKSHJ-së do të synojë ruajtjen e vlerave ekologjike dhe kulturore të tij, teksa zhvillohen potencialet e pashfrytëzuara të veprimtarive socio-ekonomike që lidhen drejtpërdrejt me përdorimin e qëndrueshëm të shërbimeve të ofruara nga ekosistemi i Parkut.

Në përputhje me këtë vizion, janë përcaktuar dy objektiva kryesore për menaxhimin e Parkut sikurse përvijohen më poshtë:

Objektivi 1: Ruajtja e vlerave ekologjike dhe kulturore

- Kullotat (pyjet, livadhet dhe mjediset ujore)
- Fauna (kafshët e egra dhe bagëtia)
- Pikat e nxehta kulturore

Objektivi 2: Zhvillimi rural duke u mbështetur në përdorimin e qëndrueshëm të shërbimeve të ekosistemit

- Bujqësia dhe blegtoaria
- Turizmi
- Peshkimi dhe akuakultura
- Produktet pyjore

3.3 Zonat e Menaxhimit

Zonat ekzistuese të menaxhimit përbëhen nga (Harta 6):

- Zona Qendrore (14.046 ha) me mbrojtjen e Nivelit 1,
- Zona e Përdorimit të Qëndrueshëm (5.253 ha) me mbrojtjen e Nivelit 2,
- Zona e Rekreacionit (2.209 ha) me mbrojtjen e Nivelit 3, dhe
- Zona e Përdorimit Tradicional (12.420 ha) me mbrojtjen e Nivelit 4.

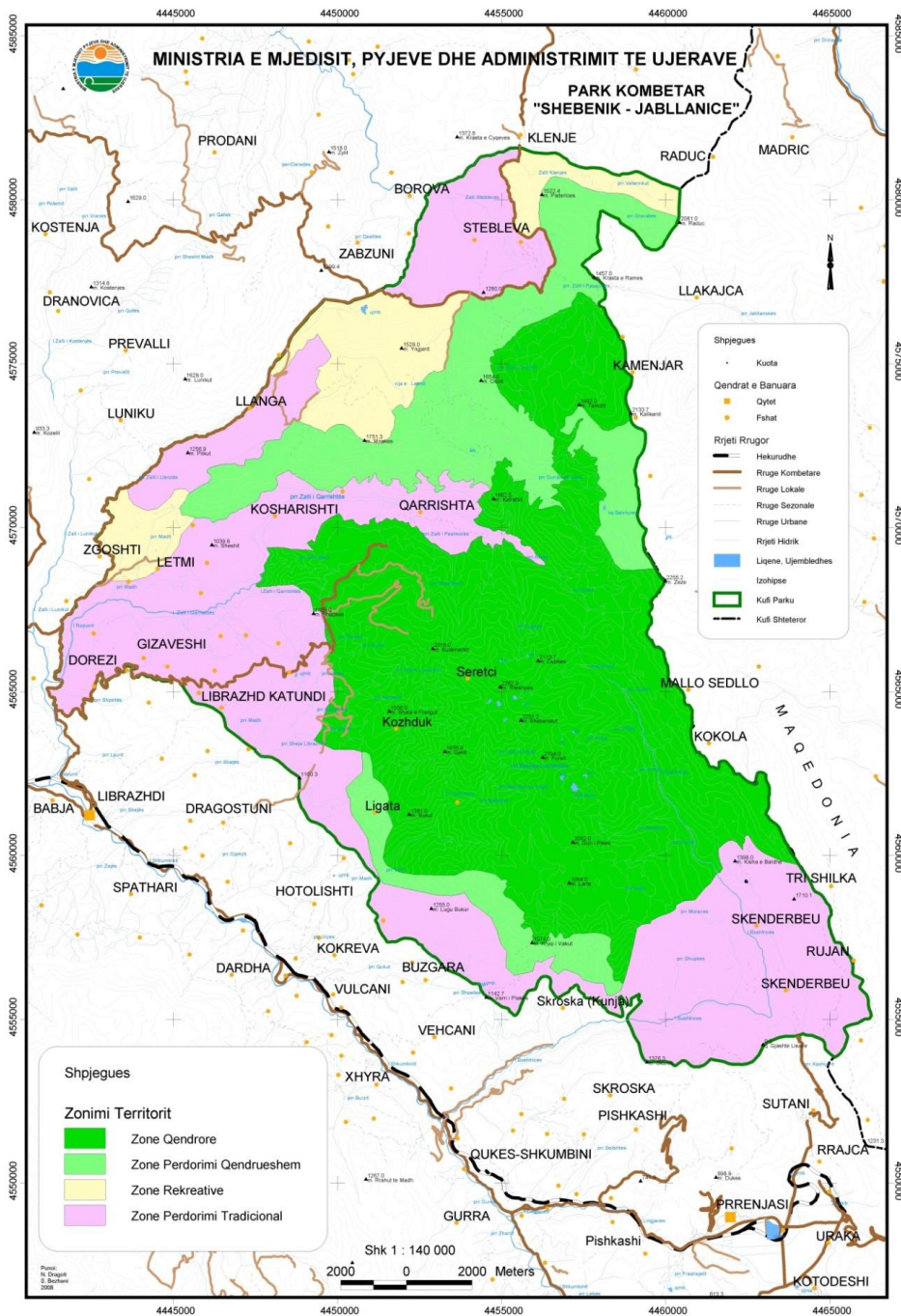
Për qëllimin e këtij plani menaxhimi, janë identifikuar veprimtaritë e propozuara të menaxhimit sipas komponentëve kryesorë të ekosistemit që përfshijnë habitatet natyrore dhe artificiale që përbëjnë komponentin e [tokës](#) të ekosistemit të Parkut (shih Figurën 1.1), dhe jo ato që kanë lidhje me zonat ekzistuese të menaxhimit. Kësisoj, çdo veprim menaxhimi lidhet drejtpërdrejt me një nga komponentët e mëposhtëm:

Toka

- [Kullotat \(pyjet – pyjet termofile gjetherënëse, pyjet mesofile gjetherënëse, pyjet halore- livadhet, shkurrishtet- shkurret e ulëta\)](#)
- [Mjediset ujore \(burimet, përrenjtë, liqenet\)](#)
- [Habitatet artificiale \(toka bujqësore\)](#)

Përveç [tokës bujqësore](#) nuk është identifikuar asnjë veprim menaxhimi në lidhje me ndonjë komponent tjetër të [tokës artificiale](#), duke përfshirë [pikat e nxehta kulturore](#).

Figura 3.2. Harta e zonimit e Parkut Kombëtar Shebenik-Jabllanicë

3.4 Masat dhe Veprimet e Menaxhimit

Veprimet e mundshme të menaxhimit u identifikuan gjatë seminarit të konsultimit me grupet e interesit të organizuar në muajin Nëntor 2012, nëpërmjet një analize sistematike të të gjithë komponentëve të sistemeve ekologjike dhe socio-ekonomike të Parkut të përshkruara në Seksionin 1.3. Kjo u realizua nëpërmjet hapave të njëpasnjëshëm të ilustruar në tabelat e Shtojcës 9 ku çdo rresht, i numërtuar nga 1 deri te 50, përshkruan një hap të analizës.

Analiza u fokusua te komponentët e sistemeve dhe ndërveprimet e tyre, me qëllim identifikimin e statusit të ruajtjes dhe kërcënimet e komponentëve të ekosistemit, potencialin e shfrytëzuar/mbishfrytëzuar/pashfrytëzuar të shërbimeve të ekosistemit dhe, së fundmi, potencialin e zhvillimit të veprimtarive ekonomike që lidhen me përdorimin e shërbimeve të ekosistemit. Në këtë mënyrë, çdo veprim menaxhimi rrjedh drejtpërdrejt dhe ka si objektiv komponentët përkatës të sistemit apo ndërveprimin mes tyre, duke pasur përgjegjësi të brendshme për të gjitha efektet e mundshme anësore të sistemit dhe, kështu, duke shërbyer për të reduktuar rrezikun e shndërrimit të sukseseve të sotme ekonomike në sfida mjedisore dhe/ose sociale të së nesërme.

U identifikuan gjithsej 44 veprime menaxhimi në seminarin e lartpërmendur, ndërsa 3 veprime të tjera u shtuan më pas nga ekipi i planifikimit. Ato janë paraqitur në lidhje me dy qëllimet kryesore të menaxhimit të Parkut; përkatësisht *Ruajtja e vlerave ekologjike dhe kulturore* dhe *Zhvillimi Rural duke u mbështetur në përdorimin e qëndrueshëm të shërbimeve të ekosistemit*, të organizuara më tej në një numër Masash Menaxhimi siç tregohen në Tabelën 9.

Tabela 9. Përmbledhje e veprimit të menaxhimit në lidhje me qëllimet dhe masat e menaxhimit.

QËLLIMI I MENAXHIMIT Masa e Menaxhimit	VEPRIMET E MENAXHIMIT
1 RUAJTJA E VLERAVE EKOLOGJIKE DHE KULTURORE	
1.1 Ruajtja e pyjeve	1.1.1- 1.1.6
1.2 Ruajtja e livadheve	1.2.1 - 1.2.2
1.3 Ruajtja e mjediseve ujore	1.3.1 - 1.3.3
1.4 Ruajtja e faunës së egër	1.4.1 - 1.4.13
2 ZHVILLIMI RURAL DUKE U MBËSHTETUR NË PËRDORIMIN E QËNDRUESHËM TË SHËRBIMEVE TË EKOSISTEMIT	
2.1 Zhvillimi i bujqësisë, blegtorisë dhe agro-industrisë	2.1.1 - 2.1.5
2.2 Zhvillimi i turizmit	2.2.1 - 2.2.4
2.3 Zhvillimi i veprimtarive ekonomike që lidhen me pyjet	2.4.1 - 2.4.5
2.4 Zhvillimi i rezervave të sigurta të ujit të pijshëm	2.5.1 - 2.5.3
2.5 Zvogëlimi i rreziqeve gjeologjike	2.6.1 - 2.6.3

Në seksionet e mëposhtme jepen hollësi të mëtejshme për çdo Masë dhe Veprim në formë tabelare. Gjatë përshkrimit të çdo Veprimi, numri i rreshtit të tabelës në Shtojcën 9 jepet si referencë për hapin përkatës të analizës shkak-pasojë që ka çuar në identifikimin e tij.

Për çdo Veprim Menaxhimi jepen parametrat e mëposhtëm:

- Subjekti (organizata apo grupi i interesit) me përgjegjësi kryesore për të siguruar zbatimin e tij,
- Treguesi(t) e vlerësimit të performancës së Veprimit me Kriterin dhe Objektivin përkatës.

3.4.1. Qëllimi i Menaxhimit 1: Ruajtja e Vlerave Ekologjike

Katër Masa të gjera, që kanë si objektiv komponentët kryesorë të sistemit natyror, janë propozuar për të promovuar ruajtjen e vlerave ekologjike në PKSHJ, përkatësisht:

Masa 1.1: Ruajtja e pyjeve

Masa 1.2: Ruajtja e livadheve

Masa 1.3: Ruajtja e mjediseve ujore

Masa 1.4: Ruajtja e faunës së egër

Masa 1.1 Ruajtja e Pyjeve

Arsyetimi :

Sikurse raportohet në vlerësimin sasior të komponentëve të ekosistemit të Parkut (Shtojca 8), [pyjet mesofile gjetherënëse](#) dhe [pyjet halore](#) janë në përgjithësi në një status mjaft të mirë ruajtjeje, ndërsa [pyjet termofile gjetherënëse](#) të brezit nënmalor kanë pësuar një shpyllëzim të ndjeshëm të shkaktuar nga zjarret dhe nxjerrja e lëndës drusore në të shkuarën, si edhe nga praktika të tjera të paqëndrueshme menaxhimi të pyjeve (p.sh. prerja e zgjeruar e degëve të vogla për të ushqyer dhinë dhe lopët; mbimbledhja e lëndës drusore dhe druve të zjarrit). Ky shpyllëzim mund të jetë shkaku kryesor i episodeve të raportuara të rrëshqitjeve të tokës, përmytjeve dhe erozionit (shih [rrezikun gjeologjik](#)). Duke pasur parasysh këto rezultate, përpjekjet e ruajtjes së pyjeve duhet të fokusohen së pari tek ruajtja e statusit të tanishëm të ruajtjes të [pyjeve mesofile gjetherënëse](#) dhe [pyjeve halore](#), teksa kërkohet restaurimi/mirëmbajtja dhe zgjerimi i mbulesës së habitatit të [pyjeve termofile gjetherënëse](#).

Objektivi:

Ruajtja e shtrirjes dhe statusit aktual të [pyjeve mesofile gjetherënëse](#) dhe [pyjeve halore](#) dhe përmirësimi i statusit të [pyjeve termofile gjetherënëse](#) brenda PKSHJ-së.

Treguesit e arritjeve:

Komponentët/shërbimi i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesit	Niveli bazë	Objektivi
pyjet mesofile gjetherënëse	Shih Shtojcën 8, seksionin 5	Shih Shtojcën 8, seksionin 5	Çdo tregues ruan të paktën të njëjtën vlerë bazë të tij

pyjet halore	Shih Shtojcën 8, seksionin 6	Shih Shtojcën 8, seksionin 6	Çdo tregues ruan të paktën të njëjtën vlerë bazë të tij
pyjet termofile gjetherënëse	Shih Shtojcën 8, seksionin 7	Shih Shtojcën 8, seksionin 7	Treguesit e përfshirë në programin përkatës të monitorimit ruajnë të paktën të njëjtat vlera bazë të tyre, derisa të jenë të disponueshme fondet për fillimin e zbatimit të Veprimit 1.1.5. Teksa fondet e mësipërme të bëhen të disponueshme, objektivat për këta tregues përcaktohen si pjesë e Programit të zbatimit të Veprimit 1.1.5.

Veprimet e Menaxhimit:

Përshkrimi i Veprimit [Referenca tek analiza shkak-pasojë]	Përgjegjësia e zbatimit	Treguesi i arritjeve			
		Komponentët/shërbimi i synuar i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesi	Niveli bazë	Objektivi
(1.1.1.) Përmirësimi i kapaciteteve të parandalimit dhe luftës kundër zjarreve të DSHP-së dhe Komunave (p.sh. nëpërmjet furnizimit me pajisje dhe mjete motorike, ndërtimit të kullave të vrojtimit, hapjes së rrugëve të shërbimit). [SHTOJCA 9 - RRESHTI 2]		zjarri	Sipërfaqja e djegur (SMV 1771), numri i zjarreve (SMV 1772)	Niveli bazë i treguesit duhet të jepet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi	Objektivi i treguesit duhet të jepet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi

<p>(1.1.2) Forcimi i masave të kontrollit për prerjen e paligjshme të pemëve (p.sh. përmirësimi i kapaciteteve të inspektimit dhe bashkërendimit ndërinstitucional për të siguruar që gjrobat e vëna për shkeljet të zbatohen në realitet), duke përfshirë përcaktimin e kufijve të Parkut dhe zonave të brendshme.</p> <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 9]</p>		<p>produkt pyjor drusor</p>	<p>Sasia e lëndës drusore të siguruar në mënyrë të paligjshme (SMV 828)</p>	<p>Niveli bazë i treguesit duhet të jepet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>	<p>Objektivi i treguesit duhet të jepet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>
<p>(1.1.3) Ofrimi i alternativave të qëndrueshme ekonomike dhe mjedisore të burimeve të energjisë për ngrohje dhe gatim komuniteteve rurale (duke u fokusuar te Komuna Rrajcë).</p> <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 9]</p>		<p>produkt pyjor drusor</p>	<p>Sasia e druve të zjarrit të prera (SMV 575)</p>	<p>Niveli bazë i treguesit duhet të jepet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>	<p>Objektivi i treguesit duhet të jepet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>
<p>(1.1.4) Rritja e ndërgjegjësimit dhe promovimi i praktikave të menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve me referencë të veçantë ndaj nxjerrjes së lëndës drusore, praktikave të mbledhjes së druve të zjarrit dhe përdorimit të burimeve alternative të energjisë për gatim dhe ngrohje, për komunitetet që jetojnë brenda Parkut apo në afërsi të tij</p> <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 9]</p>		<p>produkt pyjor drusor</p>	<p>Sasia e lëndës drusore të siguruar në mënyrë të paligjshme (SMV 828)</p>	<p>Niveli bazë i treguesit duhet të jepet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>	<p>Objektivi i treguesit duhet të jepet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>
<p>(1.1.5) Ripyllëzimi i zonave të degraduara të pyjeve termofile gjetherënëse (duke përfshirë krijimin e plantacioneve të lëndës drusore në tokat djerrë)</p> <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 14]</p>		<p>pyjeve termofile gjetherënëse</p>	<p>Sipërfaqja e përgjithshme E llojeve të bimësisë (SMV 1477)</p>	<p>Shih Shtojcën 8, seksionin 7</p>	<p>Objektivi i treguesit duhet të jepet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>
		<p>shkurrishte</p>	<p>Sipërfaqja e përgjithshme (SMV 1538)</p>	<p>Shih Shtojcën 8, seksionin 7 a</p>	<p>Objektivi i treguesit duhet të jepet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>

(1.1.6.) Vlerësimi i dinamikës së pyjeve [SHTOJCA 9 - RRESHTI 9] [Veprim i shtuar nga ekipi i planifikimit]		pyjet	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet
---	--	-----------------------	-------------------------------	--------------	--------------

Masa 1.2 Ruajtja e Livadheve

Arsyetimi :

Të dhënat paraprake tregojnë që [livadhet](#) përfshijnë një numër habitatesh dhe llojesh me interes për ruajtjen e biodiversitetit, ndërsa nga pikëpamja e zhvillimit rural, njohuritë lokale sugjerojnë që produktiviteti i livadheve në përgjithësi është në rënie (mbase për shkak të mbikullotjes nga bagëtitë). Veprimi fillestar i menaxhimit kësaj do të jetë kryerja e një studimi për të vlerësuar më në hollësi produktivitetin, kapacitetin mbajtës dhe statusin e ruajtjes së livadheve si edhe si përdoren burimet e [livadheve](#) nga komuniteti vendas (në bashkërendim me Masën_ 2.4). Kur të jenë të disponueshme rezultatet e këtyre studimeve, Plani i Menaxhimit do të rishikohet për të përfshirë veprime të reja të mundshme që kanë si synim të drejtpërdrejtë ruajtjen e [livadheve](#).

Objektivi:

Rritja e njohurive në lidhje me statusin e ruajtjes së [livadheve](#), kapacitetin e tyre për të ofruar shërbime ekosistemi në mënyrë të qëndrueshme dhe se si përdoren ato nga komuniteti vendas.

Treguesit e Arritjeve:

Komponentët/shërbimi i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesit	Niveli bazë	Objektivi
livadhet	Disponueshmëria e të dhënave për llogaritjen e treguesve të livadheve të përcaktuar në Shtojcën 8, seksionin 8	Të dhënat jo të disponueshme	Të dhënat të disponueshme

Veprimet e Menaxhimit:

Përshkrimi i Veprimit [Referenca tek analiza shkak-pasojë]	Përgjegjësia e zbatimit	Treguesi i arritjeve			
		Komponentët/shërbimi i synuar i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesi	Niveli bazë	Objektivi

<p>(1.2.1) Vlerësimi i kapacitetit mbajtës dhe statusit të ruajtjes së livadheve</p> <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 15]</p>		<p>livadhet</p>	<p>Raporti dhe të dhënat teknike</p>	<p>Nuk zbatohet</p>	<p>Nuk zbatohet</p>
<p>(1.2.2) Kryerja e një studimi për përfundimin e regjistrimit të moçaleve në Park dhe matja e shtrirjes dhe ndikimit të mbledhjes së torfave të këto habitate të rëndësishme</p> <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 15]</p>		<p>livadhet</p>	<p>Raporti dhe të dhënat teknike</p>	<p>Nuk zbatohet</p>	<p>Nuk zbatohet</p>

Masa 1.3 Ruajtja e Mjediseve Ujore

Arsyetimi:

Analiza e [mjediseve ujore](#) ([burimet](#), [përrenjtë](#), [liqenet](#)) tregon që zhvillimi në proces i [hidrocentraleve](#) përbën një kërcënim serioz ndaj tërësisë së sistemeve ujore të PKSHJ-së, sikurse edhe mungesa e infrastrukturës për menaxhimin e ujërave të ndotura dhe mbetjeve të ngurta.

Objektivat:

Përgatitja e rekomandimeve për rritjen e qëndrueshmërisë së zhvillimit të [hidrocentraleve](#) në PKSHJ.

Përmirësimi i menaxhimit të ujërave të ndotura dhe mbetjeve të ngurta me qëllim reduktimin e ndotjes së [burimeve](#), [përrenjve](#) dhe [liqeneve](#) në PKSHJ.

Treguesit e arritjeve:

Komponentët/shërbimi i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesit	Niveli bazë	Objektivi
Hidrocentralet	Disponueshmëria e të dhënave për llogaritjen e treguesve të Hidrocentraleve të përcaktuar në Shtojcën 8 seksionin 13	Të dhënat jo të disponueshme	Të dhënat të disponueshme
Burimet	Disponueshmëria e të dhënave për llogaritjen e treguesve të Burimeve të përcaktuar në Shtojcën 8 seksionin 23	Të dhënat jo të disponueshme	Të dhënat të disponueshme
Përrenjtë	Disponueshmëria e të dhënave për llogaritjen e treguesve të Përrenjve të përcaktuar në Shtojcën 8 seksionin 9	Të dhënat jo të disponueshme	Të dhënat të disponueshme
Liqenet	Disponueshmëria e të dhënave për llogaritjen e treguesve të Liqeneve të përcaktuar në Shtojcën 8 seksionin 10	Të dhënat jo të disponueshme	Të dhënat të disponueshme

Veprimet e Menaxhimit:

	Përgjegjësia e zbatimit	Treguesi i arritjeve

Përshkrimi i Veprimit [Referenca tek analiza shkak-pasojë]		Komponentët/shërbimi i synuar i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesi	Niveli bazë	Objektivi
<p>(1.3.1) Rishikimi i të dhënave zyrtare për të gjitha hidrocentralet ekzistuese apo të autorizuara në drejtim të vendndodhjes, trupit ujqor të burimit përkatës, shkarkimit dhe energjisë së prodhuar; Realizimi i një vlerësimi të rrjedhës mjedisore (E-Flow) të përrrenjve kryesorë në PKSHJ; Raportim në lidhje me qëndrueshmërinë e situatës aktuale dhe të planifikuar të hidrocentraleve tek institucionet kombëtare, duke përfshirë masat e mundshme për zvogëlimin e ndikimeve negative të hidrocentraleve ekzistuese</p> <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 35]</p>		<p>përrrenjtë</p>	<p>Raporti dhe të dhënat teknike</p>	<p>Nuk zbatohet</p>	<p>Nuk zbatohet</p>
<p>(1.3.2) Zhvillimi i fushatave për ndërgjegjësimin e publikut dhe institucioneve në lidhje me menaxhimin e mbetjeve të ngurta në PKSHJ dhe zonat rrethuese (takime, konventa, sinjalistikë, multimedia, etj)</p> <p>[Veprim i shtuar nga ekipi i planifikimit]</p>		<p>toka</p>	<p>Niveli i ndërgjegjësimit</p>	<p>Të dhënat jo të disponueshme</p>	<p>Rritja e nivelit të ndërgjegjësimi t (niveli i synuar duhet të përcaktohet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi)</p>

Masa 1.4 Ruajtja e Faunës së Egër

Arsyetimi :

Analiza e [faunës së egër](#) në PKSHJ ([gjitaret](#), [shpendët](#), [zvarranikët](#), [amfibët](#), [peshqit](#) dhe [jovvertebrorët](#)) nxjerr në pah mangësi të mëdha të të dhënave në lidhje me praninë, shpërndarjen dhe statusin e llojeve përbërëse. Veprimet e menaxhimit janë kështu të orientuara kryesisht drejt përmirësimit të njohurive për llojet e faunës së egër dhe ndikimet e shfrytëzimit të popullatave të faunës së egër, si edhe forcimi i mbrojtjes dhe ndërgjegjësimit për praktikën e qëndrueshme të gjuetisë dhe peshkimit.

Objektivi:

Përmirësimi i njohurive për ekzistencën e faunës ([gjitaret](#), [shpendët](#), [zvarranikët](#), [amfibët](#), [peshqit e ujërave të ëmbla](#) dhe [jovvertebrorët](#)) dhe i statusit të ruajtjes së llojeve me interes dhe ndikimeve të shfrytëzimit të tyre; si edhe përmirësimi i mbrojtjes së faunës së egër.

Treguesit e arritjeve :

Komponentët/shërbimi i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesit	Niveli bazë	Objektivi
Gjitaret	Shih Shtojcën 8, seksionin 17 Disponueshmëria e të dhënave për përmirësimin e konsolidimit (në bazë të listës së llojeve që gjenden në Park) të treguesve të gjitareve të përcaktuar në Shtojcën 8 seksionin 17	Shih Shtojcën 8, seksionin 17 Të dhënat jo të disponueshme	Për t'u përcaktuar Të dhënat të disponueshme
Shpendët	Shih Shtojcën 8, seksionin 18 Disponueshmëria e të dhënave për përmirësimin e konsolidimit (në bazë të listës së llojeve që gjenden në Park) të treguesve të shpendëve të përcaktuar në Shtojcën 8 seksionin 18	Shih Shtojcën 8, seksionin 18 Të dhënat jo të disponueshme	Për t'u përcaktuar Të dhënat të disponueshme
Zvarranikët	Shih Shtojcën 8, seksionin 19 Disponueshmëria e të dhënave për përmirësimin e konsolidimit (në bazë të listës së llojeve që gjenden në Park) të treguesve të zvarranikëve të përcaktuar në Shtojcën 8 seksionin 19	Shih Shtojcën 8, seksionin 19 Të dhënat jo të disponueshme	Për t'u përcaktuar Të dhënat të disponueshme

Amfibët	Shih Shtojcën 8, seksionin 20 Disponueshmëria e të dhënave për përmirësimin e konsolidimit (në bazë të listës së llojeve që gjenden në Park) të treguesve të amfibëve të përcaktuar në Shtojcën 8 seksionin 20	Shih Shtojcën 8, seksionin 20 Të dhënat jo të disponueshme	Për t'u përcaktuar Të dhënat të disponueshme
Peshqit	Shih Shtojcën 8, seksionin 21 Disponueshmëria e të dhënave për përmirësimin e konsolidimit (në bazë të listës së llojeve që gjenden në Park) të treguesve të peshqve të përcaktuar në Shtojcën 8 seksionin 21	Shih Shtojcën 8, seksionin 21 Të dhënat jo të disponueshme	Për t'u përcaktuar Të dhënat të disponueshme
Jovertebrorët	Shih Shtojcën 8, seksionin 22 Disponueshmëria e të dhënave për përmirësimin e konsolidimit (në bazë të listës së llojeve që gjenden në Park) të treguesve të jovertebrorëve të përcaktuar në Shtojcën 8 seksionin 22	Shih Shtojcën 8, seksionin 22 Të dhënat jo të disponueshme	Për t'u përcaktuar Të dhënat të disponueshme

Veprimet e Menaxhimit:

Përshkrimi i Veprimit [Referenca tek analiza shkak-pasojë]	Përgjegjësia e zbatimit	Treguesi i arritjeve			
		Komponentët/shërbimi i synuar i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesi	Niveli bazë	Objektivi
(1.4.1) Vlerësimi i statusit të ruajtjes së llojeve të kërcënuara të gjitarëve (d.m.th. lundra dhe rrëqebulli i Ballkanit) [SHTOJCA 9 - RRESHTI 23]	PPNEA (Vlerësimi i statusit të ruajtjes të rrëqebullit të Ballkanit është aktualisht në proces)	gjitarët	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet

(1.4.2) Kryerja e një studimi për të plotësuar listën e llojeve të gjitarëve që gjenden në Park [SHTOJCA 9 - RRESHTI 23]		gjitarët	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet
(1.4.3) Kryerja e një studimi për të plotësuar listën e llojeve të shpendëve që gjenden në Park [SHTOJCA 9 - RRESHTI 25]		shpendët	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet
(1.4.4) Vlerësimi i masës së shqetësimeve të gjitarëve dhe shpendëve të krijuara nga veprimtaritë e gjuetisë së ligjshme dhe gjuetisë së paligjshme [SHTOJCA 9 - RRESHTI 27]		gjitarët shpendët	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet
(1.4.5) Forcimi i zbatimit të ndalimit të gjuetisë (p.sh. përmirësimi i kapaciteteve të inspektimit dhe bashkërendimit ndërinstitucional për sigurimin e zbatimit të gjobave për shkeljet e bëra) duke përfshirë edhe përcaktimin e kufijve dhe zonave të brendshme të Parkut. [SHTOJCA 9 - RRESHTI 27]		kullotat	Numri i patrullave dhe sipërfaqja e mbuluar Numri i shkeljeve të ndjekura penalisht	Të dhënat jo të disponueshme Të dhënat jo të disponueshme	Përqindje e konsiderueshme (> 50%) e Parkut që mbulohet nga patrullat, duke përfshirë të gjitha kategoritë e habitateve dhe gamat e lartësive mbi nivelin e detit Rritje fillestare e ndjekur nga një rënie e qëndrueshme
(1.4.6) Vlerësimi i statusit të ruajtjes së llojeve të kërcënuara të zvarranikëve (d.m.th. <i>Testudo hermanni</i>) [SHTOJCA 9 - RRESHTI 28]		zvarranikët	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet
(1.4.7) Kryerja e një studimi për të plotësuar listën e llojeve të zvarranikëve që gjenden në Park [SHTOJCA 9 - RRESHTI 28]		zvarranikët	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet

(1.4.8) Kryerja e një studimi për të plotësuar listën e llojeve të amfibëve që gjenden në Park [SHTOJCA 9 - RRESHTI 29]		amfibët	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet
(1.4.9) Vlerësimi i statusit të ruajtjes së llojeve të kërcënuara dhe rrezikuara të peshqve, me fokus të veçantë të: <i>Rutilus rubilio</i> (NT), <i>Barbus meridionalis</i> (NT), <i>Oxynoemacheilus pindus</i> (VU), <i>Salmo (trutta) macrostigma</i> (DD), <i>Anguilla anguilla</i> (CR) [SHTOJCA 9 - RRESHTI 30]		peshqit e ujërave të ëmbla	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet
(1.4.10) Kryerja e një studimi për të plotësuar listën e llojeve të peshqve të ujërave të ëmbla që gjenden në Park [SHTOJCA 9 - RRESHTI 30]		peshqit e ujërave të ëmbla	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet
(1.4.11) Hartimi i ligjeve/rregulloreve dhe kalendarëve të peshkimit (duke përfshirë edhe rishikimin e zonimit) dhe përmirësimi i zbatimit të ligjit për praktikën e paligjshme të peshkimit përmes ndër të tjerash: i) forcimit të bashkërendimit ndërinstitucional ndërmjet degës së MM-së në Qark, Komunave dhe Policisë, ii) shtrirjes së kontrollit në përdorimin e metodave të paligjshme të peshkimit; iii) rritjes së ndërgjegjësimit. [SHTOJCA 9 - RRESHTI 16]		peshqit e ujërave të ëmbla	Numri i peshkatarëve në zona të ndryshme Analiza e përmbajtjes së çantave Numri i gjobave	Të dhënat jo të disponueshme	Sapo të zbatohen standardet e përshkruara në Veprimin (1.4.5): prirje negative në numrin e gjobave. Prirje pozitive në sensibilizimin në lidhje me çështje të ruajtjes së mjedisit
(1.4.12) Kryerja e një studimi për identifikimin dhe përcaktimin e llojeve të jovertebrorëve nga grupet e përzgjedhura që mund të shërbejnë si bio-tregues për cilësinë e habitateve [SHTOJCA 9 - RRESHTI 2331]		jovertebrorët	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet

<p>(1.4.13) Rritja e ndërgjegjësimit dhe promovimi i praktikave të ligjshme dhe të qëndrueshme të peshkimit për komunitetet që jetojnë në Park dhe në afërsi të tij</p> <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 16, 27, 30]</p>		<p>përrenjtë liqenet peshqit e ujërave të ëmbla fauna e egër</p>	<p>Niveli i ndërgjegjësimit</p>	<p>Të dhënat jo të disponueshme</p>	<p>Rritja e nivelit të ndërgjegjësimit (niveli i synuar duhet të përcaktohet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi)</p>
---	--	---	---------------------------------	-------------------------------------	--

3.4.2. Qëllimi i Menaxhimit 2: Zhvillimi Rural duke u Mbështetur në Përdorimin e Qëndrueshëm të Shërbimeve të Ekosistemit

Janë propozuar 6 Masa për promovimin e zhvillimit të ekonomisë vendase në përputhje me prirjen e natyrshme të zonës së zgjeruar Shebenik-Jabllanicë. Kjo për t'i ofruar rrugë alternative të zhvillimit aspiratës së natyrshme të komunitetit vendas për standarde jetese më të mira duke siguruar kështu që dinamika e rritjes ekonomike të mos kërcënojë vlerat natyrore dhe kulturore të Parkut.

Masa 2.1: Zhvillimi i Bujqësisë, Blegtorisë dhe Agro-Industriës

Masa 2.2: Zhvillimi i Turizmit

Masa 2.3: Zhvillimi i Veprimtarive Ekonomike që Lidhen me Pyjet

Masa 2.4: Zhvillimi i Rezervave të Sigurta të Ujit të Pijshëm

Masa 2.5: Zvogëlimi i Rreziqeve Gjeologjike

Masa 2.1 Zhvillimi i Bujqësisë, Blegtorisë dhe Agro-Industriës

Arsyetimi :

Analiza e sektorit të bujqësisë nxjerr në dukje kufizime të mëdha në drejtim të madhësisë së fermave, aksesin ndaj kapitalit dhe aksesit ndaj tregjeve, dhe kështu pjesa më e madhe e prodhimit shkon për vetë-konsum. Fokusi kryesor i ndërhyrjeve në bujqësi vihet mbi mbështetjen e krijimit të një linje të veçantë produktesh që lidhen me Parkun dhe që përforcohet nëpërmjet krijimit të një sistemi gjeografik etiketimi, së bashku me promovimin e shoqatave të fermerëve si mjet për uljen e kostove të prodhimit dhe përmirësimin e aksesit në tregje ([marketingu dhe shpërndarja](#)) dhe kufizimin e humbjeve në bimë bujqësore dhe bagëti të shkaktuara nga kafshët e egra ([gjiarët](#)). Asnjë problem nuk u ngrit në lidhje me qëndrueshmërinë e praktikave të prodhimit bujqësor dhe blegtoral, dhe ndikimet e tyre në mjedis, kështu që ato nuk janë pasqyruar në veprimet e menaxhimit.

Objektivi:

Krijimi i një linje të veçantë produktesh që lidhen me Parkun dhe që përforcohet nëpërmjet një sistemi gjeografik etiketimi; forcimi i shoqatave të fermerëve; dhe reduktimi i masës së humbjeve në bimë bujqësore dhe bagëti të shkaktuara nga kafshët e egra.

Treguesit e arritjeve:

Komponentët/shërbimi i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesit	Niveli bazë	Objektivi
Xhiroja totale e baxhos	Shih Shtojcën 8, seksionin 48	Shih Shtojcën 8, seksionin 48	Rritje me 20%

Vlera e përlogaritur e shitjeve të drejtpërdrejta sipas tipologjive kryesore	Shih Shtojcën 8, seksionin 48	Shih Shtojcën 8, seksionin 48	Rritje me 20%
--	-------------------------------	-------------------------------	---------------

Veprimet e Menaxhimit:

Përshkrimi i Veprimit [Referenca tek analiza shkak-pasojë]	Përgjegjësia e zbatimit	Treguesi i arritjeve			
		Komponentët/shërbi mi i synuar i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesi	Niveli bazë	Objektivi
<p>(2.1.1) Kryerja e një studimi agronomik (p.sh. kërkesat për tokën e bimëve bujqësore dhe ato klimatike) dhe analiza e zinxhirit përkatës të vlerave dhe ajo e tregut (duke përfshirë kanalet e posaçme të shpërndarjes) për produkte specifike bujqësore dhe blegtorale, si p.sh.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Përpunimi i qumështit të gjedhëve dhe bagëtive të imta (dhive); - patatet; - rrushi; - frutat (molla, kumbulla); - mjalti - mishi - produkte shtesë/të reja. <p>Studimi do të hulumtojë gjithashtu edhe mundësinë e krijimit të një linje të veçantë produktesh që lidhen me Parkun nëpërmjet një sistemi gjeografik etiketimi</p> <p>[SHTOJCA 9 – RRESHTI 44]</p>		<p>prodhimi</p> <p>marketingu dhe shpërndarja</p>	Prania e një zinxhiri vlerash agronomike dhe kryerja e analizës së tregut për secilin prej produkteve të identifikuar	0	1

<p>(2.1.2) Përmirësimi i bashkërendimit dhe harmonizimit të rezultateve të analizës së mësipërme me planin vjetor të hartuar nga Ministria e Bujqësisë, me synimin për t'i orientuar dhe ofruar mbështetjen dhe informacionin e duhur fermerëve</p> <p>[SHTOJCA 9 – RRESHTI 44]</p>			Prania e veprimeve sinergjike dhe plotësuese ndërmjet analizës së tregut/planit vjetor të Ministrisë së Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit	0	1
			Mungesa e duplikimeve apo veprimeve kontradiktore ndërmjet analizës së tregut/planit vjetor të Ministrisë së Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit	0	1

<p>(2.1.3) Promovimi i Shoqatave të Fermerëve, si mjet për reduktimin e faktorëve të kostove të prodhimit dhe përmirësimin e aksesit ndaj tregjeve. Pjesëmarrja mund të nxitet nëpërmjet thirrjeve konkurruese dhe stimujve ad-hoc.</p> <p>[SHTOJCA 9 – RRESHTI 44]</p>		<p>toka bujqësore</p> <p>sistemi bujqësor</p>	<p>Numri i shoqatave të fermerëve të krijuara</p> <p>Vlera dhe vëllimi i shitjeve sipas tipologjisë</p> <p>Konsumi i ndërmjetëm (=vlerën e të gjitha mallrave dhe shërbimeve të përdorura si impute në procesin e prodhimit, duke përjashtuar asetet fikse (aktivet e trupëzuara)</p> <p>SMV 81 – Tipologjia e xhiros totale të baxhos</p> <p>SMV 81 - Xhiroja totale e kasaphanave</p>	<p>0</p> <p>Të dhënat jo të disponueshme</p> <p>Të dhënat jo të disponueshme</p> <p>Të dhënat jo të disponueshme</p> <p>Të dhënat jo të disponueshme</p>	<p>Për t'u përcaktuar në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>
<p>(2.1.4) Vlerësimi i modelit hapësinor dhe masës së dëmeve të shkaktuara në bimë bujqësore dhe bagëti nga kafshët e egra, si edhe vlerësimi i mundësisë për kompensimin e fermerëve të dëmtuar</p> <p>[[SHTOJCA 9 – RRESHTI 24]</p>		<p>toka bujqësore</p> <p>kullotat</p>			
<p>(2.1.5) Rritja e ndërgjegjësimit dhe trajnimi i fermerëve në lidhje me masat për mbrojtjen e bimëve bujqësore dhe bagëtisë nga kafshët e egra</p> <p>[[SHTOJCA 9 – RRESHTI 24]</p>		<p>toka bujqësore</p> <p>kullotat</p>			

Masa 2.2 Zhvillimi i Turizmit

Arsyetimi :

Veprimtaria turistike në PKSHJ aktualisht është e kufizuar ([oferta turistike](#)), por Parku perceptohet se ka një shumëllojshmëri atraksionesh turistike ([atraksionet turistike](#)) dhe potencial të mirë turistik ([tregu](#)), dhe pritet që numri i vizitorëve të rritet ndjeshëm pas ndërtimit të rrugës Tiranë-Elbasan dhe rikonstruksionit në proces të rrugës Librazhd -Stëblevë. Veprimet e menaxhimit do të fokusohen kështu në hartimin e një master-plani për të hetuar potencialin për zhvillimin e veprimtarive shtesë dhe infrastrukturës së turizmit, si edhe në forcimin e marketingut të tyre; përgatitjen e një udhërrëfytyesi/guide turistike të Parkut; ngritjen e një qendre informacioni turistik për Parkun dhe trajnimin e guidave turistike vendase.

Objektivi:

Hartimi i një Master-Plani për PKSHJ-në; përgatitja e një udhërrëfytyesi/guide turistike të Parkut; ngritja e një qendre informacioni turistik dhe restaurimi i muzeut etnografik të Librazhdit.

Treguesit e arritjeve:

Komponentët/shërbimi i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesit	Niveli bazë	Objektivi
Netët e kaluara	Shih Shtojcën 8, seksionin 49	Shih Shtojcën 8, seksionin 49	Rritje me 10%
Numri i përgjithshëm i të punësuarve (në sektorin e turizmit)	Shih Shtojcën 8, seksionin 49	Shih Shtojcën 8, seksionin 49	Rritje me 10%

Veprimet e Menaxhimit:

Përshkrimi i Veprimit [Referenca tek analiza shkak-pasojë]	Përgjegjësia e zbatimit	Treguesi i arritjeve			
		Komponentët/shërbimi i synuar i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesi	Niveli bazë	Objektivi

<p>(2.2.1) Hartimi i një Master-Plani dhe plani veprimi promovimi/marketingu i fokusuar veçanërisht në:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zhvillimin e eko-turizmit dhe veprimtarive që lidhen me të (artizanale dhe tradicionale), duke iu referuar veçanërisht shëtitjes (ecjes) në natyrë, shtëpive të pushimit, raftin-ut dhe peshkimit në kanionin e Bushtricës - Zhvillimi i agro-turizmit (duke përfshirë vlerësimin e çmimeve të shtëpive tradicionale rurale prej guri). <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 46]</p>		<p>oferta turistike atraksionet turistike veprimtaritë turistike tregu(kombëtar dhe ndërkombëtar)</p>	<p>Prania e një Master-Plani të plotë për dy produkte turistike të identifikuara paraprakisht gjatë seminareve pjesëmarrëse të organizuara në kuadrin e këtij projekti</p>	<p>0</p>	<p>1</p>
<p>(2.2.2) Përgatitja e Udhërrëfyesit/Guidës Turistike të Parkut, duke përfshirë një përshkrim të zonave kryesore turistike, vendndodhjes dhe rëndësisë së tyre (natyrore dhe kulturore), akomodimit dhe shërbimeve të tjera.</p> <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 46]</p>		<p>oferta turistike</p>	<p>Prania e Udhërrëfyesit/Guidës Turistike të Parkut</p>	<p>0</p>	<p>1</p>
<p>(2.2.3) Ngritja e Qendrës të Informacionit Turistik dhe trajnimi i udhërrëfyesve vendas.</p> <p>[SHTOJCA 9 - RRESHTI 46]</p>		<p>oferta turistike</p>	<p>Prania e Qendrës Së Informacionit Turistik</p> <p>Numri i udhërrëfyesve/guidave turistike të trajnuara</p>	<p>0</p> <p>0</p>	<p>1</p> <p>5</p>

(2.2.4) Restaurimi i Muzeut Etnografik të Librazhdit [SHTOJCA 9 - RRESHTI 46]		oferta turistike	Realizimi i ekspozitës së përhershme të produkteve artizanale tradicionale	0	1
			Realizimi i punimeve për restaurimin e Muzeut	0	1
			Zhvillimi i veprimtaritë promovuese (duke përfshirë futjen e Muzeut në Udhërrëfyesin/Guidën e Parkut)	0	1

Masa 2.3 Zhvillimi i Veprimtarive Ekonomike që Lidhen me Pyjet

Arsyetimi:

Analiza e burimeve pyjore sugjeron që praktikat aktuale të mbledhjes së [PPJD-ve](#) dhe [lëndës drusore](#) mund të mos jenë të qëndrueshme, dhe që komunitetet vendase varen nga burimet e lëndës drusore që mbledhin në PKSHJ, pavarësisht faktit që pas krijimit të Parkut këto praktika ndalohen në shumë zona. Veprimet e fokusohen në promovimin e kultivimit të llojeve të përzgjedhura në PKSHJ, dhe në zhvillimin e praktikave të qëndrueshme të mbledhjes së druve të zjarrit dhe burimeve të lëndës drusore.

Objektivi:

Identifikimi i llojeve të PPJD-ve më të përshtatshme për kultivim; futja e kultivimit të llojeve të PPJD-ve me vlerë të lartë dhe të rrezikuara; promovimi i teknikave të qëndrueshme të mbledhjes së llojeve të PPJD-ve; bashkërendimi i bimëve pyjore lokale; si edhe zhvillimi i mekanizmave për mbledhjen e qëndrueshme të druve të zjarrit nga komunitetet vendase.

Treguesit e arritjeve:

Komponentët/shërbimi i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesit	Niveli bazë	Objektivi
Xhiroja totale	Shih Shtojcën 8, seksionin 54	Shih Shtojcën 8, seksionin 54 & 55	Rritje me 10%
Çmimi i prodhuesit i produkteve kryesore	Shih Shtojcën 8, seksionin 54	Shih Shtojcën 8, seksionin 54 & 55	Rritje me 10%

Veprimet e Menaxhimit:

Përshkrimi i Veprimit [Referenca tek analiza shkak-pasojë]	Përgjegjësia e zbatimit	Treguesi i arritjeve			
		Komponentët/shërbimi i synuar i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesi	Niveli bazë	Objektivi

<p>(2.3.1) Kryerja e analizës së zinxhirit të vlerave dhe i tregut për PPJD-ve kryesore për të identifikuar llojet më të përshtatshme për kultivim, në drejtim të kushteve agronomike (toka, moti, nevojat për ujë, etj.) dhe ato ekonomike (përfitueshmëria në periudhën afatshkurtër, afatmesme dhe afatgjatë)</p> <p>[SHTOJCA 9 – RRESHTI 49]</p>		<p>produkte pyjore jo-drusore</p>	<p>Prania e një analize të plotë të zinxhirit të vlerave dhe tregut krahasues kryesisht në lidhje me listën e mëposhtme (joshteruese): <i>Juniperus Communis, Sambucus nigra, Origanum Vulgare, Rosa Canina, Thymus serpyllus, Malus Sylvestris, Salvia officinalis, Primula Veris, Rubus ulmifolius, Orchis Masculata, Verbascum sp., Sambucus edulis, Gentiana Lutea, Veratrum Colchicum, Melissa officinalis, Achillea millefolium, Mentha, Juglans regia, Fraxinus, Çaji i Malit</i></p>	<p>0</p>	<p>1</p>
<p>(2.3.2) Futja e kultivimit të bimëve të PPJD-ve, me referencë specifike ndaj llojeve “të rrezikuara” (si <i>Gentiana</i>, Çaji i malit, etj.) dhe ofrimi i asistencës teknike dhe mbështetjes financiare për fermerët (farëra, teknika kultivimi, etj.)</p> <p>[SHTOJCA 9 – RRESHTI 49]</p>		<p>produkte pyjore jo-drusore</p>	<p>Sipërfaqja e tokës në hektarë e mbjellë me bimë mjekësore dhe aromatike (BMS)</p> <p>Prodhimi në ton i ndarë sipas tipologjisë së produktit</p>	<p>0</p>	<p>Për t’u përcaktuar në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>

<p>(2.3.3) Promovimi i teknikave të qëndrueshme të mbledhjes së llojeve të PPJD-ve (duke përfshirë edhe foragjeret) të cilat kërcënohen apo gjykohet se aktualisht po mbimblidhen, duke përfshirë gjetjen e mundësive ekonomike alternative të realizueshme për banorët e zonës që bëjnë mbledhjen e këtyre llojeve</p> <p>[SHTOJCA 9 – RRESHTI 49]</p>		<p>produkte pyjore jo-drusore</p>	<p>Numri i nismave të trajnimeve të përbashkëta të zhvilluara me tri shoqëritë /blerësit e BMA-ve në Elbasan (Filipi Co., Elba Shehu, Alb Fruts)</p> <p>Numri i personave të trajnuar</p>	<p>0</p>	<p>Për t'u përcaktuar në Programin e zbatimit të këtij Veprimi</p>
<p>(2.3.4) Harmonizimi i Planit ekzistues të përbashkët të Menaxhimit me Planin e Menaxhimit të Zonës së Mbrojtur</p> <p>[SHTOJCA 9 – RRESHTI 50]</p>		<p>produkte pyjore drusore</p>	<p>Prania e veprimeve sinergjike dhe plotësuese në plane të ndryshme</p> <p>Mungesa e duplikimeve apo veprimeve kontradiktore në plane të ndryshme</p>	<p>Nuk zbatohet</p> <p>Nuk zbatohet</p>	<p>Nuk zbatohet</p> <p>Nuk zbatohet</p>
<p>(2.3.5) Gjetja e mënyrave të përshtatshme për të mundësuar aksesin dhe ndarjen e përfitimeve me komunitetet vendase në drejtim të burimeve të lëndës drusore (p.sh. studimi për vlerësimin e nevojave vjetore të popullsisë vendase për dru zjarri)</p> <p>[SHTOJCA 9 – RRESHTI 50]</p>		<p>produkte pyjore drusore</p>	<p>Prania e një studimi për vlerësimin e nevojave vjetore të popullsisë vendase për dru zjarri</p>	<p>0</p>	<p>1</p>

Masa 2.4 Zhvillimi i Rezervave të Sigurta të Ujit të Pijshëm

Arsyetimi:

Rezultatet e studimeve të realizuara për [burimet](#) e përzgjedhura në zonën e Parkut e kanë vënë theksin tek problemet kryesore që lidhen me nxjerrjen e pakontrolluar dhe të pasigurt të [ujit të pijshëm](#). Veprimet e menaxhimit kërkojnë bërjen e analizave të të gjitha burimeve në Park, zhvillimin e teknikave lokale për trajtimin e rezervave të ujit, dhe rritjen e ndërgjegjësimit për rëndësinë e rezervave të sigurta të ujit.

Objektivi:

Identifikimi dhe analizimi i cilësisë së të gjitha burimeve në Park që përdoren si burime uji të pijshëm; zhvillimi i praktikave për dezinfektimin e rezervave të ujit të pijshëm; dhe rritja e ndërgjegjësimit të rezervave të sigurta të ujit që përdoret si ujë i pijshëm.

Treguesit e arritjeve:

Komponentët/shërbimi i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesit	Niveli bazë	Objektivi
<u>Burimet</u>	Shih Shtojcën 8, seksioni 22	Shih Shtojcën 8, seksioni 22	
<u>Uji i pijshëm</u>	Shih Shtojcën 8, seksioni 43	Shih Shtojcën 8, seksioni 43	

Veprimet e Menaxhimit:

Përshkrimi i Veprimit [Referenca tek analiza shkak-pasojë]	Përgjegjësia e zbatimit	Treguesi i arritjeve			
		Komponentët/shërbimi i synuar i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesi	Niveli bazë	Objektivi
(2.4.1) Studim i hollësishëm në nivel fshati për të përcaktuar vendndodhjen dhe analizuar çdo burim që përdoret si ujë i pijshëm [Veprim i shtuar nga ekipi i planifikimit]		burimet	Fshatrat/banorët që përdorin burime të veçanta për ujë të pijshëm	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet

(2.4.2) Puna me Komunat për të identifikuar dhe zbatuar zgjidhjet për dezinfektimin e ujit të pijshëm [Veprim i shtuar nga ekipi i planifikimit]		burimet	Mikrobet (SMV 145)	Shih Shtojcën 8 seksioni xxx	Mikrobet = N
(2.4.3) Rritja e ndërgjegjësimit tek komunitetet që jetojnë brenda dhe në afërsi të Parkut për rëndësinë e cilësisë së ujit të pijshëm dhe problemet përkatëse [Veprim i shtuar nga ekipi i planifikimit]		burimet	Niveli i ndërgjegjësimit	Të dhënat jo të disponueshme	Rritja e nivelit të ndërgjegjësimit (niveli i synuar duhet të përcaktohet në Programin e zbatimit të këtij Veprimi)

2.5 Zvogëlimi i Rreziqeve Gjeologjike

Arsyetimi:

Analiza e [rrezikut gjeologjik](#) tregon që rrëshqitjet e tokës, përmytjet dhe erozioni shkaktojnë probleme serioze brenda territorit të PKSHJ-së. Qëllimi i këtij veprimi është identifikimi i zonave dhe infrastrukturës së rrezikuar nga këta faktorë dhe zbatimi i masave të përshtatshme për zvogëlimin e këtyre rreziqeve.

Objektivi:

Identifikimi i zonave dhe infrastrukturës së rrezikuar nga rrëshqitjet e tokës, erozioni dhe përmytjet; zbatimi i masave specifike për zvogëlimin e rreziqeve gjeologjike

Treguesit e arritjeve:

Komponentët/shërbimi i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesit	Niveli bazë	Objektivi
Indeksi i rrëshqitjes së tokës	Shih Shtojcën 8, seksionin 32	Shih Shtojcën 8, seksionin 32	

Veprimet e Menaxhimit:

Përshkrimi i Veprimit [Referenca tek analiza shkak-pasojë]	Përgjegjësia e zbatimit	Treguesi i arritjeve			
		Komponentët/shërbi mi i synuar i ekosistemit (duke përfshirë habitatet/llojet e Natura 2000)	Treguesi	Niveli bazë	Objektivi
(2.5.1) Studimi i rrugës dhe infrastrukturës brenda territorit të Parkut [Veprim i shtuar nga ekipi i planifikimit]		rrugët ndërtesat			
(2.5.2) Identifikimi i zonave dhe infrastrukturës që rrezikohen nga rrëshqitjet e tokës si edhe nga erozioni dhe përmbytjet [Veprim i shtuar nga ekipi i planifikimit]		toka habitatet artificiale	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet
(2.5.3) Zbatimi i masave specifike për zvogëlimin e rreziqeve të rrëshqitjeve të tokës, përmbytjeve dhe erozionit [Veprim i shtuar nga ekipi i planifikimit]		toka habitatet artificiale	Raporti dhe të dhënat teknike	Nuk zbatohet	Nuk zbatohet

3.5 Programi i Monitorimit

Monitorimi i Parkut është organizuar në katër programe kryesore tematike si më poshtë:

- Kullotat
- Burimet ujore dhe toka
- Fauna e egër
- Sistemi socio-ekonomik.

Secili nga programet ndahet më tej në nënprograme për të vlerësuar me anën e treguesve sasiorë statusin dhe prirjet e evoluimit të çdo komponenti të sistemit ekologjik dhe socio-ekonomik të PKSHJ-së siç përshkruhet në Seksionin 1.3. Çdo nënprogram përfshin elementet e mëposhtme:

- Arsyetimi i monitorimit;
- Qëllimi i monitorimit;
- Komponentët e synuar të sistemit;
- Treguesit (llogaritja e algoritmit dhe nevojat për të dhëna, arsyetimi, shpeshtësia e përditësimit);
- Procedura e Mbledhjes së të Dhënave (Ekipi, Pajisjet për Punën në Terren, Protokolli, Referencat).

Programi i Monitorimit jepet në Shtojcën 10.

PJESA 4: PLANI I BUXHETIT

Në këtë seksion jepen me hollësi të gjitha elementet për parashikimin e buxhetit të duhur për zbatimin e programit të monitorimit dhe masave të menaxhimit të përshkruara në Pjesën 3.

4.1 Programi i Monitorimit

Duke pasur parasysh që pjesa më e madhe e pajisjeve për zbatimin e programit të monitorimit është blerë nga projekti dhe aktualisht janë të disponueshme në park, buxheti për programin e monitorimit do të derivohet thjesht duke shtuar kostot për njësi të stafit tek imputet e burimeve njerëzore që nevojiten, sikurse tregohet në tabelat e mëposhtme. Këto kosto për njësi varen nga mënyra në të cilën menaxherët e parkut do të rekrutojnë këto burime njerëzore (p.sh do të punësojnë staf të përhershëm/definitiv, do të kontraktojnë universitetet apo OJQ-të).

Programi i burimeve njerëzore: ekipi i monitorimit të bimëve

Detyrat	Studimet bazë				Monitorimi																																			
	2012				2013				2014				2015				2016				2017				2018				2019				2020							
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV				
Monitorimi ekologjik: fragmentimi i habitateve (1 person me kohë të ploti + 2 persona me kohë të pjesshme)																																								
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlllogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								
Monitorimi ekologjik: komunitetet bimore (3 persona)																																								
Data collection																																								
Calculation of indicators																																								
Analysis of indicators and update of management plan																																								
Monitorimi ekologjik: dinamika e pyjeve (3 persona)	Ky protokoll monitorimi dhe programi i tij do të hartohen në kuadrin e Veprimit 1.2.3																																							
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlllogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit	Ky protokoll monitorimi dhe programi i tij do të hartohen në kuadrin e Veprimit 1.2.2																																							
Monitorimi ekologjik: produktiviteti i livadheve (3 pers.)																																								
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlllogaritja e treguesve	Ky protokoll monitorimi dhe programi i tij do të hartohen në kuadrin e Veprimit 1.2.2																																							
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								
Monitorimi ekologjik: llojet e synuara (3 persona)																																								
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlllogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								
Monitorimi ekologjik: llojet e huaja(3 persona)																																								
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlllogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								

Programi i Burimeve njerëzore: ekipi i monitorimit të ujit

Detyrat	Studimet bazë																Monitorimi																							
	2012				2013				2014				2015				2016				2017				2018				2019				2020							
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV				
Monitorimi ekologjik: Ekuilibri hidro-gjeologjik (1 person)															2w				2w				2w				2w				2w				2w				2w	
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								
Monitorimi ekologjik: Liqenet (3 persona)																																								
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								
Monitorimi ekologjik: Përrenjtë (3 persona)																	1w	1w	2w	1w	1w	1w	1w	2w	1w	1w	1w	2w	1w	1w	1w	2w	1w	1w	1w	2w				
Mbledhja e të dhënave			1w	1w	1w	1w																																		
Përlogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								
Monitorimi ekologjik: Burimet(3 persona)																	1w	2w	2w	1w	1w	2w	2w	1w	1w	2w	2w	1w	1w	2w	2w	1w	1w	2w	2w	1w				
Mbledhja e të dhënave			1w	1w	1w	1w																																		
Përlogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								

Studimet e realizuara gjatë periudhës pranverë 2012-verë 2013 tregojnë kushte të ndikimit të kufizuar antropogjenik në këto lloje trupash ujorë. Rrjedhimisht, protokolle monitorimit nuk është zbatuar.

Programi i burimeve njerëzore: ekipi i monitorimit të faunës

Detyrat	Studimet bazë				Monitorimi																																			
	2012				2013				2014				2015				2016				2017				2018				2019				2020							
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV				
Monitorimi ekologjik: Ruajtja & Habiteteve dhe llojeve- camera trapping (7 persona)					1m	1m	1m						1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m	
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlllogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								
Monitorimi ekologjik: ruajtja e R&H - ngastrat me rërë(6 persona)					1m	1m							1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m					
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlllogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								
Monitorimi ekologjik: Ruajtja e R&H , prerje të tërthorta për thundrakët dhe mishn	1m	1m						1m					1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m					
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlllogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								
Monitorimi ekologjik: Preventivi i popullatës së shpendëve (A. graeca) (6 persona)					1m	1m		1m					1m	1m		1m	1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m		1m	1m	1m					
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlllogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								
Monitorimi ekologjik: Ndikimi njerëzor (7 persona)		1m				1m							1m	1m							1m	1m							1m	1m										
Mbledhja e të dhënave																																								
Përlllogaritja e treguesve																																								
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																								

Programi i burimeve njerëzore: ekipi socio-ekonomik																																				
Detyrat	Studimet bazë																Monitorimi																			
	2012				2013				2014				2015				2016				2017				2018				2019				2020			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV				
Monitorimi SE: Bimët Mjekësore dhe Aromatike (BMA)*					1m	1m	1m	1m	1m				1m	1m	1m	1m									1m	1m										
Mbledhja e të dhënave																																				
Përlogaritja e treguesve																																				
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																				
Monitorimi SE: Demografia dhe emigracioni (5 persona)									2w				2w				2w				2w				2w				2w							
Mbledhja e të dhënave																																				
Përlogaritja e treguesve																																				
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																				
Monitorimi SE: Peshkimi dhe Akuakultura (1 person)					3w								3w								3w								3w							
Mbledhja e të dhënave																																				
Përlogaritja e treguesve																																				
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																				
Monitorimi SE: Bujqësia dhe blegtoia / Studimi i familjeve** (8 persona)	1m				1m	1m	1m						1m				1m				1m				1m	1m	1m	1m								
Mbledhja e të dhënave																																				
Përlogaritja e treguesve																																				
Analiza e treguesve dhe përditësimi i planit të menaxhimit																																				

* Studimi i BMA-ve do të organizohet si më poshtë:

- Çdo 6 vjet, studim i plotë (të dhëna të përgjithshme socio-ekonomike+ të dhëna specifike për mbledhjen e bimëve) => stafi total: 8
- Çdo 3 vjet, vetëm studimi për mbledhjen e bimëve => stafi total: 4

Meqë studimi i parë i realizuar në vitin 2013 ishte eksperimental dhe synonte të kuptonte më mirë dukurinë e mbledhjes së bimëve në Shebenik, këshillohet që studimi i plotë të përsëritet në vitin 2015 apo 2016 për përditësimin dhe plotësimin e të dhënave.

** Ka dy lloje të dhënash që mbledhen për bujqësinë: të dhëna statistikore për prodhimin, produktivitetin tokës, tokën e ujitur, tokën bujqësore sipas tipologjisë së kultivimit, dhe informacione të tjera => mbledhja e të dhënave dytësore duhet të bëhet çdo vit => stafi total:5

- Të dhënat socio-ekonomike => mbledhja e të dhënave parësore duhet të bëhet çdo 5 vjet => stafi total: 8

4.2 Masat e Menaxhimit: Preventivat/përlllogaritjet e Buxhetit dhe Afateve Kohore

Preventivat dhe përlllogaritjet e sakta të buxhetit dhe afateve kohore për zbatimin e masave dhe veprimeve të planifikimit të përshkruara në Seksionin 3.4 do të derivohen nga veprimtaria =>impute=>analiza e buxhetit që do të realizohet gjatë fazës së programimit (shih *Figurën 3.1: Plani në hierarkinë e vendimmarrjes*). Sidoqoftë, duke parasysh që ky plan do të përdoret gjithashtu edhe si burim financimi, në tabelën e mëposhtme është bërë një vlerësim paraprak i buxhetit që duhet për zbatimin e këtyre masave dhe veprimeve.

Veprimi i Menaxhimit	Vlerësimi paraprak i fondeve që nevojiten			
	Afati kohor (Vite)		Buxheti (Euro)	
	Minimumi	Maksimumi	Minimumi	Maksimumi
Objektivi 1: Ruajtja e vlerave ekologjike dhe kulturore				
<u>1.1 Ruajtja e Pyjeve</u>				
1.1.1. Përmirësimi i kapaciteteve të parandalimit dhe luftës kundër zjarreve	2	4	100.000	330.000
1.1.2. Forcimi i masave të kontrollit kundër prerjes së paligjshme të pemëve	5	10	50.000	120.000
1.1.3. Ofrimi i burimeve alternative të energjisë për ngrohje dhe gatim	5	10	30.000	55.000
1.1.4. Rritja e ndërgjegjësimit për praktikën e qëndrueshme të menaxhimit të pyjeve duke përfshirë edhe përcaktimin e kufijve të Parkut dhe zonave të brendshme.	1	5	20.000	100.000
1.1.5. Ripyllëzimi i zonave të degraduara të pyjeve termofile gjetherënëse dhe shkurrishteve	5	10	Duhet përcaktuar	Duhet përcaktuar
1.1.6. Vlerësimi i dinamikës së Pyjeve	2	3	30.000	50.000
<u>1.2 Ruajtja e Livadheve</u>				
1.2.1. Vlerësimi i statusit të livadheve	2	3	30.000	50.000
1.2.2. Studimi i moçaleve dhe ndikimeve të nxjerrjes së torfave	2	3	30.000	50.000
<u>1.3 Ruajtja e Mjediseve Ujore</u>				
1.3.1. Rishikimi i hidrocentraleve dhe ndikimeve të tyre	2	3	50.000	100.000
1.3.2. Projektimi dhe zbatimi i një sistemi për grumbullimin e mbetjeve të ngurta në PKSHTJ	1	2	20.000	30.000
1.3.3. Fushata ndërgjegjësimit për menaxhimin e mbetjeve të ngurta	1	2	10.000	30.000
<u>1.4 Ruajtja e Faunës së egër</u>				

Veprimi i Menaxhimit	Vlerësimi paraprak i fondeve që nevojiten			
	Afati kohor (Vite)		Buxheti (Euro)	
	Minimumi	Maksimumi	Minimumi	Maksimumi
1.4.1 Vlerësimi i statusit të ruajtjes së llojeve të kërcënuara të gjitarëve	3	5	20.000	30.000
1.4.2 Kryerja e një studimi për plotësimin e listës së llojeve të gjitarëve që gjenden në Park	2	3	13.000	19.000
1.4.3 Kryerja e një studimi për llojet e shpendëve	2	3	13.000	19.000
1.4.4 Vlerësimi i ndikimeve të gjuetisë së ligjshme dhe asaj të paligjshme të gjitarët dhe shpendët	5	10	100.000	373.000
1.4.5 Forcimi i zbatimit të rregulloreve të gjuetisë	5	10	50.000	120.000
1.4.6 Vlerësimi i statusit të ruajtjes së llojeve të kërcënuara të zvarranikëve	2	3	20.000	30.000
1.4.7 Kryerja e një studimi për llojet e zvarranikëve	2	3	13.000	19.000
1.4.8 Kryerja e një studimi për llojet e amfibëve	2	3	13.000	19.000
1.4.9 Vlerësimi i statusit të ruajtjes së llojeve të kërcënuara dhe të rrezikuara të peshqve	2	3	25.000	33.000
1.4.10 Kryerja e një studimi për llojet e peshqve të ujërave të ëmbla	2	3	13.000	19.000
1.4.11 Hartimi i ligjeve/rregulloreve të peshkimit dhe forcimi i përpjekjeve për zbatimin e ligjit kundër praktikave të paligjshme të peshkimit	5	10	50.000	120.000
1.4.12 Kryerja e një studimi për llojet e jovvertebrorëve për të identifikuar bio-treguesit e cilësisë së habitateve	2	3	13.000	19.000
1.4.13 Rritja e ndërgjegjësimit për praktikën e qëndrueshme të gjuetisë dhe peshkimit	1	5	20.000	100.000
Objektivi 2: Zhvillimi rural duke u mbështetur në përdorimin e qëndrueshëm të shërbimeve të ekosistemit				
<u>2.1 Zhvillimi i bujqësisë, blegtorisë dhe agro-industrisë</u>				
2.1.1 Analiza e zinxhirit të vlerave dhe tregut për produktet e përzgjedhura të bimëve bujqësore dhe atyre blegtorale, duke përfshirë realizueshmërinë e krijimit të sistemit gjeografik të etiketimit, dhe mbështetja ndaj shërbimeve të zgjeruara	0,5	1	60.000	400.000
2.1.2 Promovimi i Shoqatave të Fermerëve	1	2	40.000	200.000
2.1.3 Vlerësimi i dëmeve në bimë bujqësore dhe bagëti të shkaktuara nga kafshët e egra	1	5	13.000	30.000
2.1.4 Rritja e ndërgjegjësimit dhe trajnimi i fermerëve në lidhje me masat e mbrojtjes së bimëve bujqësore dhe bagëtisë nga kafshët e egra	1	5	20.000	100.000
<u>2.2 Zhvillimi i turizmit</u>				

Veprimi i Menaxhimit	Vlerësimi paraprak i fondeve që nevojiten			
	Afati kohor (Vite)		Buxheti (Euro)	
	Minimumi	Maksimumi	Minimumi	Maksimumi
2.2.1 Hartimi i një master-plani për turizmin dhe plani i veprimit të promovimit/marketingut për zhvillimin e ekoturizmit, agro-turizmit dhe infrastrukturave soft	0,5	1	25.000	45.000
2.2.2 Përgatitja e një udhërrëfyese/guide turistike për Parkun	1	1.5	30.000	50.000
2.2.3 Ngritja e një qendre informacioni turistik	0,5	1	15.000	25.000
2.2.4 Restaurimi i muzeut etnografik të Librazhdit				
<i>2.3 Zhvillimi i veprimtarive ekonomike që lidhen me pyjet</i>				
2.3.1 Analiza e zinxhirit të vlerave dhe tregut për PPJD-të	0,5	1	40.000	60.000
2.3.2 Mbështetja e kultivimit të PPJD-ve të përzgjedhura	0,5	2-3	100.000	200.000
2.3.3 Promovimi i praktikave të qëndrueshme të mbledhjes së PPJD-ve	1	5	20.000	100.000
2.3.4 Harmonizimi i planeve lokale për menaxhimin e pyjeve	0,5	1	10.000	20.000
2.3.5 Mbështetja ndaj komunitetit për menaxhimin e burimeve të lëndës drusore	0,5	1	20.000	30.000
<i>2.4 Zhvillimi i rezervave të sigurta të ujit të pijshëm</i>				
2.4.1 Studimi dhe analiza e të gjitha burimeve	1	2	20.000	50.000
2.4.2 Gjetja e zgjidhjes për dezinfektimin e rezervave të ujit të pijshëm	1	2	10.000	20.000
2.4.3 Rritja e ndërgjegjësimit për rëndësinë e rezervave të ujit të pijshëm	1	2	10.000	30.000
<i>2.5 Zvogëlimi i rreziqeve gjeologjike</i>				
2.5.1 Studimi i rrugëve dhe infrastrukturës së Parkut	1	2	10.000	50.000
2.5.2 Identifikimi i zonave dhe strukturave që rrezikohen nga rreziqet gjeologjike	1	2	10.000	20.000
2.5.3 Zbatimi i masave për zvogëlimin e rreziqeve të rrëshqitjeve të tokës, erozionit dhe përmbytjeve				

PJESA 5: VLERËSIMI I ZBATIMIT

Ky seksion në veçanti trajton mënyrën e monitorimit dhe vlerësimit të ecurisë së zbatimit të planit të menaxhimit në drejtim të arritjes së objektivave të përgjithshme të Parkut. Ai nuk duhet të ngatërrohet me Programin e Monitorimit që fokusohet te parametrat mjedisorë dhe socialë të Parkut, që u paraqit në Seksionin 3.4 dhe që realizohet për vlerësimin e statusit të vlerave të Parkut.

Qëllimi i monitorimit është ofrimi i një procesi të strukturuar për të kontrolluar ecurinë e zbatimit të veprimeve të menaxhimit, dhe kështu progresin e përgjithshëm në drejtim të arritjes së qëllimeve të menaxhimit të identifikuara për Parkun.

Monitorimi duhet bërë rregullisht çdo vit krahas përgatitjes së planit vjetor të punës për vitin e ardhshëm. Ai duhet bërë nga administrata e Parkut, së bashku me Komitetin e Menaxhimit të PKSHJ-së, stafin qendror të MM-së dhe përfaqësuesit e çdo Komune.

Vlerësimi i zbatimit duhet bërë duke përdorur sistemin e vlerësimit apo instrumentin e paraqitur në Tabelën 12 që përbëhet nga fleta e kontrollit të efektshmërisë së menaxhimit.

Rezultatet e procesit të monitorimit duhet të dokumentohen në një raport të shkurtër. Përveç fletës së plotësuar të kontrollit të efektshmërisë së menaxhimit, raporti duhet të përfshijë hollësi të pjesëmarrësve; kur dhe ku u realizua ushtrimi; hollësitë e sukseseve kryesore dhe kufizimeve dhe mësimave të nxjerra; dhe përfundimet dhe rekomandimet kryesore në lidhje me hartimin e planit vjetor pasardhës të punës.

Tabela 12. Fleta e kontrollit të efektshmërisë

Qëllimi I MENAXHIMIT / Masa dhe Objektivi/ Veprimi		Synimi i Përmbushur (Po/Jo/Pjesërisht) (Treguesit bazë dhe synimet paraqiten në Seksionin 3.3)	Realizimi			Buxheti	
			Nuk ka filluar	Në proces	Ka përfunduar	I alokuar	I shpenzuar
1	RUAJTJA E VLERAVE EKOLOGJIKE						
1.1	Ruajtja e pyjeve						
	Objektivi	Ruajtja e shtrirjes dhe statusit aktual të pyjeve mesofile gjetherënëse dhe pyjeve halore dhe përmirësimi i statusit të pyjeve termofile gjetherënëse brenda PKSHJ-së					
	Veprimi i Menaxhimit	1 Përmirësimi i kapaciteteve të parandalimit dhe luftës kundër zjarreve					
		2 Forcimi i masave të kontrollit kundër prerjes së paligjshme të pemëve					
		3 Ofrimi i burimeve alternative të energjisë për ngrohje dhe gatim					
		4 Rritja e ndërgjegjësimit për praktikatat e qëndrueshme të menaxhimit të pyjeve					
		5 Pyllëzimi i zonave të degraduara të pyjeve termofile gjetherënëse					
		6 Monitorimi i pyjeve					
1.2	Ruajtja e livadheve						
	Objektivi	Ruajtja e shtrirjes, produktivitetit dhe statusit aktual të livadheve brenda PKSHJ-së					
	Veprimi i Menaxhimit	7 Vlerësimi i statusit të livadheve					
		8 Studimi i moçaleve dhe nxjerrjes së torfave					
		9 Monitorimi i livadheve					
1.3	Ruajtja e mjediseve ujore						
	Objektivi	Përgatitja e rekomandimeve për rritjen e qëndrueshmërisë të hidrocentraleve në PKSHJ; përmirësimi i menaxhimit të ujërave të ndotura dhe mbetjeve të ngurta me qëllim reduktimin e ndotjes së burimeve , përrenjve dhe liqeneve në PKSHJ					
	Veprimi i Menaxhimit	10 Rishikimi i hidrocentraleve dhe ndikimeve të tyre					

Qëllimi I MENAXHIMIT / Masa dhe Objektivi/ Veprimi	Synimi i Përmbushur (Po/Jo/Pjesërisht) (Treguesit bazë dhe synimet paraqiten në Seksionin 3.3)	Realizimi			Buxheti	
		Nuk ka filluar	Në proces	Ka përfunduar	I alokuar	I shpenzuar
	11 Mirëmbajtja dhe përmirësimi i infrastrukturës së shpërndarjes së ujit					
	12 Ndërtimi i sistemit të kanalizimeve të fshatrave					
	13 Ndërtimi i gropave septike komunale					
	14 Ndërtimi i impiantit të trajtimit të ujërave të ndotura për Librazhdin					
	15 Projektimi dhe zbatimi i sistemit të grumbullimit të mbetjeve të ngurta					
	16 Fushata ndërgjegjësimi për menaxhimin e mbetjeve të ngurta					
	17 Monitorimi vjetor i ekuilibrit hidrogeologjik					
	18 Monitorimi vjetor i liqeneve, përrrenjve dhe burimeve					
1.4	Ruajtja e faunës së egër					
	Objektivi	Përmirësimi i njohurive për ekzistencën e faunës (gjitaret, shpendët, zvarranikët, amfibët, peshqit e ujërave të ëmbla dhe jovetëbrorët) dhe i statusit të ruajtjes së llojeve me interes dhe ndikimeve të shfrytëzimit të tyre; si edhe përmirësimi i mbrojtjes së faunës së egër				
	Veprimi i Menaxhimit	19 Vlerësimi i statusit të ruajtjes së llojeve të kërcënuara të gjitarëve				
		20 Kryerja e një studimi për të plotësuar listën e llojeve të gjitarëve që gjenden në Park				
		21 Kryerja e një studimi për llojet e shpendëve				
		22 Vlerësimi i ndikimeve të gjuetisë së ligjshme dhe të paligjshme të gjitarëve dhe shpendëve				
		23 Forcimi i zbatimit të ligjeve/rregulloreve të gjuetisë				

Qëllimi I MENAXHIMIT / Masa dhe Objektivi/ Veprimi	Synimi i Përmbushur (Po/Jo/Pjesërisht) (Treguesit bazë dhe synimet paraqiten në Seksionin 3.3)	Realizimi			Buxheti	
		Nuk ka filluar	Në proces	Ka përfunduar	I alokuar	I shpenzuar
	24 Vlerësimi i statusit të ruajtjes së llojeve të kërcënuara të zvarranikëve					
	25 Kryerja e një studimi për llojet e zvarranikëve					
	26 Kryerja e një studimi për llojet e amfibëve					
	27 Vlerësimi i statusit të ruajtjes së llojeve të kërcënuara dhe rrezikuara të peshqve					
	28 Kryerja e një studimi për llojet e peshqve të ujërave të ëmbla					
	29 Hartimi i ligjeve/rregulloreve të peshkimit dhe forcimi i përpjekjeve për kontrollin e zbatimit të ligjit në lidhje me praktikatat e paligjshme të bashkimit					
	30 Kryerja e një studimi për llojet e jovertebrorëve për identifikimin e biotreguesve të cilësisë së habitateve					
	31 Rritja e ndërgjegjësimit për praktikatat e qëndrueshme të gjuetisë dhe peshkimit					
	32 Monitorimi vjetor i popullatave të thundrakëve dhe grabitqarëve					
	33 Monitorimi vjetor i popullatave të thëllëzës së malit					
	34 Monitorimi vjetor i popullatave të lundrës					
2	ZHVILLIMI RURAL DUKE U MBËSHTETUR NË PËRDORIMIN E QËNDRUESHËM TË SHËRBIMEVE TË EKOSISTEMIT					
2.1	Zhvillimi i <u>bujqësisë, blegtorisë dhe agro-industrisë</u>					
	Objektivi	Krijimi i një linje të veçantë produktesh që lidhen me Parkun dhe që përforcohet nëpërmjet një sistemi gjeografik etiketimi; forcimi i shoqatave të fermerëve; dhe reduktimi i masës së humbjeve në bimë bujqësore dhe bagëti të shkaktuara nga kafshët e egra				

Qëllimi I MENAXHIMIT / Masa dhe Objektivi/ Veprimi		Synimi i Përbushur (Po/Jo/Pjesërisht) (Treguesit bazë dhe synimet paraqiten në Seksionin 3.3)	Realizimi			Buxheti	
			Nuk ka filluar	Në proces	Ka përfunduar	I alokuar	I shpenzuar
Veprimi i Menaxhimit	35 Analizat e zinxhirit të vlerave dhe tregut për produktet e përzgjedhura të bimëve bujqësore dhe atyre blegtorale, duke përfshirë realizueshmërinë e krijimit të një sistemi gjeografik etiketimi, dhe mbështetjen për shërbimet e zgjeruara						
	36 Promovimi i Shoqatave të Fermerëve						
	37 Vlerësimi i dëmeve në bimë bujqësore dhe bagëti të shkaktuara nga kafshët e egra						
	38 Trajnimi i fermerëve në lidhje me masat për mbrojtjen e bimëve bujqësore dhe bagëtisë nga kafshët e egra						
	39 Monitorimi vjetor i sektorit të bujqësisë						
	40 Monitorimi vjetor i popullsisë vendase						
2.2	Zhvillimi i turizmit						
	Objektivi	Hartimi i një Master-Plani për PKSHJ-në; përgatitja e një udhërrëfyese/guide turistike të Parkut; ngritja e një qendre informacioni turistik dhe restaurimi i muzeut etnografik të Librazhdit					
	Veprimi i Menaxhimit	41 Hartimi i një Master-Plani për turizmin					
		42 Përgatitja e një udhërrëfyese/guide turistike për Parkun					
		43 Ngritja e një qendre informacioni turistik					
		44 Restaurimi i muzeut etnografik të Librazhdit					
		45 Monitorimi vjetor i sektorit të turizmit					
2.3	Zhvillimi i peshkimit dhe akuakulturës						
	Objektivi	Forcimi i mbrojtjes së burimeve të peshkut					
	Veprimi i Menaxhimit	46 Forcimi i kontrollit të metodave të paligjshme të peshkimit					
		47 Monitorimi vjetor i sektorit të akuakulturës					
2.4	2.4 Zhvillimi i veprimtarive ekonomike që lidhen me pyjet						

Qëllimi I MENAXHIMIT / Masa dhe Objektivi/ Veprimi		Synimi i Përmbushur (Po/Jo/Pjesërisht) (Treguesit bazë dhe synimet paraqiten në Seksionin 3.3)	Realizimi			Buxheti	
			Nuk ka filluar	Në proces	Ka përfunduar	I alokuar	I shpenzuar
	Objektivi	Identifikimi i llojeve të PPJD-ve më të përshtatshme për kultivim; futja e kultivimit të llojeve të PPJD-ve me vlerë të lartë dhe të rrezikuara; promovimi i teknikave të qëndrueshme të mbledhjes së llojeve të PPJD-ve; bashkërendimi i bimëve pyjore lokale; si edhe zhvillimi i mekanizmave për mbledhjen e qëndrueshme të druve të zjarrit nga komunitetet vendase					
	Veprimi i Menaxhimit	48 Analiza e zinxhirit të vlerave dhe tregut të PPJD-ve					
		49 Mbështetja e kultivimit të PPJD-ve të përzgjedhura					
		50 Promovimi i praktikave të qëndrueshme të mbledhjes së PPJD-ve					
		51 Harmonizimi i planeve lokale për menaxhimin e pyjeve					
		52 Mbështetja ndaj komunitetit për menaxhimin e burimeve të lëndës drusore					
53 Monitorimi vjetor i përdorimit të PPJD-ve							
2.5	Zhvillimi i rezervave të sigurta të ujit të pijshëm						
	Objektivi	Identifikimi dhe analizimi i cilësisë së të gjitha burimeve në Park që përdoren si burime uji të pijshëm; zhvillimi i praktikave për dezinfektimin e rezervave të ujit të pijshëm; dhe rritja e ndërgjegjësimit të rezervave të sigurta të ujit që përdoret si ujë i pijshëm					
	Veprimi i Menaxhimit	54 Studimi dhe analiza e të gjitha burimeve					
		55 Dezinfektimi i rezervave të ujit të pijshëm					
		56 Rritja e ndërgjegjësimit për rëndësinë e rezervave të ujit të pijshëm					
2.6	Zvogëlimi i rreziqeve gjeologjike						
	Objektivi	Identifikimi i zonave dhe infrastrukturës së rrezikuar nga rrëshqitjet e tokës, erozioni dhe përmytjet; zbatimi i masave specifike për zvogëlimin e rreziqeve gjeologjike					
	Veprimi i Menaxhimit	57 Studimi i rrugëve dhe infrastrukturës së Parkut					
		58 Identifikimi i zonave dhe strukturave të rrezikuara nga rreziqet gjeologjike					

Qëllimi I MENAXHIMIT / Masa dhe Objektivi/ Veprimi	Synimi i Përbushur (Po/Jo/Pjesërisht) (Treguesit bazë dhe synimet paraqiten në Seksionin 3.3)	Realizimi			Buxheti	
		Nuk ka filluar	Në proces	Ka përfunduar	I alokuar	I shpenzuar
59 Zbatimi i masave të zvogëlimit të rreziqeve të rrëshqitjeve të tokës, erozionit dhe përmytjeve						

PJESA 6: REFERENCAT / BIBLIOGRAFIA

Dokumentet e Referencave të Projektit

1. Project Overall Work Plan, December 2011
2. Project Achievements 2.2 and 2.4 - Technical Report, June 6th 2012
3. *Development of the Management Plan for the Shebenik-Jabllanicë National Park - Report of the first stakeholders' consultation workshop. Librazhd, January 30th - 31st 2012*
4. *Development of the Management Plan for the Shebenik-Jabllanicë National Park - Report of the second stakeholders' consultation workshop. Librazhd, February 27th - 29th 2012*
5. *Development of the Management Plan for the Shebenik-Jabllanicë National Park - Report of the third stakeholders' consultation workshop. Librazhd, November 13th - 15th 2012*

Bibliografia

1. Planifikimi dhe menaxhimi

Thomas, Lee and Middleton, Julie (2003). Guidelines for Management Planning of Protected Areas. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK. ix+79 pp.

OECD (2006). Applying Strategic Environmental Assessment. Good practice guidance for development co-operation.

1. Burimet Ujore

Balek J. (1961). Hydrological regimes of Albania rivers. Academy of Science, Czechoslovak.

Castany G. (1979) - Principes et méthodes de l'hydrogéologie. Dunod.

Civita M., De Maio M. (2001) Average groundwater recharge in carbonate aquifers: a GIS processed numerical model, VII Conference on Limestone Hydrology and Fissured media, Besancon Francia.

Civita M., De Maio M. (2000) – Valutazione e cartografia automatica della vulnerabilità degli acquiferi all'inquinamento con il sistema parametrico - sintacs r5 -A new parametric system for the assessment and automatic mapping of ground water vulnerability to contamination, Quaderni e Tecniche di Protezione ambientale, 72, Pitagora, Bologna, 226 pp., 1 CD ROM. (in Italian)

Cullaj, Alqviadh, et al (2005). The quality of Albanian natural waters and the human impact. Environment International 31.1: 133-146

Durmishi B. et al. (2008). The physical, physical-chemical and chemical parameters determination of river water Shkumbini (Pena),” (part A). BALWOIS 2008-Ohrid, Republic of Macedonia, pp. 27-31

Eftimi R. (2010). Hydrogeological characteristics of Albania. AQUAMundi, Scribo Ed., DOI: 10.4409/Am-007-10-0012.

Freeze, R.A. & Cherry, J.A. (1979). Groundwater. 604 pp. Prentice-Hall, Inc.

Giantris P. D. (2007). Trans-Boundary Waters and Integrated Water Resource Management in the Western Balkans Region. Tirana.

Gjata G., Skuka Q., Allaraj S., Nurçe B., Xhialli A., 2012, Earth Observation activities for the environment in Albania. South-Eastern European Journal of Earth Observation and Geomatics, Vol.1, No.1S: 21-35.

Manfreda S. et al. (2007). Hydrogeological Water Balance in a Carbonate Hydro-Structure. Proceedings of the 2nd IASME / WSEAS International Conference on Water Resources, Hydraulics & Hydrology, Portoroz, Slovenia, May 15-17, 2007

- Naco P. Bedini E. and Hysenaj R. (2006). The aquifer Basin of Elbasani, Albania and the problems of its management. Geological Research Institute, Tirana.
- Poci E. (2011). Hydrology of the transboundary Drin River basin. "GIS in Water Resource" conference proceedings, University of Texas, Austin.
- Porges, Robert E. & Hammer, Matthew J., (2001). The Compendium of Hydrogeology, National Ground Water Association, ISBN 1-56034-100-9
- Rantz S.E., et al. (1982). Measurement and computation of streamflow: Vol.1. Measurements of stage and discharge. USGS Water Supply Paper 2175. Washington D.C.
- Sanders L.L. (1998). Manual of field hydrogeology, Prentice-Hall, Inc.
- Tsioukas, V.; Georgiadis, C.; Patias, P. (2011) National thematic reports on Earth Observation capacities in the Balkan region, Space Technology (ICST), 2nd International Conference on , vol., no., pp.1,4, 15-17 Sept. 2011. doi: 10.1109/ICSPT.2011.6064685
- USEPA (1997). Volunteer Stream Monitoring: A Methods Manual. EPA 841-B-97-003. Available online at: http://water.epa.gov/type/rs/monitoring/stream_index.cfm
- USEPA (2011). Standard operating procedure for streamflow measurement. United States Environmental Protection Agency Region 6, Dallas, Texas
- WHO (2006) Fact sheets on environmental sanitation. 328 pages.

2. Flora, Bimësia dhe Ekologjia Bimore

- Baričević D. and Vukelić J. (2006). Flora of the order *Quercetalia pubescentis* Br.-Bl. (1931) 1932 in the forest vegetation of the Požega hill area (NE Croatia). Acta Botanica Croatica, 65: 67-81.
- Barina Z. and Pifkó D. (2008). Addition and amendments to the flora of Albania. Willdenowia 38: 455-464.
- Barina Z., Pifkó D. and Mesterházy A. (2009). Contribution to the flora of Albania. Willdenowia 39: 293-297.
- Barina Z., Pifkó D., Pintér B. and Bräuchler Ch. (2010). News from the early spring flora of Albania. Acta Botanica Hungarica 52: 239-245.
- Bergmeier E. and Dimopoulos P. (2001). *Fagus sylvatica* forest vegetation in Greece: Syntaxonomy and gradient analysis. Journal Vegetation Science, 12: 109-126.
- Bergmeier E. and Dimopoulos P. (2008). Identifying plant communities of thermophilous deciduous forest in Greece: species composition, distribution, ecology and syntaxonomy. Plant Biosystems 142: 228-254.
- Čarni A., Košir P., Karadžić B., Matevski V., Redžić S. and Škvorc Ž. (2009). Thermophilous deciduous forests in Southeastern Europe. Plant Biosystems 143 (1): 1-13.
- Demiri, M. (1983). Flora ekskursioniste e Shqipërisë. Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, 986 pp., Tiranë.
- Desfayes, M. (2004). Additions to the vascular flora of Albania. Annali di Botanica 4: 155-157.
- Dimitrov D. (1997). Contribution to the flora of the western Balkan Peninsula. Phytologia Balcanica 3 (1): 139-141.
- Dimitrov D. (1998). A supplement to the flora of the Balkan Peninsula. Phytologia Balcanica 4 (3): 57-60.
- Dring J., Hoda P., Mersinllari M., Mullaj A., Pignatti S. and Rodwell J. (2002). Plant communities of Albania – A preliminary overview. Annali di Botanica 2: 7-30.
- Dzwonko Z. and Loster S. (2000). Syntaxonomy and phytogeographical differentiation of the *Fagus* woods in the Southwest Balkan Peninsula. Journal Vegetation Science, 11: 667-687.
- Guillet A., Malatesta L., Falchetta M. and Attorre F. (2012). Systemic Spatial Decision Support Systems: an integrated, computer-aided tool for biodiversity conservation. Plant Biosystems 146: 814-826.

- Hàjek M., Hàjková P., Sopotlieva D., Apostolova I. and Velev N. (2008). The Balkan wet grassland vegetation: a prerequisite to better understanding of European habitat diversity. *Plant Ecology*, 195: 197-213.
- Horvat I., Glavać V. and Ellenberg H. (1974). *Vegetation Südosteuropas*. Geobotanica Selecta 3. Fischer Verlag, Stuttgart.
- Kalajxhiu A., Tsiripidis I. and Bergmeier E. (2011). The diversity of woodland vegetation in Central Albania along an altitudinal gradient of 1300 m. *Plant Biosystems* 146(4): 954-969.
- Markgraf E. (1932). *Pflanzengeographie von Albanien*. Stuttgart 105: 1-130.
- Paparisto K., Demiri M., Mitrushli I. and Qosja Xh. (1988), *Flora e Shqipërisë*, Vol. 1. Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, pp. 457, Tiranë.
- Paparisto, K., Vangjeli, J. and Ruci, B. (1996). *Flora e Shqipërisë*, Vol. 3. Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, pp. 457, Tiranë.
- Pavlova D.K., (2010). A survey of the serpentine flora in the West Bulgarian Frontier Mts (Mt Vlahina and Mt Ograzhden). *Phytologia Balcanica*, 16: 97-107.
- Poldini L. (1988). Übersicht des Verbandes *Ostryo-Carpinion orientalis (Quercetalia pubescentis)* in SO-Europa. *Phytocoenologia* 16(1): 125-143.
- Qosja XH, Paparisto K., Demiri M., Vangjeli J. and Balza E. (1992). *Flora e Shqipërisë*, Vol. 2. Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, pp. 217-225; 294-300, Tiranë.
- Rakaj M. (2009). Floristic and chorological news from north Albania. *Botanica Serbica*, 33: 177-183.
- Republic of Albania. (2001). District of Librazhd, Municipality of Qender, Breeding –Plan of the Forest Economy “Qarrishte”, Period 2000-2009. Contractor Name: “Cekani”shpk; Thebreedingteam: Eng. Hajdar Cekani, Eng. Trifon Cfarku and Eng. Enver Shkurti; Approved by the Assessment Commission of the Breeding Plans on date 22.08.2001; Approved by the Director: Kole Malaj.
- Republic of Albania. (2003). District of Librazhd, Municipality of Stebleve, Breeding –Plan of the Forest Economy “Stebleve-Letem”. Thebreeding team: Contractor: “Cfarku”shpk; Eng. Trifon Cfarku; Tec. Ali Gjini; Top. Hyqmet Facja, Lulezim Vreto; Ped. Sami Xherri. Approved by the Assessment Commission of the Breeding plans on date 10.12.2003; Approved by the General Director: Kole Malaj.
- Ruci B., Vangjeli J. and Mullaj A. (2000). Specie vegetali e habitat rari e minacciati in Albania. *Cahiers Options Mediterraneennes* 53:179-190.
- Socialist Republic of Albania (1982). Breeding –Plan, Forest Economy “Rrajcë”. Prepared by Engineer Fatos Karapanco; Checked by Engineer Dhimo Koçi; Approved by the Director Trifon Cfarku, Tirane 1982-1983.
- Socialist Republic of Albania. (1985). Forest Enterprise of Librazhd, Inventory Plan Nr.6, Forest Economy “Librazhd”. Prepared for Executive Committee of the District C.P. Year 1985.
- Socialist Republic of Albania. (1985). Forest Enterprise of Librazhd, Inventory Plan Nr.7, Forest Economy “Vehcan”. Prepared for Executive Committee of the District C.P. Approved in the Meeting of the team for the Inventory District Forestry: Head of team: Mihal Boli; Director of the Forest Enterprise Eng. Trifon Cfarku; Inventoried by : Nuredin Zeneli; Topographer : Safet Allko; Checked by: H/expert of E/Forestry of Librazhd: Astrit Balliu; Head of the technical unit: Safet Dule. Year 1985.
- Socialist Republic of Albania. (1985). Forest Enterprise of Librazhd, Inventory Plan Nr.9, Forest Economy “Prrenjas”. Prepared for Executive Committee of the District C.P. Approved in the Meeting of the team for the Inventory District Forestry: Inventoried by: Inxhinjer Faik Flamuri; Topographer: Ibrahim Vasku; Checked by: H/expert of E/Forestry of Librazhd: Astrit Balliu; Head of the technical unit: Safet Dule. Year 1985.
- Stevanović V., Kit Tan and Latrou G. (2003). Distribution of the endemic Balkan flora on serpentine I. – obligate serpentine endemics. *Plant Systematic and Evolution*, 242: 149-170.

- Tsiripidis I., Bergmeier E. and Dimopoulos P. (2007). Geographical and ecological differentiation in Greek *Fagus* forest vegetation. *Journal Vegetation Science* 18: 743-750.
- Tutin T.G., Burges N.A., Valentine D.H., Walters S.M. and Webb D.A. (Eds.). (1964-80). *Flora Europaea* 1-5. Cambridge University Press, Cambridge.
- Vangjeli J., Mullaj A. and Ruci B. (1995). *Red Book: Threatened and rare plant species of Albania*. Tirana.
- Vangjeli J., Ruci B., Mullaj A., Qosja Xh. and Paparisto K. (2000). *Flora e Shqipërisë, Vol. 4. Akademia e Shkencave e Republikës së Shqipërisë, Tiranë*.
- Westhoff V. and van der Maarel E. (1978). The Braun-Blanquet approach. In: Whittaker, R.H. (Ed.) *Classification of plant communities: 287–399*. Dr. W. Junk, The Hague.

3. Fauna dhe Ekologjia Shtazore

- Anonymous. (2009). Capercaillie – *Tetrao urugallus* factsheet. EU Wildlife and Sustainable Farming project: 8 pp.
<http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/Tetrao%20urugallus%20factsheet%20-%20SWIFI.pdf>.
- Anonymous. (2009). Skylark, *Alauda arvensis* factsheet. EU Wildlife and Sustainable Farming project: 8 pp.
- Bego F, Krystufek B., Paspali G. and Rogozi E. (2008). Small terrestrial mammals of Albania: annotated list and distribution. *Hystrix Italian Journal of Mammalogy*, 19 (2): 3-21.
- Bibby C.J., Hill D.A., Burgess N.D. and Mustoe S. (2000). *Bird Census Techniques*. Academic Press: 302 pp.
- Bifolchi A. and Lode T. (2005). Efficiency of conservation shortcuts: an investigation with otters as umbrella species. *Biological Conservation*, 126: 523-527.
- BirdLife International. (2004). *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series no. 12).
http://www.birdwatchireland.ie/Portals/0/pdfs/BOCC_birds_in_the_eu.pdf.
- BirdLife, Official web site. (Archived 2011-2012). Rock Partridge (*Alectoris graeca*): uplist to Near Threatened? In: <http://www.birdlife.org/globally-threatened-bird-forums/2012/01/rock-partridge-alectoris-graeca-uplist-to-near-threatened/>.
- BirdLife International. (2013). Species factsheet: *Alectoris graeca*.
<http://www.birdlife.org/datazone/speciesfactsheet.php?id=139> and <http://www.birdlife.org/globally-threatened-bird-forums/2012/01/rock-partridge-alectoris-graeca-uplist-to-near-threatened/>.
- Cake A. and Miho A. (2005). Fishes from Shkumbini river (central Albania): an ecological view. *Journal of Environmental protection and ecology (JEPE)*, 6 (2): 260-265.
<http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/Alauda%20arvensis%20factsheet%20-%20SWIFI.pdf>.
- Conroy J.W.H. and Chanin P. (2000). The status of the Eurasian otter (*Lutra lutra*) in Europe - a review. *Journal of the International Otter Survival Fund*, 1:7-28.
- Cox N., Chanson J. and Stuart S. (Compilers). (2006). *The Status and Distribution of Reptiles and Amphibians of the Mediterranean Basin*. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK: 51 pp.
<https://portals.iucn.org/library/efiles/html/2006-027/cover.html>
- Cox N.A. and Temple H.J. (2009). *European Red List of Reptiles*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities: 34 pp.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/downloads/European_reptiles.pdf.
- Crawford A. (2003). *Fourth Otter Survey of England*. Technical Report W1-061/TR. Environment Agency, Bristol.

- Forsyth D.M., Robley A.J. and Reddiex B. (2005). Review of methods used to estimate the abundance of feral cats. Arthur Rylah Institute for Environmental Research, Department of Sustainability and Environment, Melbourne: 28 pp.
- Freyhof J. and Brooks E. (2011). European Red List of Freshwater Fishes. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 62 pp.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/downloads/European_freshwater_fishes.pdf.
- Harvey D.J., Gange A. C., Hawey C. J.S and Rink M. (2011). Bionomics and distribution of the stag beetle, *Lucanus cervus* (L.) across Europe. *Insect Conservation and Diversity*, 4: 23–38.
- Haxhiu I. (1998). The Reptilia of Albania : Species composition, distribution, habitats. *Bonner Zoologische Beitrage*, 48 (1): 35-37.
- Hysaj E. and Bego F. (2008). PËRHAPJA, GJENDJA DHE DIETA E LUNDËRZËS (*LUTRA LUTRA* L.) PËRGJATË LUGINËS SË DRINOS. Proceedings of the International Conference on Biological and Environmental Sciences, Tirana: 8pp.
- Jablonski D. (2011). Reptiles and amphibians of Albania with new records and notes on occurrence and distribution. *Acta Societatis Zoologicae Bohemicae*, 75: 223–238.
http://www.danieljablonski.com/a/soubory/Jablonski_2011_Distribution_Amphibia_Reptilia_Albania_ASZB.pdf.
- Jakob C., Ponce-Boutin F., Besnard A. and Eraud C. (2010). On the efficiency of using song playback during call count surveys of Red-legged partridges (*Alectoris rufa*). *European Journal of Wildlife Research*, 56 (6): 907-913.
- Jefferies D. J. (1986). The value of otter *Lutra lutra* surveying using spraints: an analysis of its success and problems in Britain. *Otters, Journal of the Otter Trust* 1: 25–32.
- Kalkman V. J., Boudot J.-P., Bernard R., Conze K.-J., De Knijf G., Dyatlova E., Ferreira S., Jović M., Ott J., Riservato E. and Sahlen G. (2010). European Red List of Dragonflies. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 40 pp. http://cmsdata.iucn.org/downloads/european_red_list_of_dragonflies_new.pdf.
- Keci E., Mersini K., Bego F., Ivanov G., Melovski D., Stojanov A., Breitenmoser, Von Arx M., Schwaderer, Spangenberg A. and Linnell J. D. C. (2008). Conflicts between Lynx, other large carnivores and humans in Macedonia and Albania. Proceedings of the III Congress of Ecologists of Macedonia: 257-264.
- KORA. (2004). Status and conservation of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Europe in 2001. KORA Bericht Nr. 19: 330 pp.
http://www.catsg.org/balkanlynx/07_library/7_3_reports/Pdfs/von_Arx_2004_European_Status_report.pdf.
- KORA. (2011). Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats. Conservation strategy and national action plans for the conservation of the endangered Balkan Lynx. Switzerland Strasbourg, 23 November 2011 T-PVS/Inf: 30 pp.
- Kruuk H. and Conroy W. H. (1987). Surveying otter *Lutra lutra* population: a discussion of problems with spraints. *Biological Conservation* 41: 179–183.
- Kruuk H., Conroy W. H., Glimmerveen U. and Ouwerkerk E. J. (1986). The use of spraints to survey populations of otters *Lutra lutra*. *Biological Conservation* 35: 187–194.
- Kruuk H., Carss D.N., Conroy J.W.H. and Durbin L. (1993). Otter (*Lutra lutra*) numbers and fish productivity in rivers in north-east Scotland. *Symposium of Zoological Society of London* 65: 171–191.
- Long R. A., MacKay P., Zielinski W. J. and Ray J. C. (Editors). (2008). *Noninvasive Survey Methods for Carnivores*. Island Press: 385 pp.

- Lunnon R.M. and Reynolds J.D. (1991). Distribution of the otter *Lutra lutra* in Ireland, and its value as an indicator of habitat quality. In: Bioindicators and environmental management. D.W. Jeffrey, Madden B. (Eds.) Academic Press, London: 435-443.
- Lyra-Jorge M.C., Ciocheti G., Pivello V. R. and Meirelles S.T. (2008). Comparing methods for sampling large- and medium-sized mammals: camera traps and track plots. *European Journal of Wildlife Resources*, 54: 739-744.
- Mason C. F. and Macdonald S. M. (1987). The use of spraints for surveying otter *Lutra lutra* population: an evaluation. *Biological Conservation* 41: 167–177.
- Mawson P. and Orell O. (2001). Sand Pads: Using Tracks to Monitor Fauna. Issue 10: 2 pp.
- Meriggi A. (1989). Analisi critica dei metodi di censimento per la fauna selvatica (Aves, Mammalia). *Ricerche di Biologia della Selvaggina* 58: 1-59.
- Morris K. (2009). Monitoring fox and feral cat populations using sand plots. Information Sheet 9 / 2009. Science Division, Science Division, Department of Environment and Conservation, Western Australia: 2 pp. http://www.dec.wa.gov.au/component/docman/doc_download/3439/1.
- Murányi D. (2007). Contribution to the Odonata fauna of Albania. *Folia Entomologica Hungarica Rovartani Kozlemények*, 68: 41-53.
- Nieto A. and Alexander K.N.A. (2010). European Red List of Saproxyllic Beetles. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 56 pp. http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/downloads/European_saproxyllic_beetles.pdf.
- Olifiers N., Loretto D., Rademaker V. and Cerqueira R. (2011). Comparing the effectiveness of tracking methods for medium to large-sized mammals of Pantanal. *Zoologia* 28 (2): 207–213.
- Panzacchi M., Genovesi P. and Loy A. (2009). Piano d’Azione Nazionale per la Conservazione della Lontra (*Lutra lutra*). Minister of Environment – ISPRA: 203 pp.
- Pepin D. and Fouquet M. (1992). Factors affecting the incidence of dawn calling in red-legged and grey partridges. *Behavioural Processes*, 26 (2-3): 167-176.
- Prigioni C. (1996). Distribution of mammals in Albania. *Hystix*, 1-2: 67-73.
- Prigioni C., Bogliani G. and Barbieri F. (1986). The Otter *Lutra lutra* in Albania. *Biological Conservation* 36: 375-383.
- Prigioni C., Remonti L., Balestrieri A., Sgrosso S., Priore G., Mucci N. and Randi E. (2006). Estimation of otter (*Lutra lutra*) population size by fecal DNA typing in Southern Italy. *Journal of Mammalogy*, 87(5): 855–858.
- Rakaj N. and Flloko A. (1995). Conservation status of freshwater fish of Albania. *Biological Conservation* 72: 195-199.
- Randi E. (2006). Evolutionary and conservation genetics of the rock partridge, *Alectoris graeca*. *Acta Zoologica Sinica* 52(Supplement): 370–374.
- Reuther C. and Hilton-Taylor C. (2004). *Lutra lutra*. In: IUCN 2007. 2007 IUCN Red List of Threatened Species. Web site: www.iucnredlist.org.
- Rolstad, J., Rolstad, E. and Wegge, P. (2007). Capercaillies *Tetrao urogallus* lek formation in young forest. *Wildlife Biology* 13 (Suppl. 1): 59-67.
- Rowcliffe, J. M., Field, J., Turvey, S. T. and Carbone, C. (2008). Estimating animal density using camera traps without the need for individual recognition. *Journal of Applied Ecology*, 45: 1228–1236.
- Ruiz-Olmo J., Loy A., Cianfrani C., Yoxon P., Yoxon G., de Silva P.K., Roos A., Bisther M., Hajkova P. and Zemanova B. (2008). *Lutra lutra*. In: IUCN 2013. IUCN Red List of Threatened Species. <http://www.iucnredlist.org/details/12419/0>.

- Sachot S., Perrin N. and Neet C. (2003). Winter habitat selection by two sympatric forest grouse in western Switzerland: implications for conservation. *Biological Conservation* 112: 373–382.
- Shumka S., Paparisto A. and Grazhdani S. (2008). Identification of non-native freshwater fishes in Albania and assessment of their potential threats to the national biological freshwater diversity. BALWOIS 2008 – Ohrid, Republic of Macedonia – 21, 31 May 2008: 6 pp.
- Silveira L., Ja'como A. T.A. and Diniz-Filho J. A. F. (2003). Camera trap, line transect census and track surveys: a comparative evaluation. *Biological Conservation* 114: 351–355.
- Singh N. J. and Milner-Gulland E. J. (2011). Monitoring ungulates in Central Asia: current constraints and future potential. *Oryx* 45:38–49.
- Smith K. G. and Darwall W. R. T. (Compilers) (2006). The Status and Distribution of Freshwater Fish Endemic to the Mediterranean Basin. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK: 44 pp. http://cmsdata.iucn.org/downloads/status_fw_endemic_fish_en.pdf.
- Sutherland W. J. (Edited by) (2006). *Ecological Census Techniques. A handbook*, Second Edition. Cambridge University Press: 432 pp. http://www.countrysideinfo.co.uk/what_method.htm.
- Temple H.J. and Cox N.A. (2009). *European Red List of Amphibians*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities: 44 pp.
- Temple H.J. and Cuttelod A. (Compilers) (2009). The Status and Distribution of Mediterranean Mammals. Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN: 44 pp. http://cmsdata.iucn.org/downloads/mediteranean_mammals_web2.pdf.
- Temple H.J. and Terry A. (Compilers) (2007). The Status and Distribution of European Mammals. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities: 48 pp. http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/downloads/European_amphibians.pdf.
- Tizzani, P., Negri, E., Silvano, F., Malacarne, G. and Meneguz, P. G. (2012). Does the use of playback affect the estimated numbers of red-legged partridge *Alectoris rufa*? *Animal Biodiversity and Conservation*, 35.2: 429–435.
- UNEP (2009). Report on Pelicans in Montenegro: Their regional link with Amvrakikos Gulf/ Mikri Prespa Lake (Greece) and Karavasta Lagoon / Narta Lagoon (Albania). Mediterranean Action Plan. Ninth Meeting of Focal Points for SPAs Floriana, Malta, 3-6 June 2009: 50 pp.
- Van Swaay C., Cuttelod A., Collins S., Maes D., Lopez Munguira M., Šašić M., Settele J., Verovnik R., Verstrael T., Warren M., Wiemers M. and Wynhof I. (2010). *European Red List of Butterflies*. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 60 pp. http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/downloads/European_butterflies.pdf.
- Vidus Rosin A., Meriggi A., Pella F. and Zaccaroni M. (2009). The rise and fall of a reintroduced population of grey partridges in central Italy: the role of weather. *European Wildlife Research*, 56 (3): 369-375.

4. Socio-Economike

Anonymous.(2008). Tourism Master Plan, Qarku Elbasan.

European Union Delegation in Albania. (2010). Analytical Report, accompanying the COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL, Commission Opinion on Albania 's application for membership of the European Union.

European Union Delegation in Albania. (2011). Albania 2011 – Progress Report, accompanying the document COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL, Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012.

GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit).(2010). Strategic Concept for Regional Development for Shkoder County.

Government of Albania. (2000). Law on organization and function of Local Governments, No. 8652, dated 31.07.2000.

Government of Albania. (not dated). Social and economic data at <http://www.instat.gov.al/>

Government of Albania and UN in Albania.(2010). Albania National MDGs Report.

Shumka S. and Bego F. (2005).Social and Economic Assessment Framework of Protected Area Sterbleve-Qarishte-RRajce-planet SHEBENIKU, Balkan Green Belts Program EURONATUR-PPNEA-MES.

Thimaq LAKO. (2008). Status Quo Analysis.Analyses of communal and private forestry in Albania and their role in the National Forest Strategy process.

UNDP.(2005). Country Programme Document for Albania 2006-2010.

UNDP.(2010). Valorisation of endogenous territorial potentials for the ART GOLD ALBANIA 2 Programme - Proposed strategic guidelines for LED of Shkodra.

UNDP.(2011). Map of economic resources and strategic potential of Shkoder and Vlora regions.

UNDP.(2011). Strategic Planning in Shkodra Region - Towards Sustainability of Tourism.

PJESA 7: SHTOJCAT

Shtojca 1. Hartat

Shtojca 2. Vështrim i Përgjithshëm i SMV-së- Sistemit të Mbështetjes së Vendimeve

Shtojca 3. Shpallja e PKSHJ-së

Shtojca 4. Nivelet e mbrojtjes së zonave të mbrojtura në Shqipëri

Shtojca 5. Lista e ligjeve dhe politikave kryesore mjedisore

Shtojca 6. Llojet e bimësisë së PKSHJ-së

Shtojca 7. Fauna e Regjistruar në PKSHJ

Shtojca 8. Përshkrimi i komponentëve të PKSHJ-së

Shtojca 9. Analiza e Sistemit Shkak-Pasojë dhe Identifikimi i Veprimeve të Menaxhimit

Shtojca 10. Hollësitë e Programit të Monitorimit